

Verslo ir investicijų pritraukimas į Lietuvą: migracijos ir migracijos politikos vaidmuo

Dr. Audra Sipavičienė
Mantas Jeršovas
Agnė Stankevičiūtė

Atsakinga redaktorė: Dr. Audra Sipavičienė
Kalbos redaktorė: Živilė Andriūnienė
Maketavimas: IMAGO dizaino studija

Šis tyrimas publikuojamas įgyvendinant
Europos migracijos tinklo (EMT)
2015-2016 m. metinę programą.

EMT – tai ES valstybių narių, Norvegijos ir
Europos Komisijos tinklas, skirtas rinkti,
analizuoti ir dalintis naujausia, objektyvia
ir palyginama informacija migracijos bei
prieglobsčio srityje. Daugiau informacijos
apie EMT: www.emn.europa.eu. Daugiau
informacijos apie EMT veiklas Lietuvoje:
www.emn.lt.

ISBN: 978-9955-697-35-0

Studijoje pateikta analizė nebūtinai atspindi
oficialią Lietuvos Respublikos, Europos
Komisijos ar TMO ir jos šalių narių poziciją.

© Tarptautinė migracijos organizacija (TMO),
Europos migracijos tinklas (EMT), 2015

Visos teisės saugomos. Kopijuoti visą ar
dalimis, taip pat naudoti komerciniais tikslais
be Tarptautinės migracijos organizacijos
(TMO) Vilniaus biuro raštiško leidimo
draudžiama.

Verslo ir investicijų pritraukimas į Lietuvą: migracijos ir migracijos politikos vaidmuo

Dr. Audra Sipavičienė
Mantas Jeršovas
Agnė Stankevičiūtė

Turinys

Santrauka	6
Investicijos ir verslas	6
Migracijos politika	7
Viešoji nuomonė	8
Siūlymai	8
Įvadas	9
I. Ar Lietuvai reikia užsienio investicijų?	12
Investicijų kryptys	12
Kokį verslą Lietuvai reikia pritraukti?	13
Prioritetiniai sektoriai	15
Prioritetinės šalys	15
Didmiesčiai vs. regionai	16
II. Ar Lietuva turi aiškią verslo ir investicijų pritraukimo strategiją?	18
Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginiai dokumentai	18
Pagrindinių Lietuvos politinių partijų programos	20
III. Lietuvos migracijos politika ir praktika, reguliuojanti užsieniečių verslininkų atvykimą	22
Kurios institucijos formuoja migracijos politiką Lietuvoje?	22
Kas ir kaip reglamentuoja užsieniečių verslininkų ir investuotojų atvykimą?	23
Užsieniečių investuotojų atvykimo reguliavimas	23
Užsieniečių verslininkų / įmonių savininkų atvykimo reguliavimas	24

IV. Esamos politikos ir praktikos vertinimas	32
Lietuvos ekspertų vertinimas	32
Užsieniečių verslininkų refleksija	40
V. Viešoji nuomonė	50
Išvados	53
Executive Summary	56
Literatūros sąrašas	59
1 priedas. Lietuvos gyventojų apklausos aprašas	62
2 priedas. Ekspertų kokybinio tyrimo aprašas	63
Studijoje naudojami trumpiniai	64

Santrauka

Užsieniečiai verslininkai ir investuotojai yra ta imigrantų grupė, dėl kurių atvykimo valstybės konkuruoja, siekdamos pritraukti kapitalo, naujų idėjų, efektyvesnių darbo metodų ir pan. Europiniu lygmeniu šių asmenų atvykimas nėra suderintas. Todėl tik nuo valstybės politikos ir veikslių priklauso, kas ir koku būdu gali atvykti.

Šios studijos **tikslas** – įvertinti užsieniečių verslininkų ir investuotojų pritraukimo į Lietuvą politiką, praktiką ir galimybes bei tiesiogines šio proceso sąsajas su migracija. Studija atlikta pagal Europos migracijos tinklo gaires, papildant jas sociologinio tyrimo duomenimis.

Investicijos ir verslas

Ar Lietuvai reikia užsienio investicijų ir verslo? Tiek svarbiausi strateginiai Lietuvos dokumentai, tiek tyrime dalyvavę ekspertai teigia, kad užsienio investicijų bei užsieniečių verslininkų pritraukimas yra vienas pamatinių valstybės plėtros komponentų, ne tik skatinantis ekonomikos plėtrą ar inovacijas, bet netiesiogiai veikiantis ir kaip saugumo garantija. Tačiau ši politinė nuostata nėra konkretizuojama praktiniu lygmeniu. Kokia yra konkreti Lietuvos Vyriausybės strategija ir prioritetai užsienio verslininkų ir investicijų pritraukimo srityje, neretai nėra aišku net ekspertams. Arti pusės respondentų mano, kad Lietuvos politika neatitinka realių šalies interesų.

Kokių ir iš kur užsienio investicijų ir verslininkų reikia? Ekspertai mano, kad vienas pagrindinių Vyriausybės prioritetų turi būti užsienio verslo, kuris kuria naujas darbo vietas, diegia inovatyvias technologijas (pvz., pradedančiosios įmonės (toliau tekste – startuoliai), „žalieji“ verslai, informacinių technologijų (IT) bendrovės) pritraukimas. Mažiau patrauklios sritys būtų investicijos į nekilnojamąjį turtą ir vertybinius popierius. Patraukliausios investicijos – iš Europos Sąjungos (ES) šalių, ypač Skandinavijos. Tačiau kartu ekspertai pabrėžė, kad kuriama pridėtinė vertė turėtų būti laikoma svarbesniu aspektu nei tai, iš kurios šalies investicijos kyla ar į kokį regioną Lietuvoje jos nukeliauja. Valstybė turėtų skirti didžiausią dėmesį pritraukti stambųjį ir vidutinį verslą. Nuomonės dėl smulkiojo verslo pritraukimo išsiskyrė: vieni teigė, kad būtent smulkusis ir vidutinis verslas sukuria daugiau darbo vietų, ir vertino jo lankstumą, kiti buvo priešingos nuomonės – kad valstybei neverta švaistyti išteklių pritraukiant nedidelius verslus.

Paip užsieniečiai verslininkai vertina Lietuvą? Patys užsieniečiai verslininkai nurodo, kad jiems Lietuva, ypač Vilnius, patinka dėl čia gyvenančių žmonių ir verslo partnerių darbinės kultūros, dėl galimybės susikalbėti keliomis kalbomis (anglų, rusų) bei geros ekologinės aplinkos (žalia graži šalis). Kaip trūkumai įvardijama, kad Lietuva maža šalis ir maža rinka, lėta valstybės institucijų reakcija į kylančias problemas ir sustabarėjusi švietimo sistema.

Migracijos politika

Kas formuoja verslo migracijos politiką Lietuvoje? Didžiausias vaidmuo, formuojant ir įgyvendinant migracijos politiką bei pritraukiant užsieniečius verslininkus, tenka Vidaus reikalų ministerijai, kuri migraciją vertina saugumo aspektu. Ūkio ministerija ir jai pavaldžios institucijos į šią sferą yra įsitraukusios fragmentiškai. Migracijos reguliavimo srityje šiuo metu dominuoja saugumo aspektas, o ne verslo interesai. Svarbu būtų siekti tinkamo balanso – sudaryti palankias sąlygas pritraukti tikrus verslininkus, o kartu ir numatyti protingus saugiklius.

Ar Lietuva turi užsieniečių investuotojų ir verslininkų pritraukimo politiką? Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nenumato atskiro atvykimo pagrindo užsieniečiams, kurie siekia tik investuoti Lietuvoje, – vien lėšų investavimas (pvz., į nekilnojamą turtą, obligacijas ir pan.) nebūtų pakankamas pagrindas kreiptis dėl leidimo laikinai gyventi. Įstatymas numato atvykimo pagrindą užsieniečiui, kuris yra įsitraukęs į Lietuvoje registruotos įmonės valdymą (pvz., jeigu jis yra įmonės vadovas, valdybos narys, akcininkas, kuriam priklauso akcijų už ne mažiau kaip 1/3 įstatinio kapitalo), tačiau aktyvios tokių užsieniečių pritraukimo programos nėra. 79 proc. ekspertų mano, kad dabartinė Lietuvos migracijos politika net nesiekia sudaryti sąlygų užsieniečiams verslininkams atvykti kuo palankesnėmis sąlygomis.

Kaip užsieniečiai verslininkai vertina migracijos procedūras? Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių verslininkų mano, kad migracijos reguliavimas neatsižvelgia į realius ir besikeičiančius verslo poreikius. Užsieniečiai verslininkai pastebi, kad migracijos srityje formuojasi ydinga praktika, kai paprasčiau yra gauti leidimą laikinai gyventi „apeinant įstatymą“ (pvz., kuriant fiktyvias įmones, skiriant fiktyvius direktorius) nei laikantis numatytų procedūrų. Atvykimo sistema yra sudėtinga, todėl atvykstantys ieško įstatymo „spragų“. Taip pat nurodoma, kad egzistuojanti sistema neatrodo skaidri: migracijos procedūros dažnai keičiasi, nėra neišklaidingos ir biurokratiškos, reikalaujama daug dokumentų, gaištamas laikas eilėse ir aiškinantis su pareigūnais. Migracijos klausimai paprastai sprendžiami vieni pirmųjų, todėl nuo šios patirties priklauso, kokią nuomonę užsienietis susidarys apie visą šalies administravimo sistemą.

Kodėl pasikeitė užsieniečių verslininkų atvykimo reguliavimas? Iki 2014 m. lapkričio 1 d. Lietuva taikė gana liberalią užsieniečių verslininkų atvykimo tvarką ir neturėjo priemonių, kurios leistų dar prieš atvykstant nustatyti, ar užsieniečio steigiamas verslas yra realus. Per kelerius metus labai padaugėjo užsieniečių, kurie į Lietuvą atvykdavo ne vykdyti realios veiklos, bet gauti leidimą laikinai gyventi ir taip įgyti teisę judėti Šengeno erdvėje. Vidaus reikalų ministerija pateikė įstatymo siūlymus, kurie užkirstų kelią šiam piktnaudžiavimui.

Kas pasikeitė po 2014 m. lapkričio 1 d.? Įstatymo pakeitimais buvo siekiama dviejų tikslų: pirma, užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir, antra, skatinti atvykti tik rimtų ketinimų turinčius verslininkus. Todėl visiems užsieniečiams verslininkams buvo pradėti taikyti nauji reikalavimai, kurių pagrindiniai yra: 1) įmonė turi vykdyti veiklą bent 6 mėn. prieš kreipiantis dėl leidimo laikinai gyventi; 2) įmonėje turi būti įsteigtos ne mažiau kaip trys darbo vietos, kuriose būtų įdarbinti Lietuvos gyventojai; 3) įmonės įstatinis kapitalas turi būti ne mažiau kaip 28 tūkst. eurų, iš kurių ne mažiau kaip 14 tūkst. – užsieniečio investuotos nuosavos lėšos ar kitas turtas. Kiti svarbūs aspektai, padedantys įvertinti užsieniečio ketinimus (verslo plano turėjimas, kalbos mokėjimas), Lietuvoje sistemingai nėra taikomi, jie

palikti konsulinių įstaigų arba migracijos pareigūnų diskrecijai. Įstatymo pakeitimai nenumatė jokių priemonių, skirtų verslui pritraukti.

Kaip vertinami įstatymo pakeitimai? Įstatymo pakeitimai prisideda prie fiktyvių užsienio verslų prevencijos, tačiau pasirinktas teisinis reguliavimas sugriežtina bendrus reikalavimus visiems užsieniečiams verslininkams, užuot vertinęs kiekvieną verslininką individualiai (pagal verslo planą, patirtį, rekomendacijas ir pan.). Stambusis ir vidutinis verslas šiuos reikalavimus atitiks, tačiau smulkiems, bet legaliai veiklą vykdančioms užsieniečiams verslininkams (pvz., startuoliams, mažoms IT bendrovėms) nauji reikalavimai yra sunkiai įgyvendinami ir gali trukdyti įsikurti arba versti ieškoti kitų būdų, kaip pasilikti šalyje.

Viešoji nuomonė

Kaip užsieniečius verslininkus vertina visuomenė? Tyrimo duomenimis 39 proc. Lietuvos gyventojų užsieniečius verslininkus vertina palankiai. Šios nuostatos yra žymiai pozityvesnės nei bendras požiūris į imigraciją ir imigrantus. Net 69 proc. respondentų sutiktų dirbti įmonėje, kurios savininkas būtų užsienietis iš ne ES valstybės. 81 proc. respondentų pritarė, kad leidimas gyventi būtų išduodamas užsieniečiams, kurie kuria darbo vietas bei verslą regionuose ir kurie įsitraukia į Lietuvos gyvenimą (pvz., užsiima labdaringa veikla). Tyrimas parodė, kad, skirtingai nuo kitų imigrantų grupių, visuomenė pritarė atvykimo sąlygų užsienio verslininkams gerinimui.

Siūlymai

Tyrimo metu ekspertai formulavo tokius pasiūlymus:

- Strateginiame dokumente aiškiai nurodyti svarbiausias prioritetas verslo bei investicijų kryptis ir jas drąsiai komunikuoti. Tikslinga svarstyti dėl specialios pritraukimo programos užsieniečiams verslininkams sukūrimo.
- Į verslo migracijos politikos kūrimą ir reguliavimą įtraukti Ūkio ministeriją ir jai pavaldžias institucijas, kurios galėtų nuo pat pradžių atstovauti Lietuvos ekonominiam interesui, taip sukuriant labiau subalansuotą politiką. Taip pat siūloma apsvarstyti kitų ES šalių praktiką, kai užsieniečio verslo planą vertina už verslą atsakinga institucija.
- Migracijos procedūrų lengvinimą sieti ne tik su sukuriamų darbo vietų skaičiumi, bet ir su kitokia užsieniečio įmonės teikiama nauda (pvz., sumokami mokesčiai, naujos technologijos, plėtra regionuose).
- Teikti visą informaciją vieno langelio principu lengvai suprantama kalba ir tobulinti bei spartinti migracijos procedūras, perkeliant kuo daugiau paslaugų į elektroninę erdvę.
- Inicijuoti įvairių gerinančių migracijos sprendimų įdiegimą (pvz., specialios vizos ar leidimai laikinai gyventi startuolių steigėjams). Nors tokie sprendimai didelės realios pridėtinės vertės trumpuoju laikotarpiu gali ir neduoti, tačiau gali būti labai naudingi kuriant ir komunikuojant Lietuvos kaip atviros verslui šalies įvaizdį.

Ivadas

Nors net keli ES dokumentai (Entrepreneurship 2020 Action Plan¹, Stokholmo programa², kt.) pabrėžia užsienio investuotojų ir užsienio verslo bei verslininkų indėlį ir naudą užtikrinant ES ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą bei skatina šalis nares sudaryti palankias sąlygas verslininkų ir investuotojų atvykimui, vis dėlto atvykimo procedūra nėra suderinta ES lygmeniu, o politikos formavimas šių imigrantų grupių atžvilgiu paliktas šalių narių kompetencijai ir kiekviena šalis gali naudoti įvairias priemones siekdama pritraukti ar riboti imigrantų atvykimą verslo tikslais.

Remiantis ekonomikos reitingais, Lietuva laikoma verslo kūrimui gan patrauklia šalimi. Kai kurie reitingai, pavyzdžiui, Pasaulio banko „Doing Business 2015“ ataskaita³, Lietuvai skyrė 24 vietą iš 189 vertintų šalių (Latvijai – 23, Estijai – 17). Pagal verslo pradžios rodiklį Lietuvai šiame reitinge pavyko užimti aukštą 11 vietą, šioje srityje aplenkiant kaimynines šalis (Latvija – 36, Estija – 26 vietoje), taip pat ir daugelį kitų ES šalių (10 vieta iš visų 28 ES valstybių narių). Žurnale „Foreign Policy“ pristatytas 2015 metų investicijų pelningumo indeksas⁴, apimantis aštuonis veiksnius, leidžiančius prognozuoti, kokį pelną gautų užsienio investuotojas per artimiausius penkerius metus, išrinko Lietuvą palankiausia valstybe investicijoms Baltijos šalyse ir antra pagal prognozuojamą investicijų pelningumą visoje Europoje (pirma – Lenkija).

Nežiūrint gana aukštų teorinių reitingų pagal įvairius rodiklius, iš tikrųjų, analizuojant realiai ateinančių tiesioginių užsienio investicijų (TUI) mastą, rodikliai ne tokie džiuginantys. Lietuva, vertinant TUI dalį bendrajame vidaus produkte (BVP), gana smarkiai atsilieka nuo Latvijos ir Estijos (Lietuvoje 2013 m. TUI sudarė 1,5 proc. BVP, Latvijoje – 3,2 proc., Estijoje – 3,6 proc.)⁵. Pasak Laisvosios rinkos instituto 2013–2014 metais atlikto Lietuvos ekonomikos tyrimo⁶, Lietuva pralaimi kovą dėl stambaus kapitalo įmonių: nors į Lietuvą ir investavo daugiau pavienių bendrovių, tačiau jų kuriama pridėtinė vertė yra mažesnė, palyginti su įmonėmis, kurios savo veiklą perkelia iš Lietuvos. Ateities prognozės taip pat kelia nerimą, pvz., remiantis bendrovės „Economist Intelligence Unit“⁷ atliktu tyrimu, kuriame prognozuojama verslo aplinka 2015–2019 metais, Lietuva įvertinta gan nepalankiai – jai skirta 43 vieta iš 82 įvertintų valstybių (Estija reitinge užėmė 27-ą, Lenkija – 30-ą, Latvija – 39-ą vietą).

1 Europos Komisija (2013), *Entrepreneurship 2020 Action Plan: Reigniting the Entrepreneurial Spirit in Europe*.

2 Europos Taryba (2010), *Stokholmo programa: atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui*, Nr. 2010/C 115/01 // Europos Sąjungos oficialusis leidinys C115. 2010-05-04.

3 World Bank Group (2015) „Doing Business 2015: Going Beyond Efficiency. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies“.

4 Altman, Daniel (2015), Foreign Policy, “Baseline Profitability Index 2015 – Where to Invest around the World”.

5 Eurostat duomenys.

6 Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2014) „Lietuvos ekonomikos tyrimas 2013/2014 (2)“.

7 Economist Intelligence Unit (2014) „Business Environment Rankings 2014: Which country is best to do business in?“

Tad kyla klausimas, kodėl, nežiūrint aukštų bendrųjų verslo aplinkos ir investicijų pelningumo reitingų, užsieniečiai verslininkai Lietuvą renkasi vangiai ir kokį vaidmenį šiame procese atlieka migracijos politika ir praktika? Kiek imigracijos taisyklės skatina ar riboja investuotojų ir užsienio verslų pritraukimą? Kokia turėtų būti politika, siekiant pritraukti užsieniečius investuotojus bei verslininkus, ir ar tai iš tiesų yra Lietuvos prioritetas, ar tik politinė deklaracija?

Remiantis Europos migracijos tinklo (*angl. European Migration Network – EMN*) atliktomis valstybių narių apklausomis (*ad hoc* paklausimais⁸, susijusiais su verslo ir investuotojų atvykimo, buvimo ir kt. aspektais), dauguma šalių siekia palengvinti užsieniečių verslininkų ir investuotojų atvykimą, ieško naujų būdų jiems pritraukti. Daugelis šalių, norėdamos palengvinti šių imigrantų atvykimą, įgyvendina tikslines specialias programas, numatančias palankesnes atvykimo ir buvimo šalyje sąlygas, bei siūlo įvairias kitas papildomas teises ir privilegijas ar net pilietybę. Itin aktyviai siekiama pritraukti inovatyvius, potencialo turinčius verslus, startuolius. Tokios programos taikomos Nyderlanduose, Italijoje, Airijoje⁹. Kaimyninė Estija įgyvendina Virtualaus gyventojų (E-Residence, nuo 2014 m. pabaigos) ir „E-Verslas“ (nuo 2007 m.) programas, kurių dėka užsieniečiai verslininkai gali greitai ir paprastai internetu užregistruoti bei administruoti savo įmones, išvengdami popierizmo ir taupydami laiką.

O kokia yra Lietuvos migracijos politika ir praktika pritraukiant užsieniečius verslininkus ir investuotojus? Kuriose srityse ir kodėl kyla problemų? Kur slypi neišnaudotų galimybių ir ką Lietuvai reiktų daryti, norint būti patraukliai konkurencinėje kovoje? Šie ir kiti klausimai analizuojami šioje studijoje.

Kita vertus, migracija, nors ir labai svarbi, tėra vienas veiksnių, turinčių įtakos verslo ir investicijų pritraukimui. Ne mažiau svarbūs ir kiti, tokie kaip bendra investicinė aplinka, verslo infrastruktūra, darbo santykių lankstumas, kt., tad studijoje, remiantis antriniais šaltiniais ir ekspertų vertinimais, apžvelgiami ir šie aspektai.

Šio tyrimo **tikslas** – įvertinti užsieniečių verslininkų ir investuotojų pritraukimo į Lietuvą politiką, praktiką ir galimybes bei tiesiogines šio proceso sąsajas su migracija ir migracijos politika. Studiją sudaro penkios dalys:

Pirmojoje dalyje, remiantis ekspertų vertinimu, analizuojama, ar Lietuvai reikia pritraukti užsienio investicijas bei verslą ir kodėl, kokios investicijų kryptys, verslo tipai ir sektoriai valstybei būtų naudingiausi, ar būtų tikslinga numatyti geografinius prioritetus ir kokie jie būtų.

Antrojoje dalyje analizuojama, ar Lietuva turi aiškią užsienio investicijų ir verslo pritraukimo strategiją ir veiksmų planą, kokie dokumentai juos apibrėžia ir kiek jie atspindimi Vyriausybės ir pagrindinių politinių partijų programose.

8 EMN (2015) Ad-Hoc Query on Admitting Third-Country Nationals for Business Purposes, EMN (2014) Ad-Hoc Query on Applicable Fees for Residence Permits, EMN (2014) Ad-Hoc Query on Fees for Residence Permits, EMN (2014) Ad-Hoc Query on Requirements for Operating a Business Activity, EMN (2014) Ad-Hoc Query on Wealthy immigrants, EMN (2012) Ad-Hoc Query on Wealthy immigrants, EMN (2012) Ad-Hoc Query on the Duration of Residence Permits, EMN (2012) Ad-hoc Query on Residence Requirement for Investors, EMN (2011) Ad-Hoc Query on Limitations to Acquiring Real Estate by Third-Country Nationals, EMN (2009) Ad-Hoc Query on Aliens Carrying Business, EMN (2009) Ad-Hoc Query on Issuance of Residence Permits in Case of Purchasing a Real Property in a Member State.

9 EMN (2015) Admitting third-country nationals for business purposes.

Trečioji dalis skirta migracijos klausimams, joje analizuojama migracijos politika pritraukiant užsieniečius investuotojus ir verslininkus, jos teisinis reguliavimas ir praktinis įgyvendinimas. Taip pat nagrinėjami 2014 m. lapkričio 1 d. įsigalioję įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai: jų priėmimo priežastys, galimi padariniai ir vertinimas.

Ketvirtojoje dalyje pristatoma, kaip užsienio verslų pritraukimo strategiją ir esamą migracijos politiką vertina ekspertai (politikai, ekonomistai, užsienio investuotojai, kt.), analizuojamos problemos, iššūkiai, ekspertų pasiūlymai ir rekomendacijos.

Penktojoje dalyje, remiantis viešosios nuomonės apklausos rezultatais, pristatoma, ką Lietuvos gyventojai mano apie užsienio verslininkų ir investuotojų pritraukimo į Lietuvą naudą, kiek jie pritartų ar nepritartų kai kuriems šios politikos pakeitimams.

Tyrimo metodika. Studijoje į užsienio investicijų ir verslo pritraukimo problematiką bando pažvelgti įvairiais pjūviais, todėl derinami įvairūs tyrimo metodai: strateginių ir teisinių dokumentų analizė, antrinių šaltinių ir statistinių duomenų apžvalga, gyventojų viešosios nuomonės tyrimo duomenys (viešosios nuomonės tyrimo aprašymas – 1 priede) bei specialiai šiai studijai atliktas Lietuvos ekspertų ir užsienio verslininkų kokybinis tyrimas / apklausa (ekspertų tyrimo aprašymas – 2 priede). Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip ir kitų kokybinių tyrimų atveju, jo rezultatai neturėtų būti vertinami kaip vienareikšmiškas atsakymas į verslo ir investicijų pritraukimo klausimus – tai daugiau probleminių klausimų iškelimas, gairių ir rekomendacijų politikos tobulinimui identifikavimas.

I. Ar Lietuvai reikia užsienio investicijų?

Prieš pradėdant analizuoti užsienio investicijų ir verslo pritraukimo politiką bei praktiką Lietuvoje, tikslinga išsiaiškinti, ar šie klausimai svarbūs, kodėl jie svarbūs ir ką apie juos mano ekspertai.

Kaip parodė Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) užsakymu atlikta ekspertų apklausa, visi tyrime dalyvavę ekspertai sutaria, kad į Lietuvą pritraukti užsienio investicijų yra būtina. Teigiama, kad Lietuvai svarbios tiek užsienio investicijos (finansai), tiek užsienio verslų steigimas ir plėtra.

Ekspertų nuomone, Lietuvai užsienio investicijos yra svarbios dėl šešių aspektų:

1. **Kapitalo pritraukimas.** Kapitalas, be abejonės, didina pačios valstybės vertę, tai vienas svarbiausių ekonomikos plėtros svirtų. Investicijos prisideda prie šalies žinomumo, o tai savo ruožtu didina Lietuvos patrauklumą ir pritraukia naujų investicijų.
2. **Naujų darbo vietų kūrimas.** Neretai tai yra ne tik kiekybinė plėtra, bet ir įvairovės didinimas, ypač svarbus regionuose.
3. **Technologinės inovacijos:** kuriamos naujos, efektyvesnės, technologijos, reikalaujančios mažiau rankų darbo, kitaip tariant, verslas tampa technologizuotas.
4. **Naujos vadybos principais pagrįsta įmonių valdymo kultūra,** kuriai būdinga susiklosčiusi istoriškai, technologiškai ir t. t. aprašyta sistema. Didžiųjų bendrovių atėjimas keičia bendravimo taisykles, verčia ir verslą keisti požiūrį į darbuotojus. Tai prisideda ir prie emigracijos mažėjimo – žmonės emigruoja ne vien dėl mažų algų, bet ir dėl darbdavių nesiskaitymo, pagarbos darbuotojui stokos.
5. **Investicijos ateina kartu su klientūra ir rinkomis.** T. y., apsisprendę investuoti ar įsteigti įmonę, verslininkai dažnai jau turi rinkas, kuriose bus parduodama produkcija. Lietuvių verslininkams tai neretai sukelia problemų, nes rinkas reikia susikurti, atrasti, išsikovoti.
6. Lietuvai **investicijos reikalingos dėl šalies saugumo** – jos kuria tam tikrą saugumo aplinką pačiai valstybei. „Kuo daugiau Lietuva turės užsienio investicijų, tuo mes būsime rimtesnė korta ant stalo geopolitiniuose žaidimuose“.

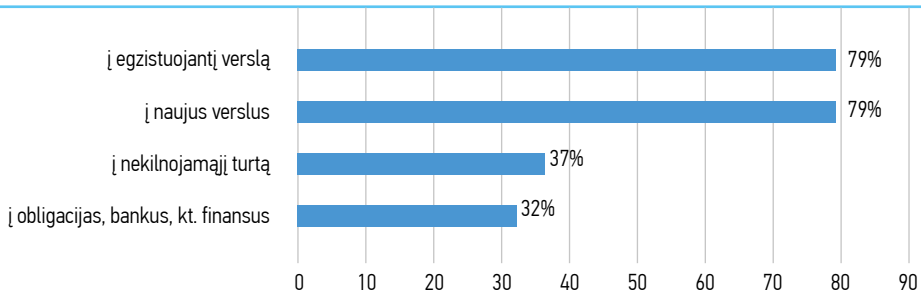
(LT-2, 3, 4)

Tad užsienio investicijos vertinamos kaip vienas iš valstybės plėtros pamatų, ne tik skatinantis ekonomikos raidą ar inovacijas, bet netiesiogiai veikiantis ir kaip saugumo garantija.

Investicijų kryptys

Kalbant apie prioritetines sritis, ekspertai pabrėžia, kad ypač svarbu pritraukti tiesiogines aktyvias investicijas, **kurios kurtų pridėtinę vertę ir darbo vietas.** Dauguma tyrimo dalyvių didžiausios naudos tikisi iš investicijų į verslus – tiek į jau sukurtą šalyje verslą, tiek į naujus

1 pav. Prioritetinės investicijų kryptys.

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

(žr. 1 pav.). Ypač akcentuojami **nauji verslai** („*Tai yra valstybės prioritetas*“ – LT-3), o ir ekspertai čia mato daug galimybių nuo „žaliųjų“ įmonių iki startuolių ir ekologinės gamybos.

„*Realiausia šiandien būtų į „green field“, tai yra į naują verslą*“ (LT-2), „*Orientuotus į augimą, eksportą, tarptautiniu mastu nepilnai įsisavintas rinkas, specializaciją*“ (LT-5); „*Į bet kurį startuolį*“ (U-A).

„*Nuo tradicinės iki inovatyvios įmonės, nuo pramonės iki paslaugų sektoriaus*“ (LT-5).

„*Nedideli, neteršiantys Lietuvos verslai, kuriuos pasiūlytų investuotojai*“ (LT-5); „*Norėtusi, kad jų būtų tuose versluose, kurie mažiausiai žaloja aplinką*“ (LT-6).

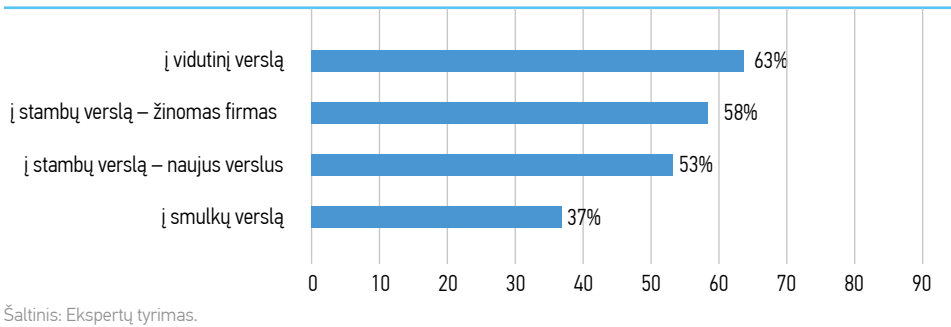
Finansų sritis (bankai, obligacijos ir pan.) atrodo kiek mažiau svarbi kaip investicijų prioritetas. Kalbant apie investavimo į finansų sritį naudą, pirmiausia atkreipiamas dėmesys į tai, kad Lietuvoje kol kas „*banko sektoriuje per maža konkurencija*“ (LT-6). Antra vertus, abejojama „*ar Šiaurės šalyse (Skandinavijos bankai – aut.) išleistų naujus žaidėjus*“ (LT-5). Tad kyla klausimas, kas Lietuvoje realiai formuoja politiką šioje srityje?

Kalbant apie investicijas į **nekilnojamąjį turtą**, dažniau manyta, kad pasyvios investicijos, kai užsienietis nusiperka būstą ar pan., nėra labai naudingos – jos nekuria pridėtinės vertės, darbo vietų, didina kainas vietos rinkoje. Kita vertus, jei perkamas komercinės paskirties objektas ir jis plėtojamas kaip verslo dalis, tokia investicija jau laikoma naudinga šalies ekonomikai, į kurią reikėtų atsižvelgti duodant leidimus gyventi šalyje: „*Investicijos į nekilnojamą turtą? Ir taip, ir ne... Neturi būti prioritetas, kad pirktų namus, bet kodėl nepritrauktus kokių nors nekilnojamojo turto plėtojų, kurie statytų biurų pastatus Lietuvoje, kuriais naudotųsi tie, kurie ateina kaip FDI (tiesioginės užsienio investicijos – aut.), nes jie ieško biurų. Pažiūrėkit, koks buvo bumus, kai tik atėjo „Barclays“, „Western Union“, iš karto visi: kur biurai, nes biurų pastatų reikia. Tai pritraukti į nekilnojamąjį turtą tarptautinius plėtojus visada yra gerai, kai kurie čia ir veikia*“ (LT-3).

Kokį verslą Lietuvai reikia pritraukti?

Kalbant apie verslo pritraukimą, dauguma ekspertų akcentuoja, kad verta dėti pastangas pritraukiant **stambųjį ir vidutinį verslą** (žr. 2 pav.), nes jie patikimesni, sukuria daugiau darbo vietų nei smulkusis verslas, didina Lietuvos patrauklumą bei skatina kitų investuotojų ir įmonių atėjimą. Stambusis verslas – tvaresnis ir patikimesnis, generuoja daugiau pajamų, vidutinis – lankstesnis, tinka regionams.

2 pav. Investicijų į verslą prioritetai.

„Aišku, prioritetas yra stambus, globalus, žinomas verslas, kuris investuoja visame pasaulyje. Todėl, kad, pirmiausia, tai didina Lietuvos patrauklumą investicijoms apskritai. Nes tai didelis vardas, pavyzdžiui, po „Barclays“ atėjimo iš karto atėjo daug kitų (tarptautinių kompanijų), todėl, kad tada kyla susidomėjimas Lietuva, kur čia ji yra, o kodėl ten gerai, kodėl jie ten nuėjo. Tas duoda žinomumo valstybei ir sudaro sąlygas ateiti ir kitiems“ (LT-3), „Stambios kompanijos, atidariusios verslą Lietuvoje, ne tik sukurtų darbo vietas, bet ir sudarytų perspektyvas vietas žmonėms lengviau siekti karjeros globaliu mastu“ (LT-6).

„Vidutinis verslas lanksčiau prisitaiko, tinka regionuose, kur mažiau žmonių – potencialių darbuotojų“ (LT-5), „Didesnė tikimybė, kad vidutinis verslas, priešingai negu stambus, įsitvirtina ilgesniam laikui“ (LT-6).

Dėl **smulkiojo verslo** nuomonės išsiskyrė. Vieni, daugiausia verslo atstovai, gana palankiai atsiliepė apie šio verslo atėjimą: „Visi išaugo iš mažo“ (LT-5), „Nematau jokių problemų, jeigu užsieniečiai matytų tam tikras nišas Lietuvoje imtis smulkiojo verslo ir čia veikti“ (LT-6), „Iš tikrųjų smulkusis verslas sukuria daugiau darbo vietų nei stambusis“ (V-Lt). Kiti, ypač politikai, jame mato konkurentus: „Šią rinką jau turi lietuviškas verslas. Nereikia smulkmės“ (LT-7), „Smulkusis verslas turi būti daugiau skatinamas šalies viduje, tobulinant mokesčių politiką“ (LT-5). Tad neatrodo, kad smulkiojo verslo pritraukimas sulauktų didesnio politikų palaikymo.

„Vidutinis ir smulkusis verslas ateina ir pats. Su juo labai dirbti gal ir nereikia. Nes darbo labai daug, o investicija gali būti ir labai nedidelė. Bet jeigu mūsų verslo sąlygos yra patrauklios ir jiems apsimoka, tai, manau, daugės smulkių investuotojų iš Skandinavijos, Vokietijos, Britanijos – ir jų jau yra. Tai restoranėlis, tai kepyklėlė. Tai irgi vertintina labai teigiamai, nes atsiranda įvairovė, žmonės gauna atlyginimus – kad ir kinų restorane dirba, jeigu tik įmanoma, tai tegu. Tik visada svarbu apgalvoti, kur valstybei verta leisti pinigus. Ar apsimoka institucijai prasidėti su mažu kinišku restoranu? Laiko praktiškai atims tiek pat, kiek dirbant su dideliu investuotoju. Gal tiesiog palikim šį darbą privačiam verslui? Yra daug konsultantų, investicinių bankininkų, teisininkų, tegul jie padeda įsikurti“ (LT-3).

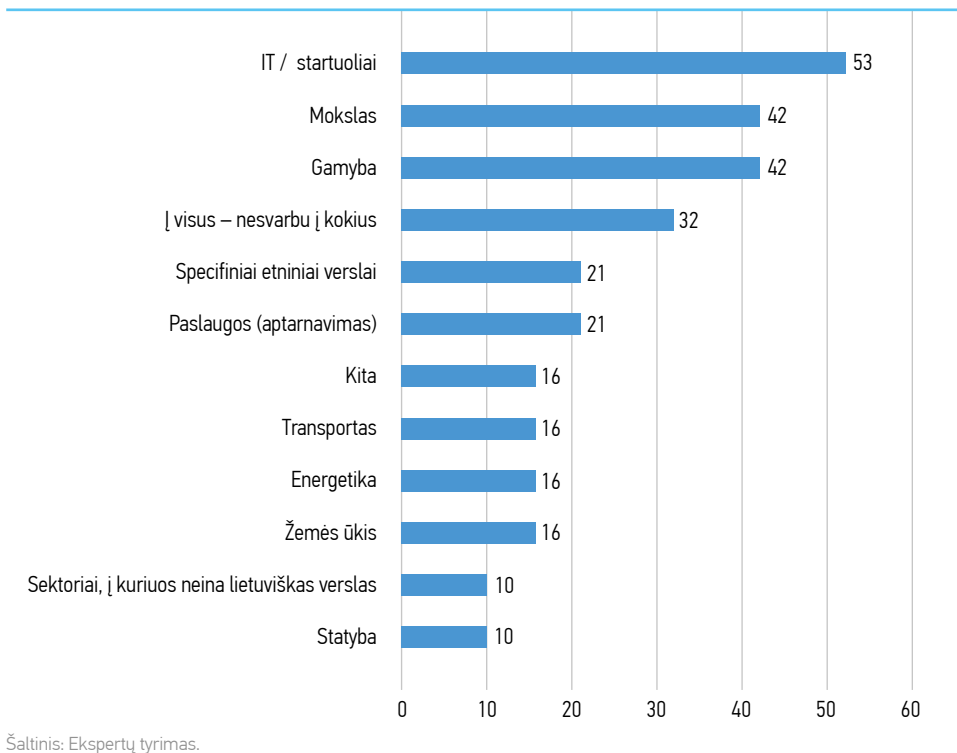
„Man tai gaila valstybės pinigus mėti smulkiojo verslo pritraukimui. Gerinti verslo aplinką ir viskas, informuoti apie galimybes. URM, ambasadų puslapiai, konferencijos. Svarbiausia gerinti verslo aplinką ir nueina garsas labai greitai: lengva pradėti verslą, lengva uždaryti, lengva bankrutuoti ir viskas – ateina“ (LT-3).

Kalbant apie investicijų pritraukimą į **jau egzistuojantį verslą**, dėmesys daugiausia krypsta į tuos verslus, kurie nevisiškai išnaudoja turimą potencialą (žalioji energetika, maisto pramonė, IT duomenų apdorojimas, kt.), nors čia ekspertų pozicija kiek skeptiškesnė – manoma, kad patys verslininkai gali stabdyti procesą: „Lietuviai verslininkai yra labai atsargūs, dažnai nenori įsileisti kitokios kultūros žmonių“ (LT-2), be to, manoma, kad „investicijų pritraukimui į egzistuojantį verslą valstybė net neturi prioritetų“ (LT-3).

Prioritetiniai sektoriai

Vertindami ūkio sektorius, į kuriuos pirmiausia reikėtų pritraukti užsienio investicijų, ekspertai pirmiausia mini **IT, mokslo ir gamybos** sritis (per 40 proc., žr. 3 pav.) – t. y., tas, kuriose kuriama didžiausia pridėtinė vertė. Beveik trečdalis respondentų mano, kad investicijų pritraukimas svarbus visur, į visus sektorius. Kas penktas teigia, kad svarbu didinti įvairovę, plėtoti etninius verslus, paslaugas. Įdomu pastebėti, kad tik nedidelė ekspertų dalis (10 proc.) mano, jog užsienio verslą ir investicijas tikslinga būtų kreipti į tuos sektorius, kuriais nesidomi lietuviškas verslas.

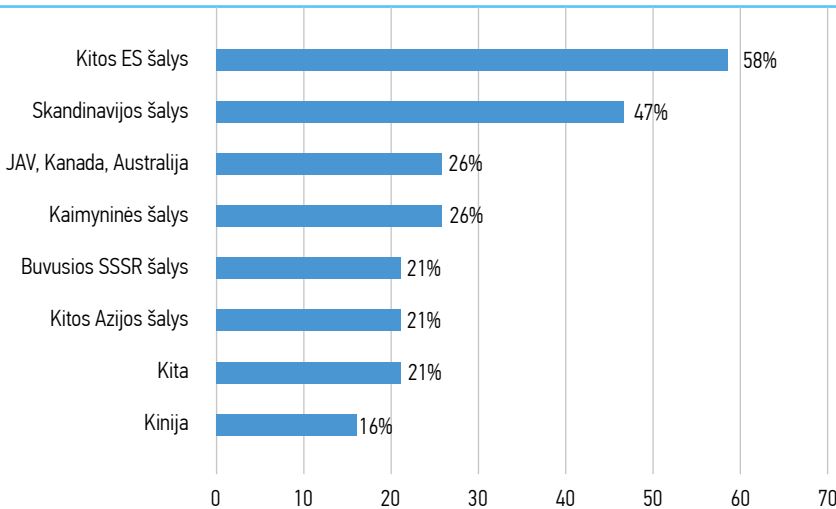
3 pav. Prioritetiniai sektoriai.

Prioritetinės šalys

Svarstydami, iš kokių regionų reikėtų pritraukti investicijų į Lietuvą, ekspertai kiek dažniau nurodo **ES valstybes nares**, atskirai pabrėždami **Skandinavijos** šalis (žr. 4 pav.). Kita vertus, pabrėžiama, kad šalis ar regionas, iš kurio kyla investicija, ne tiek svarbu – svarbiau, koks tai verslas („*Labai svarbu verslo tvarumas, kapitalo kilmė. Visa kita nesvarbu*“; U-A). Čia svarbu skaidrumas, produktyvumas ir mentalitetas (kiek atvykę užsieniečiai sugebės integruotis). Skandinavijos šalys minimos todėl, kad laikoma, jog jų verslininkai dažniau atstovauja vidutiniam nei stambiajam verslui ir neblogai supranta mūsų mentalitetą.

4 pav. Prioritetinės šalys.

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

„Prioritetinės šalys formuojasi pagal sektorius, o jie skaidosi į segmentus, tarkime, paslaugose tai būtų finansų ir apskaitos centrai. Tada eina prioritetinių įmonių, kurias mes norime pritraukti, sąrašas ir tada žiūrime, kur tos įmonės gyvena. Realiai taip susidaro visas žemėlapis. Šiuo metu prioritetinės šalys, ir tai jau kurį laiką nekinta, yra Skandinavija, Jungtinė Karalystė, Vokietija ir Amerika. Toks pirmas prioritetas. Antro prioriteto šalys, kur mes, esant galimybei, jeigu matome, kad kažkas vyksta, dirbame, yra Rusija, Ukraina ir Baltarusija“ (LT-1).

Iš ne ES / Europos ekonominės erdvės valstybių pirmiausia dėmesys krypta į JAV, Kanadą, Australiją ar kaimynines šalis. Azijos (išskyrus Kiniją), Afrikos ar Lotynų Amerikos šalys investuotojų ir verslininkų pritraukimo vizijoje neminimos.

Didmiesčiai vs. regionai

Dėl to, ar reikėtų užsienio verslą skatinti kurtis ne tik didmiesčiuose, bet ir kituose regionuose, yra įvairių nuomonių. Dažniausiai tai priklauso nuo to, koks verslas kuriamas, jo poreikio. Lietuvos ekspertai kiek dažniau išvelgia **regioninės plėtros poreikį** („*Vilnius tapo žmonių traukos centras, kol jis auga, visi kiti traukiasi*“; LT-3), bet pabrėžia būtinumą vertinti naudą ne tik čia ir dabar, bet ir ilguoju laikotarpiu, ir ne tik regionui, bet ir įmonei.

„Nėra prioritetinių regionų. Mūsų siekis yra truputėlį padidinti sklaidą, tai yra, jeigu, tarkime, ateina gamybinė kompanija ir jai nėra skirtumo, ar Vilnius, ar Kaunas, ar kitur, ir mes matome, kad verslui būtų naudinga ir tas, ir tas, mes siekiame šiek tiek pastūmėti į regionus tam, kad ta sklaida jaustųsi, kad visa šalis gautų naudos, nes šiaip pagal projektų skaičių Vilnius visą laiką dominuoja. Mūsų principas – pasiūlyti geriausius sprendimus įmonei ilguoju laikotarpiu. Mes nenorime kažko apgyvendinti Akmenėje vien dėl to, kad Akmenei labai reikia... už dešimties metų tai įmonei bus blogai. Jeigu mes matome, kad tai nepasiteisins ilguoju laikotarpiu, mes to nesiūlome“ (LT-1).

„Į tuos regionus, kur yra išteklių ir trūksta darbo vietų. Iš esmės tai nesvarbu, kur“ (LT-7).

Akcentuojami ir sunkumai siekiant nukreipti investicijas į regionus. Viena vertus, nacionaliniu mastu nėra sukurta jokios paskatų sistemos, kuri regionus skatintų ieškoti (užsienio) investicijų ar kviešti užsieniečius verslininkus kurtis regione. Antra vertus, kritikuotas ir regionų pasyvumas bei ryžto stoka, pritraukiant užsienio investicijas, o neretai ir „savų“ verslininkų protegavimas.

„Valdžia verkia, kad regionams reikia verslų, nes žmonės emigruoja. (...) Bet visą laiką susiduriama su tokia problema, kad vietiniai politikai yra susiję su vietos verslu ir jaučiasi nejaukiai kviesdami, tarkime, užsienio investuotojus ir sudarydami konkurenciją vietos verslui, pavyzdžiui, dėl darbuotojų. Ir jie tokie: nori investicijų, bet ir sako: nevergausim užsieniečiams. Valdžia gali nusiplūkti ir niekaip nepritrauks, jeigu ten bus trukdžių verslo plėtrai. Tie patys vietiniai verslininkai yra ir tarybų nariai“ (LT-3).

„Verslą ir investicijas reikėtų labiau pritraukti į tuos regionus, kurie rodo pastangas ir norą pritraukti verslą ir investicijas, (...) o ne vien laukia dotacijų iš valstybės biudžeto“ (LT-6).

Iš esmės visi ekspertai sutaria, kad investicijų ir užsienio verslo pritraukimas yra viena svarbiausių, pamatinių valstybės ekonomikos plėtros sąlygų, šioje srityje valstybė turi būti iniciatyvi, o strateginiai tikslai formuluojami aiškiai. Svarbiausiu prioritetu išskiriamas naujų darbo vietų kūrimas, verslo (tiek stambiojo, tiek smulkiojo) pridėtinė vertė Lietuvos ekonomikai. Kuriamą naudą laikoma svarbesniu aspektu nei tai, iš kokios šalies investicijos kyla ar į kokį regioną Lietuvoje jos nukeliauja. Ekspertų nuomone, tokie prioritetai turėtų atsispindėti ir strateginiuose dokumentuose.

II. Ar Lietuva turi aiškia verslo ir investicijų pritraukimo strategiją?

Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginiai dokumentai

Investicijų ir užsienio verslo pritraukimo svarba pabrėžiama iš esmės visuose strategiškai svarbiuose Lietuvos valstybės dokumentuose.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“¹⁰, kuria vadovaujamosi priimant strateginius sprendimus ir rengiant valstybės planus ar programas, akcentuojama būtinybė tapti investuotojams įdomia šalimi ir poreikis skatinti „pasaulio kompanijų, mokslo ir tyrimų paslaugų centrų kūrimąsi Lietuvoje“. Ekonomika turi būti „atvira vidaus ir išorės konkurencijai“, pabrėžiamas poreikis mažinti valstybės reguliavimo našta ir biurokratinę kliūtis atvykstant investuotojams, atvežant prekes ir paslaugas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) 2012–2016 metų veiklos krypčių programoje¹¹ vienu svarbiausių tikslų nurodomas ekonomikos augimas, kurio pagrindinės kryptys – naujų darbo vietų ir palankios investicijoms aplinkos kūrimas, užsienio investicijų skatinimas. Žadama kelti užsienio investuotojų pasitikėjimą Lietuvos investicine aplinka, pritraukti efektyvių investicijų ir taip didinti Lietuvos ūkio konkurencingumą. Iškeltas tikslas kartu su viešąja įstaiga „Investuok Lietuvoje“ pritraukti investicijų projektų, kurie sukurtų ne mažiau kaip 1200 naujų darbo vietų¹². Ar reikia kokiomis nors priemonėmis skatinti šios kategorijos imigrantų atvykimą ir kokios jos turėtų būti, neįvardijama. Migracijos klausimai apeinami ir specialiose investicijų skatinimo programose.

Priimtos ir specialios investicijų skatinimo programos. **Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programoje¹³** pažymima, kad „ilgalaikė ekonominė plėtra įmanoma tik užtikrinus spartų darbo našumo augimą, kuris tiesiogiai priklauso nuo investicijų pokyčių ir struktūros“, ir keliamas tikslas „gerinti Lietuvos investicinę aplinką ir kurti efektyvią tiesioginių vidaus ir užsienio investicijų skatinimo sistemą“. Šios programos tikslinės investuotojų grupės yra stambios kompanijos, žinomos pasaulyje, turinčios padalinius kitose šalyse, kuriančios daug ilgalaikių darbo vietų, pajėgios mokėti didelius darbo užmokesčius ar investuojančios į aukštąsias ar vidutiniškai aukštas technologijas. Siekiant pritraukti tokio pobūdžio investuotojus, akcentuojamas poreikis gerinti darbo santykių reguliavimą, žemės įsigijimo praktiką, mokestinę sistemą, informacijos pateikimą, įvaizdį, mažinti biurokratinę našta.

10 Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015.

11 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51.

12 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 metų veiklos prioritetai, patvirtinti LRV 2013 m. spalio 9 d. nutarimu Nr. 931.

13 Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1447.

Migracijos klausimai, tokie kaip teisiniai palengvinimai atsivežti užsieniečius darbuotojus, leidimų laikinai gyventi išdavimas ir pan., **nėra minimi**.

2014 m. rugsėjo 17 d. LRV patvirtinta **Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 metų programa**¹⁴ kaip svarbiausią tikslą nurodo tiesioginių investicijų į gamybos bei paslaugų sektorius didinimą ir tai, kad „būtina didinti tiesiogines užsienio (...) investicijas“. Teigiama, kad svarbu ne tik gerinti investicinę aplinką, bet ir informuoti investuotojus apie teigiamus investicinės aplinkos pokyčius, aktyviai vykdyti rinkodaros kampanijas ir didinti Lietuvos žinomumą. Viena iš programoje numatytų priemonių, ne tik galinčių prisidėti prie geresnio Lietuvos vertinimo pagal „Doing Business“ indeksą, bet ir didinančių mūsų valstybės investicinį patrauklumą vidaus ir užsienio investuotojams, yra būtinybė „tobulinti teisės aktus, reguliuojančius viešąjį interesą, **migraciją**, darbo santykius, (...) bei viešojo administravimo įstaigų gebėjimą teikti geros kokybės viešąsias paslaugas ir kita.“

Tai – vienintelis migracijos, kaip investicijoms ir verslui įtaką darančio veiksnio, paminėjimas, jo įtakos nedetalizuojant. Net kalbant apie darbo jėgos paklausos ir pasiūlos disbalanso sprendimo būdus, visos priemonės siūlomos nacionaliniu lygmeniu – švietimo reforma, tęstinio profesinio mokymo plėtotė, persikvalifikavimo skatinimas, žmogiškųjų išteklių sąsąj su darbo vietomis stebėsenos sistemos įdiegimas ir t. t. Tai, kad tikslinė migracijos politika, užsienio verslininkų ir specialistų pritraukimas galėtų daryti įtaką investicijų ir verslo plėtrai, neįvertinama (ar neįvardijama kaip politiškai nepopuliari priemonė).

Kiti svarbūs strateginiai dokumentai taip pat nenumato tikslingo ir aktyvaus investuotojų bei užsieniečių verslininkų pritraukimo svarbos.

Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų plane¹⁵ tikslu keliamas verslumo lygio didinimas, kuriant verslumo ugdymo sistemą, verslo pradžiai ir plėtrai palankią aplinką ir viešųjų paslaugų verslui prieinamumą. Tikslinėmis grupėmis šiame plane išskiriami jaunimas ir moterys, užsieniečiai verslininkai nėra minimi. **Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategijoje**¹⁶ akcentuojama verslo ir mokslo sąveika, užsienio investicijų svarba, tačiau migracijos aspektas joje irgi neminimas. **Strategijoje „Globali Lietuva“**¹⁷ akcentuojamas siekis, kad Lietuvos diaspora prisidėtų prie Lietuvos ekonomikos ir investicijų skatinimo, norima, kad užsienio lietuvių verslo įmonės bendradarbiautų su Lietuvos verslais. Strategijoje atsispindi požiūris, kad būtų geriau, jei į Lietuvą grįžtų ir čia dirbtų ar verslą kurtų lietuviai emigrantai, o ne atvykėliai iš trečiųjų šalių.

2015 m. birželį darbą pradėjusios **Seimo Migracijos komisijos veiklos kryptyse**¹⁸ ekonominiai ar užsienio verslo pritraukimo aspektai taip pat neminimi.

■ ■ ■

14 Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 986.

15 Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. lapkričio 26 d. įsakymu Nr. 4-850.

16 Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 163.

17 „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011–2019 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 30 d. nutarimu Nr. 389.

18 Įvardytose Lietuvos Respublikos Seimo statuto 80² straipsnyje.

Peržvelgus Lietuvos strateginius dokumentus, peršasi išvada – užsienio investicijų mums reikia, tačiau kokių konkrečiai ir kokiais būdais jas pritraukti – nenumatyta. Pavyzdžiui, svarbūs migracijos aspektai, kurie turi įtakos tiek pačių verslininkų ir jų šeimų, tiek užsieniečių darbuotojų atvykimui, nėra aptarti.

Antra vertus, Lietuvos migracijos politikos gairėse (apie tai kitame skyriuje) užsieniečiai verslininkai ir investuotojai įvardijami kaip prioritentinė užsieniečių kategorija, kuriems turėtų būti sudarytos palankesnės atvykimo ir buvimo sąlygos, tačiau tai taip pat nėra konkretizuojama ir niekaip nesusieta su kitais strateginiais socialiniais ir ekonominiais dokumentais. Tad ir sąsąj tarp migracijos politikos ir užsieniečių investuotojų ir verslininkų pritraukimo politikos nėra.

Pagrindinių Lietuvos politinių partijų programos

Poreikį pritraukti užsienio verslą ir investicijas akcentuoja (deklaruoja) visos pagrindinės politinės partijos, tačiau migracijos klausimai šiame kontekste beveik neminimi.

Lietuvos socialdemokratų partija akcentuoja, kad augimas įmanomas tik valstybei investuojant į „naujų darbo vietų kūrimą“ ir sudarant „geras sąlygas pritraukti į Lietuvos pramonę ir paslaugų sferą investicijas iš užsienio šalių“¹⁹. Socialdemokratai bene vieninteliai užsimena apie poreikį supaprastinti sąlygas atvykti į Lietuvą aukštos kvalifikacijos specialistams ir jų šeimos nariams iš užsienio šalių, o tai gali būti aktualu darbuotojų su specialiais gebėjimais atsivežti norintiems investuotojams. Socialdemokratų programoje taip pat žadama „skatinti imigrantų integracijos į Lietuvos visuomenę politiką“ – taip suponuojamas migrantų pasilikimas Lietuvoje ateityje. **Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai** savo politinėje programoje²⁰ grindžia užsienio investuotojų svarbą ne tik tuo, kad jie kuria darbo vietas ar moka mokesčius, bet ir tuo, jog „užsienio įmonės atneša savo vadybos ir darbo kultūrą, kompetencijas, bendradarbiavimo su universitetais gebėjimus, etc.“ Užsienio investuotojus žadama pritraukti tobulinant teisinę aplinką, apsaugant jų investicijas, koncentruojantis į ilgalaikius investuotojus, skatinant jų ilgalaikę integraciją. Prioritetiniais regionais įvardijamos Šiaurės ir Baltijos šalys, kalbama apie amerikietiško kapitalo įsitraukimą į Lietuvos ekonomiką.

Lietuvos darbo partija pabrėžia poreikį pritraukti užsienio investicijas kuriant pramonę, grindžiamą mokslo žiniomis ir aukštosiomis technologijomis²¹. **Tvarkos ir teisingumo partija** užsienio investicijas įvardija vienu iš lemiamų Lietuvos ekonominio augimo veiksnių²². Tačiau būdai joms pritraukti nenurodomi.

Dviejų liberalios pakraipos partijų pozicijos skirtingos. **Lietuvos liberalų sąjūdis** deklaruoja²³ siekį pritraukti užsienio įmonių į Lietuvą („daugiau nei po 50 naujų užsienio įmonių į Lietuvą kasmet“) ir žada lengvatas įmonėms, statančioms gamyklą už 10 mln. litų. **Lietuvos laisvės**

19 Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo rinkimų programa (2012).

20 Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų Seimo rinkimų programa (2012).

21 Darbo partijos programa (2013).

22 Tvarkos ir teisingumo partijos programa (2002).

23 Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio Seimo rinkimų programa (2012).

sąjungos | Liberalų politinėje programoje²⁴, nors pabrėžiama darbo vietų kūrimo svarba ir būtinybė šalinti biurokratinės kliūtis ir perteklinius reikalavimus bei gerinti mokesčių verslo klimatą, orientuojamasi tik į lietuvius verslininkus, apie užsieniečius neužsimenant.

Mažesnių partijų (**Jaunoji Lietuva, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga**) programose²⁵ užsienio verslininkų ar investicijų pritraukimo klausimas taip pat nesvarstomas.

Tautiniu pagrindu sukurtų partijų programose užsienio investicijų ir verslo pritraukimas yra aptariamas. **Lietuvos lenkų rinkimų akcija** žada skatinti bendrą Lietuvos ir užsienio įmonių kūrimąsi, tiesa, nekonkretinant, kokiais būdais to žadama siekti²⁶. **Lietuvos rusų sąjunga** kaip vieną ekonominės situacijos gerinimo priemonių nurodo²⁷ poreikį „sudaryti palankesnes sąlygas užsienio investicijoms, adekvačias jau dabar egzistuojančioms kitose Pabaltijo ir Rytų Europos šalyse“. Taip pat jie pasisako prieš vienpusę orientaciją į Vakarų, laiko tikslinga įvertinti ir produktyviai išnaudoti tradicinius ekonominius Lietuvos ir Rusijos santykius bei ten esančius didelius žaliavų resursus, mokslinį potencialą ir plačią rinką.

Vienintelė partija, aiškiai pasisakanti prieš užsienio kapitalo įsivyravimą ar žemės pardavimą užsieniečiams bei už griežtą imigracijos ribojimą, – **Tautininkų sąjunga**²⁸. Tačiau tai siejama ne su ekonominiais dalykais, o su siekiu, „kad lietuvių dalis Lietuvos gyventojų tarpe nemažėtų“.

Visų parlamentinių ir svarbesnių politinių partijų programose užsienio investicijų ir verslo pritraukimo svarba įvardijama, nors beveik niekur nekalbama apie konkrečią, aiškiai suformuluotą aktyvią pritraukimo politiką, o migracijos aspektai investicijų skatinimo srityje atsispindi minimaliai arba iš viso nėra svarstomi. Tad kaip ir vyriausybinuose dokumentuose – tai daugiau teorinė deklaracija, neįgaunanti realaus programinio pobūdžio.

24 Lietuvos laisvės sąjungos | Liberalų programa (2014).

25 Jaunosios Lietuvos programa (2010), Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos programa (2010).

26 Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) programa (2012).

27 Lietuvos rusų sąjungos programa.

28 Tautininkų sąjungos deklaracija (2011), Tautininkų sąjungos bendroji programa (2011), Tautininkų sąjungos Seimo rinkimų programa (2012).

III. Lietuvos migracijos politika ir praktika, reguliuojanti užsieniečių verslininkų atvykimą

Kurios institucijos formuoja migracijos politiką Lietuvoje?

Lietuvoje nėra vienos institucijos, kuri būtų atsakinga už migracijos politikos formavimą ir jos įgyvendinimą. Tai apsunkina sprendžiamų migracijos klausimų koordinavimą (dėl skirtingų institucijų nuomonių ir pozicijų skirtumų) bei operatyvų reagavimą į kylančias problemas bei iššūkius. Taip pat yra klausimų, kurie nėra priskirti nė vienos ministerijos kompetencijai.

Kuriant ir įgyvendinant migracijos politiką Lietuvoje, dalyvauja šios ministerijos ir valstybės institucijos:

- **Vidaus reikalų ministerija** atsakinga už migracijos politikos (išskyrus ekonominę) formavimo klausimus, kurie įtraukti į viešojo saugumo politikos sritį.
- **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija** atsakinga už darbo politikos sritį, ji formuoja ir per Lietuvos darbo biržą įgyvendina valstybės politiką ekonominės migracijos srityje ir išduoda leidimus dirbti.
- **Užsienio reikalų ministerija** dalyvauja formuojant ir įgyvendinant vizų politiką, o Lietuvos diplomatinės ir konsulinės įstaigos išduoda vizas, priima dokumentus dėl leidimų gyventi išdavimo ir kt.
- **Ūkio ministerija** atsakinga už ūkio politikos formavimą, žmoniškųjų išteklių paklausos ir pasiūlos darbo rinkoje analizę, investicijų pritraukimą ir kt.
- **Migracijos departamentas** pagal kompetenciją užtikrina vizų, leidimų gyventi Lietuvos Respublikoje ir kitų dokumentų užsieniečiams išdavimą.
- **Migracijos tarnybos** yra pagrindinės teritorinės įstaigos, kurios išduoda (įformina) užsieniečiams leidimus gyventi ir atlieka jų teisėto buvimo kontrolę Lietuvoje. Migracijos tarnybų veiklą koordinuoja Policijos departamentas.

Šiuo metu Lietuvoje susiklosčiusi praktika, kad didžiausias vaidmuo formuojant ir įgyvendinant migracijos politiką bei reguliuojant užsieniečių verslininkų atvykimą tenka Vidaus reikalų ministerijai, kuri migraciją daugiausia vertina saugumo aspektu. Ūkio ministerija, skirtingai nuo daugelio ES šalių praktikos (žr. 1 lentelę), į šią sferą yra ištraukusi minimaliai. Todėl migracijos reguliavimo srityje Lietuvoje dominuoja saugumo aspektas ir trūksta balanso.

1 lentelė. ES valstybėse narėse už užsieniečių verslininkų pritraukimo politiką atsakingos institucijos.

INSTITUCIJA	ŠALYS
Vidaus reikalų ar teisingumo ministerija	Airija, Austrija, Čekija, Estija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Kipras, Lietuva, Lenkija, Prancūzija, Olandija, Švedija
Užsienio reikalų ministerija	Belgija, Čekija, Ispanija, Lenkija, Portugalija
Ūkio (finansų) ministerija	Austrija, Belgija, Čekija, Estija, Ispanija, Italija, Kipras, Liuksemburgas, Latvija, Olandija, Prancūzija, Vokietija, Slovakija, Slovenija, Suomija
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Ispanija
Įvairios agentūros	Belgija, Lenkija, Liuksemburgas, Vokietija

Šaltinis: EMN (2015) Admitting third-country nationals for business purposes.

Kitų grupių į(si)traukimas į politikos formavimo procesą tai pat nėra apibrėžtas ir aiškus. Pagrindinės suinteresuotos grupės (verslo, darbdavių atstovai, kt.) neretai lieka neįtrauktos, nedalyvauja (nepakviečiamos ar nerodo suinteresuotumo²⁹) sprendžiant tiek strateginius, tiek bendrus klausimus politiniu lygmeniu, tačiau kai susiduria su praktinėmis migracijos problemomis, bando išsiderėti palankesnes sąlygas, bet ne koreguoti ar formuoti bendrą migracijos politiką ir strategines nuostatas. Kitaip tariant, skirtingos grupės sprendžia siaurus savo sričiai aktualius ekonominius klausimus, o ne strateginius dalykus.

Kas ir kaip reglamentuoja užsieniečių verslininkų ir investuotojų atvykimą?

Migracijos srityje yra du pagrindiniai dokumentai:

- Politinis / strateginis lygmuo: Lietuvos Respublikos Vyriausybės **Lietuvos migracijos politikos gairės**³⁰ (toliau – Migracijos politikos gairės).
- Praktinis lygmuo: Lietuvos Respublikos **įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“**³¹ (toliau – Įstatymas). Verta paminėti, kad 2014 m. birželio 26 d. buvo priimti nauji įstatymo pakeitimai (įsigaliojo nuo 2014 lapkričio 1 d.), kurie *inter alia* sugriežtino užsienio verslininkų atvykimo tvarką.

Užsieniečių investuotojų atvykimo reguliavimas

Nors Migracijos politikos gairės mini užsieniečius investuotojus kaip vieną iš prioritetinių grupių, tačiau šiuo metu galiojantis įstatymas nenustato tokio atvykimo pagrindo. **Vien lėšų investavimas į Lietuvoje registruotas įmones nebūtų laikomas pakankamu pagrindu apsigyventi Lietuvoje ir kreiptis dėl leidimo laikinai gyventi.** Tai pasakytina ir

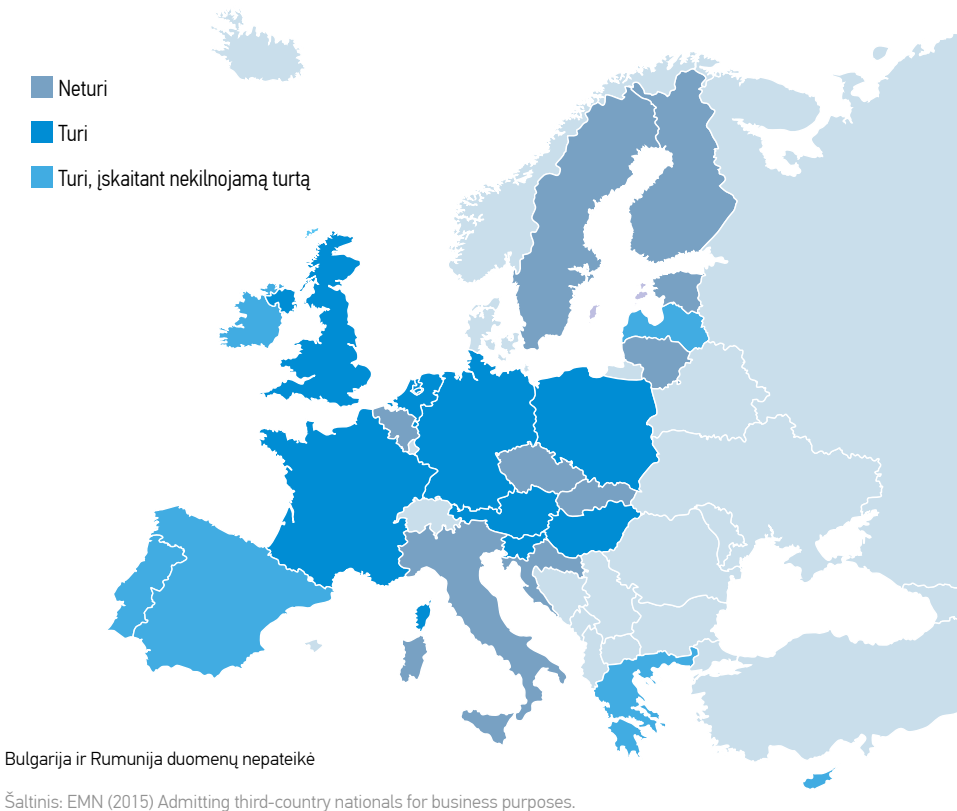
29 Pvz., formuojant migracijos politikos strategines gaires tiek darbdavių, tiek verslo atstovai, nors ir buvo kviešti, nedalyvavo, o tik delegavo advokatų kontoros atstovą derėtis dėl jiems gal ir svarbių, bet ne strateginių / neesminių dalykų (vizų išdavimo pagreitinimo ir pan.).

30 Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Lietuvos migracijos politikos gairės“, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 29.

31 Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas Nr. IX-2206 „Dėl užsieniečių teisinės padėties“.

apie nekilnojamojo ar kito turto įsigijimą Lietuvoje. Skirtingai nuo kai kurių ES šalių, pvz., Latvijos, Ispanijos, Portugalijos, Graikijos, Vokietijos ir kt. (žr. 5 pav.), užsienietis, įsigijęs nekilnojamojo turto arba kitaip investavęs lėšas, neįgyja teisės apsigyventi Lietuvoje. Beje, kaip rodo 2014 m. TMO užsakymu atliktos viešosios nuomonės apklausos rezultatai, beveik pusė Lietuvos gyventojų (47 proc.) pritarė tokiai politikai, kad užsieniečiams, investavusiems į nekilnojamąjį turtą ar obligacijas Lietuvoje, būtų suteikta ir teisė gyventi Lietuvoje (nepritartų kiek mažiau – 37 proc.).

5 pav. ES valstybės, turinčios investuotojų atvykimo schemas.

Užsieniečių verslininkų / įmonių savininkų atvykimo reguliavimas

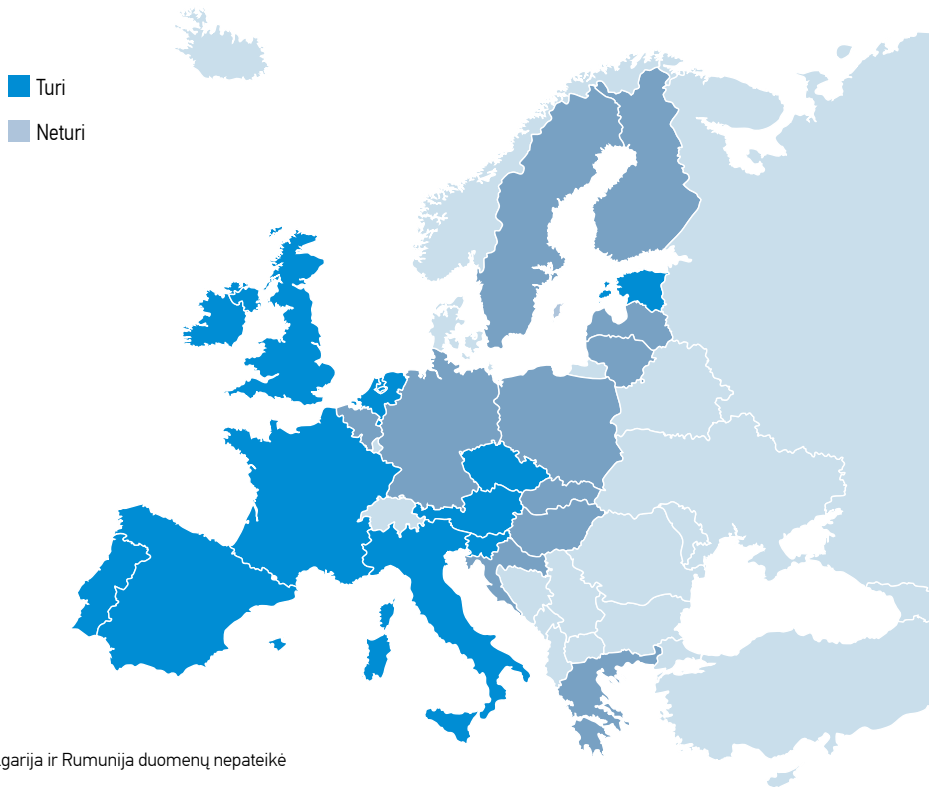
Strateginės nuostatos

Lietuva neturi specialios (aktyvios) programos, skirtos pritraukti užsieniečius verslininkus. Yra tik bendro pobūdžio įstatyminė nuostata dėl jų atvykimo ir buvimo. Tačiau Migracijos politikos gairėse konstatuojama, kad tikslinga nustatyti visas kategorijas užsieniečių, kurių atvykimu Lietuva suinteresuota ar kuriems gali būti taikomas palankesnis

požiūris³². Viena iš tokių užsieniečių kategorijų (šalia kitų vienuolikos) yra **užsieniečiai, kurie užsiima teisėta veikla, steigia naujas darbo vietas, investuoja Lietuvoje ir taip prisideda prie valstybės ekonominės ir socialinės plėtros**. Vis dėlto konkretūs palengvinimai įvardijami nėra.

Kitos ES valstybės yra numačiusios konkrečias priemones, skirtas tokiems verslininkams pritraukti (žr. 6 pav.), o savo politiniuose dokumentuose įvardija prioritetus. Pavyzdžiui, Airija, Belgija, Estija, Ispanija, Italija, Nyderlandai savo verslininkų pritraukimo programose prioritetą teikia naujoms inovatyvioms įmonėms, kurios perkelia naujas technologijas ir žinias (angl. *know-how*), didelę pridėtinę vertę kuriantiems sektoriams (mokslinių tyrimų ir plėtros, farmakologijos, IT) ir startuoliams.

6 pav. ES valstybės narės, kurios turi specialias programas, skirtas verslininkų užsieniečių pritraukimui ir jų atvykimui palengvinti.

Šaltinis: EMN (2015) Admitting third-country nationals for business purposes.

Verta paminėti, kad Migracijos politikos gairės nustato tik atvykimo sąlygų (įvertinant ir galimybę kartu atvykti šeimos nariams) bei administracinių procedūrų, susijusių su leidimų dirbti ir gyventi Lietuvos Respublikoje suteikimu, supaprastinimo ir palengvinimo galimybę, bet nenumato jokių aktyvių veiksmų verslui pritraukti. Verslo ir

32 Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Lietuvos migracijos politikos gairės“, 19.3 punktus.

investicijų pritraukimas nėra minimas ir tarp Lietuvos migracijos politikos tikslų ar migracijos politikos principų.

Susidaro paradoksali situacija: ekonomikos ir investicijų skatinimo strateginiai dokumentai nenumato imigracijos komponento, nors kalbama apie verslininkus ir investuotojus užsieniečius, o Migracijos politikos gairės, nors ir įvardija užsieniečius verslininkus ir investuotojus kaip prioritetinę kategoriją, jų atvykimo ir buvimo niekaip nesieja su kitomis Lietuvos socialinės ekonominės plėtros ar pakraipos strategijomis. Atrodo, kad į Lietuvą verslas ir pinigai iš užsienio turėtų ateiti patys. Be to, remiantis TMO ekspertų apklausoje dalyvavusių politikų vertinimu (plačiau – penktame skyriuje), Lietuva net neturėtų orientuotis į smulkiųjų verslininkų pritraukimą, todėl galbūt dabartinė migracijos politika tokį požiūrį ir atspindi.

Praktinis reglamentavimas

Iki 2014 m. lapkričio 1 d. Lietuva taikė gana liberalią užsieniečių verslininkų atvykimo tvarką ir nenumatė saugiklių, kurie leistų įvertinti, ar užsieniečio steigiamas verslas yra realus, ar kuriamas tik tam, kad gautų leidimą laikinai gyventi Lietuvoje. Įstatymas numatė du pagrindus, remiantis kuriais į Lietuvą galėjo atvykti užsieniečiai įmonių savininkai:

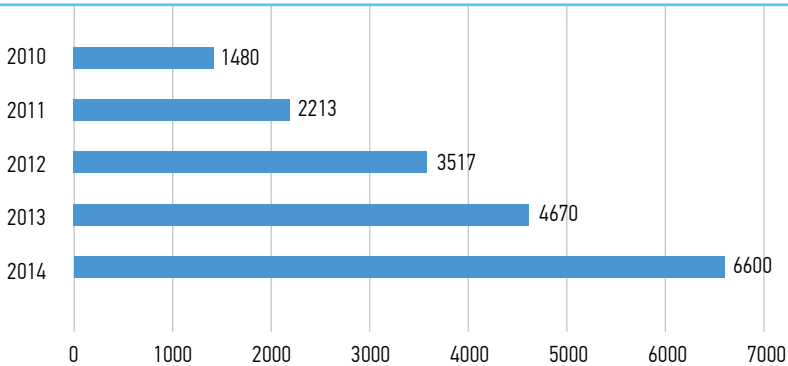
- kai užsienietis įregistruoja įmonę Lietuvoje kaip savininkas arba bendraturtis, jo turima įmonės įstatinio kapitalo dalies nominalioji vertė sudaro ne mažiau kaip 50 tūkst. litų ir jo buvimas Lietuvoje yra būtinas siekiant įmonės tikslų ir vykdant veiklą (įstatymo 43 str. 1 dalis);
- kai užsienietis yra įmonės, įregistruotos Lietuvoje, vadovas ar įgaliotas atstovas ir jo pagrindinis atvykimo tikslas yra darbas įmonėje (įstatymo 43 str. 2 dalis).

Iš tikrųjų užsieniečiai verslininkai dažniausiai atvykdavo kaip įmonės vadovai, kurių pagrindinis atvykimo tikslas yra darbas įmonėje, t. y., jie kartu būdavo įmonės savininkai ir įmonės vadovai. Užsieniečiai įregistruodavo įmonę patys arba dažnesniu atveju įsigydavo įmonę iš tarpininkų Lietuvoje ir paskirdavo save tos įmonės vadovu. Tokiu būdu buvo tenkinami įstatymo 45 str. 2 dalies reikalavimai – užsienietis būdavo įmonės vadovas, o jo buvimo tikslas buvo grindžiamas darbu įmonėje. Be to, pasirinkus tokį atvykimo būdą, įmonės įstatiniam kapitalui buvo taikomi bendri Lietuvos reikalavimai dėl įmonės steigimo ir tokiu būdu buvo išvengiama griežtesnio reikalavimo užsieniečiams įmonių savininkams įmonės kapitalą investuoti 50 tūkst. litų. Neretai užsieniečiai pirkdavo Lietuvoje jau registruotą įmonę už simbolinę kainą (pvz., 1000 litų), paskirdavo save jos vadovu ir tuo pagrindu gaudavo leidimą laikinai gyventi Lietuvoje, o jį gavę, įmonę perparduodavo (neretai kitam užsieniečiui) ir vykdavo į kitą Šengeno šalį, koks ir buvo jų tikrasis tikslas.

Reikia paminėti, jog dažnai užsieniečiams įsteigti arba nusipirkti įmonę padėdavo Lietuvos gyventojai arba jų valdomos įmonės. Tokios įmonės Lietuvą pristatydavo kaip šalį, kurioje nesudėtinga gauti laikiną leidimą gyventi, bei padėdavo sutvarkyti visus steigiamos arba perperkamos įmonės dokumentus ir pateikti dokumentus leidimui laikinai gyventi (LLG) gauti. Tokiu būdu susidarė galimybė piktnaudžiauti liberaliomis atvykimo nuostatomis ir labai padaugėjo užsieniečių, kurie į Lietuvą atvykdavo ne vykdyti realios veiklos, bet gauti LLG ir taip įgyti teisę judėti Šengeno erdvėje (žr. 7 pav.). **Lyginant ES mastu, Lietuva net pirmavo pagal išduotų LLG skaičių teisėtos veiklos pagrindu.** Šiomis pakankamai pelningomis paslaugomis ypač naudojosi kai kurių Azijos ir Afrikos valstybių piliečiai, kurių

pagrindinis atvykimo į Lietuvos Respubliką tikslas yra gauti LLG teisėtos veiklos pagrindu, o po to išvykti gyventi į kitą Šengeno valstybę.

7 pav. Trečiųjų šalių piliečiams išduoti LLG teisėtos veiklos pagrindu 2010–2014 m.

Šaltinis: Migracijos departamentas

Institucijos, atsakingos už užsieniečių teisėto buvimo kontrolę, susidūrė su problema norėdamos užkirsti kelią tokiam piktnaudžiavimui. Nors jos ir įtardavo užsieniečius piktnaudžiaujant, tačiau neturėjo teisinio pagrindo neišduoti LLG, nes užsienietis įvykdydavo visus formalius reikalavimus. Įrodyti, kad įmonės veikla yra fiktyvi, buvo labai sunku, nes net nebuvo apibrėžta „fiktyvios įmonės“ sąvoka. Tam, kad užkirstų kelią fiktyvių užsienio įmonių steigimui ir piktnaudžiavimui „verslo migracijos“ kanalu, buvo pateikti pasiūlymai keisti įstatymo nuostatas.

Įstatymo pakeitimai

Įstatymo pakeitimai, kurie įsigaliojo nuo 2014 m. lapkričio 1 d., numato, kad užsienietis gali užsiimti teisėta veikla Lietuvoje ir gauti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje, jeigu jis:

- yra dalyvis įmonės, kuri ne mažiau kaip pastaruosius 6 mėn. iki užsieniečio kreipimosi dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo vykdė veiklą, kurioje yra įsteigtos ne mažiau kaip trys darbo vietos ir kurios nuosavo kapitalo vertė sudaro ne mažiau kaip 28 tūkst. eurų, iš kurių ne mažiau kaip 14 tūkst. – užsieniečio investuotos nuosavos lėšos ar kitas turtas, ir jis yra šios įmonės vadovas, kolegialaus valdymo ar priežiūros organo narys, dalyvis, turintis teisę jos vardu sudaryti sandorius, arba yra akcinės bendrovės ar uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, kuriam nuosavybės teise priklausančių bendrovės akcijų nominalioji vertė yra ne mažesnė kaip 1/3 šios bendrovės įstatinio kapitalo (įstatymo 45 str. 1 dalies 1 punktą);
- atitinka visas išvardytas sąlygas ir jo atvykimo tikslas yra darbas toje įmonėje (įstatymo 45 str. 1 dalies 2 punktą);
- atitinka išvardytas sąlygas ir kuris į įmonės nuosavą kapitalą yra investavęs ne mažiau kaip 260 tūkst. eurų (įstatymo 45 str. 1 dalies 3 punktą).

Priimti įstatymo pakeitimai numato naujų reikalavimų užsieniečiams įmonių savininkams: įmonė turi veiklą vykdyti bent 6 mėn. ir užsienietis turi įrodyti, kad per šį laikotarpį įmonė vykdė veiklą, turi būti sukurtos ne mažiau kaip trys naujos darbo vietos ir juose įdarbinti

Lietuvos gyventojai, užsienietis turi investuoti 14 tūkst. eurų į įmonę ir kt., bei netiesiogiai numato reikalavimą, kad užsieniečio veikla teiktų ekonominę naudą.

Įstatymo numatyta įmonės nuosavo kapitalo vertė turi būti ne mažiau kaip 28 tūkst. eurų. Kai kurios kitos ES valstybės irgi yra numačiusios minimalų kapitalo dydį, taikomą užsieniečiams verslininkams, jis svyruoja nuo 10 tūkst. eurų Slovakijoje ir Vengrijoje, 30 tūkst. eurų Airijoje ir Italijoje, 65 tūkst. eurų Estijoje iki 100 tūkst. Austrijoje ir 150 tūkst. eurų Jungtinėje Karalystėje. Darbo vietų reikalavimas taikomas tik nedaugelyje šalių – Vengrijoje, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Taip pat buvo priimti poįstatyminiai aktai³³, detalizavę veiksnius, kuriems esant, būtų pakankamas pagrindas manyti, kad įmonė yra fiktyvi ir LLG užsieniečiui nebūtų išduodamas arba pratęsimas. Vidaus reikalų ministro įsakyme numatomi tokie kriterijai: užsienietis negali atsakyti į klausimus, susijusius su savo įmone, užsienietis neturi reikiamos kvalifikacijos arba patirties profesinėje srityje, užsieniečio buvimo tikslas nėra darbas įmonėje, užsienietis negali pateikti įrodymų, kad įmonė realiai vykdo veiklą, įmonė įregistruota adresu, kuriame nuolat registruojamos užsieniečių įmonės, užsieniečio įregistruota įmonė nemoka mokesčių ir kt. Tikimasi, kad šie kriterijai leis efektyviau kovoti su fiktyviomis įmonėmis.

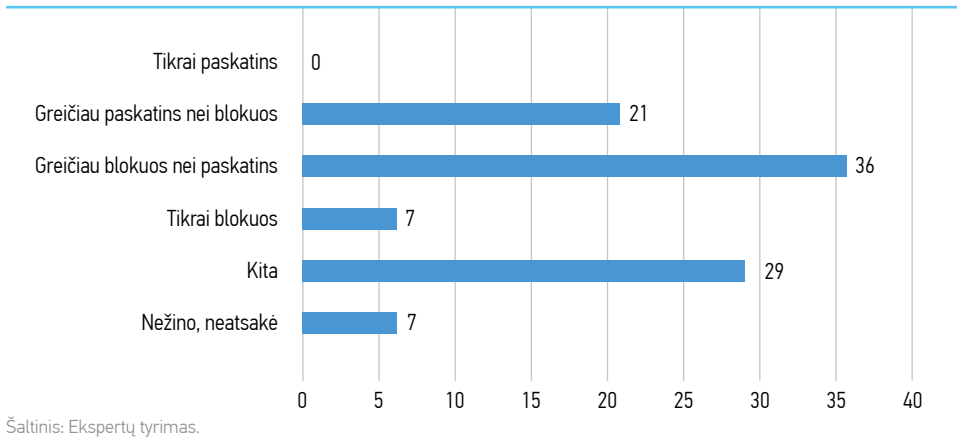
Nors, kaip minėta, Migracijos politikos gairėse užsienio verslininkai įvardijami kaip prioritetinė kategorija, lyginant su kitais imigrantais, jiems nėra numatyta kokių nors esminių atvykimo, leidimų gyventi ar pilietybės įgijimo palengvinimų, nėra ir kokių nors ekonominių, mokesčių lengvatų. Lengvesnis atvykimas numatytas tik tiems užsieniečiams verslininkams, kurie į įmonės nuosavą kapitalą investuoja 260 tūkst. eurų ir sukuria 5 darbo vietas, – jiems leidimas gyventi išduodamas per 2 mėn. (arba per mėnesį pagal greitesnę procedūrą), jie gali atvykti iš karto su šeima, o LLG išduodamas ir keičiamas 3 metams. Nauja įstatymo redakcija buvo siekiama dviejų tikslų: pirma, sumažinti piktnaudžiavimą teisėtos veiklos atvykimo kanalu, kad Lietuva nebūtų naudojama kaip tranzitinė valstybė ir, antra, padidinti reikalavimus verslininkams siekiant, kad į Lietuvą atvyktų tik rimtai verslą nusiteikę vykdyti užsieniečiai. Tačiau su piktnaudžiavimu kovoti buvo nutarta ne saugiklių pagalba tikrinant tik pagrįstų įtarimų keliančias įmones, bet iš esmės padidinant reikalavimus visiems potencialiems verslininkams užsieniečiams.

Nauji įstatymo pakeitimai ir papildomų reikalavimų įvedimas vertinamas nevienareikšmiškai (žr. 8 pav.). Užsieniečių verslininkų nuomonės išsiskyrė priklausomai nuo verslo pobūdžio ir verslo dydžio. Stambesni verslininkai nurodė, kad nauji reikalavimai nesunkiai įvykdomi: „*sukurti tris darbo vietas ir investuoti 28 tūkst. eurų nėra dideli reikalavimai rimtus ketinimus turinčiam verslininkui*“ (V-K). Tačiau smulkesni verslininkai (startuolių ir IT verslo atstovai) nuogaštavo dėl reikalavimo įsteigti tris darbo vietas: „*Investicijos yra gerai, nes kiekvienas atvykstantis turi pinigų. Aš tikrai nepažįstu nė vieno profesionalo, kuris šiuo metu neturėtų šios reikiamos sumos. Bet su tomis trimis darbo vietomis mūsų versle tikrai būtų sudėtinga. Mes neįdarbiname žmonių su neterminuotomis sutartimis, tai autorinės arba terminuotos sutartys. Aš negaliu pažadėti juos įdarbinti 2 ar 3 metams. Nes pasibaigus tam laikotarpiui aš nežinau, ar galėsiu vėl juos toliau įdarbinti. Kokie bus kiti projektai. Mums*

33 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2013 m. liepos 8 d. Nr. 1V-596 įsakymas „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“.

tai tikrai būtų problema“ (V-Ru). Tad įstatymo pakeitimai gali tapti kliūtimi mažoms, bet progresyvioms įmonėms kurtis Lietuvoje.

8 pav. Įstatymo pakeitimų įtaka investicijų pritraukimui į Lietuvą (proc.).

Papildomi reikalavimai užsieniečių verslininkų imigracijai

Verslo atstovų imigracijos reglamentavimas gana prieštaringas. Viena vertus, keliami gana griežti reikalavimai dėl kapitalo investavimo, darbo vietų sukūrimo, privalomo dalyvavimo įmonės veikloje. Tačiau aiškaus reikalavimo visais atvejais tikrinti, ar užsienietis turi realių gebėjimų užsiimti numatyta veikla, nėra. Naujoji vidaus reikalų ministro patvirtinta LLG išdavimo tvarka numato, kad migracijos pareigūnas gali manyti, jog užsieniečio įmonė yra fiktyvi, jeigu jis pateikia prašymą išduoti ar pakeisti leidimą gyventi, tačiau neturi reikiamos kvalifikacijos ar patirties.

Įstatyme nėra numatyta jokių **kalbų mokėjimo** reikalavimų. Tačiau praktiškai kalbų (lietuvių, anglų, rusų), kuriomis galima susišnekėti Lietuvoje, mokėjimas gali būti vertinamas vizų tarnybų valstybės tarnautojų, jeigu jiems kyla įtarimų, kai užsienietis, ketinantis užsiimti teisėta veikla Lietuvoje, kreipiasi dėl nacionalinės vizos išdavimo. Esant ir kitų aplinkybių, dėl kurių kyla abejonių dėl užsieniečio vykimo tikslo, jam gali būti atsisakyta išduoti nacionalinę D vizą.

Užsieniečio biografijos faktų tikrinimas (ar nesukčiauja, nevengia mokesčių, ankstesnė fiktyvi veikla, pinigų kilmė, pinigų plovimo faktai, kt.) taip pat nėra privalomas, tačiau praktiškai gali būti vertinamas Lietuvos vizų tarnybų valstybės tarnautojų, kai užsienietis kreipiasi dėl nacionalinės vizos išdavimo (pvz., gali būti vertinamas faktas, ar užsienietis bandė sukčiauti praėityje kreipdamasis dėl vizos, ir pan.).

Įstatymo nuostatos nereikalauja turėti **verslo plano**, tačiau pagal aprašą prašymus dėl leidimo gyventi išdavimo vertinantys pareigūnai gali paprašyti pateikti laisvos formos steigiamos įmonės aprašymą (kaip papildomą informaciją, kurią kartu su kitais dokumentais vertina prašymą išduoti LLG nagrinėjantis Migracijos departamento pareigūnas), tačiau verslo plano vertinimą atlieka ne tos srities specialistai. Taip pat ir Lietuvos vizų tarnybos užsienyje, jeigu kyla įtarimų dėl užsieniečio atvykimo tikrojo tikslo, gali pateikti apklausos

2 lentelė. Užsieniečiams verslininkams taikomi kriterijai ES šalyse ir Norvegijoje.

ŠALIS	VERSLO PLANAS	MINIMALUS KAPITALO REIKALAVIMAS	PROFESINIAI ĮGŪDŽIAI	KALBOS ŽINIOS	NAC. EKONOMIKOS STIPRINIMAS / DARBO VIETŲ KŪRIMAS ³⁴
Airija	+	+	-	-	+
Austrija	+	+	+	-	+
Belgija	-	-	+	-	+
Bulgarija	n/i	n/i	n/i	n/i	n/i
Čekija	-	-	-	-	-
Estija	+	+	-	-	+
Graikija	n/i	+	n/i	n/i	n/i
Ispanija	+	-	-	-	+
Italija	+	+	-	-	+
Jungtinė Karalystė	-	+	+	+	+
Kipras	-	+	-	-	+
Kroatija	n/i	-	-	-	n/i
Latvija	+	+	-	-	-
Lenkija	na	na	na	na	+ ³⁵
Lietuva	-	+	+ ³⁶	-	+
Liuksemburgas	+	+	+	-	+
Malta	n/i	n/i	n/i	n/i	n/i
Nyderlandai	+	-	-	-	+
Portugalija	-	-	-	-	-
Prancūzija	+	+	+	-	+
Rumunija	n/i	n/i	n/i	n/i	n/i
Slovakija	+	+	-	-	+
Slovėnija	+	+	-	-	+
Suomija	+	-	+	+	-
Švedija	+	+	-	+	-
Vengrija	+	+	-	-	+
Vokietija	+	-	+	-	+

n/i – nėra informacijos

na – netaikoma

34 Lietuvoje, Vengrijoje, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje įvardytas konkretus sukurti privalomų darbo vietų skaičius.

35 Reikalavimas gali būti taikomas tam tikrais atvejais.

36 Gali būti prašoma pateikti, turint pagrįstą įtarimą, kad įmonė gali būti fiktyvi.

lapą, kuriame užduodami klausimai, susiję su įsigytais įmonės veikla, kokią konkrečią veiklą ketina vykdyti ir kodėl Lietuvoje tai ketina daryti, ar turi veiklos planą ir pan.

Daugumoje kitų ES valstybių verslo plano vertinimas yra sudedamoji užsieniečio verslininko vertinimo dalis: vertinimas daro įtaką sprendimui dėl leidimo gyventi. Austrijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge, Slovėnijoje ir Slovakijoje verslo planus vertina kompetentinga ir už ekonomiką atsakinga institucija, Estijoje, Airijoje, Italijoje ir Latvijoje – speciali sudaryta komisija ar auditorius, o Vokietijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose – migracijos pareigūnai, konsultuodamiesi su verslo organizacijomis (žr. 2 lentelę). Lietuvoje tai gali (bet neprivalo) daryti konsulinių tarnybų arba migracijos tarnybos pareigūnai.

Nuo 2014 m. lapkričio 1 d. taip pat įsigaliojo papildomas reikalavimas, kad užsienietis nebūtų skolingas valstybei, t. y. gali būti atsisakyta išduoti ar pakeisti leidimą gyventi, jeigu užsienietis turi **mokestinių nepriemokų**, nesumokėtų baudų, nevykdo įsipareigojimų muitinei, taip pat jeigu yra rimtas pagrindas manyti, kad esama nelegalios migracijos grėsmės.

Įstatymas reglamentuoja užsieniečio įstatinio kapitalo ar investicijų apimtis, prievolę sukurti naujas darbo vietas bei vykdyti veiklą, tačiau **kiti kriterijai yra palikti vizas ar leidimus gyventi išduodančių pareigūnų diskrecijai**, t. y., pareigūnai, kilus įtarimams dėl imigracijos tikslų, gali (bet neprivalo) tikrinti su migrantu planuojamu verslu ar imigranto biografija susijusius faktus ir tuo pagrindu priimti sprendimą išduoti ar neišduoti vizos ar leidimo gyventi Lietuvoje. Kitos institucijos, kompetingos įvertinti užsieniečio verslą ir įgūdžius iš ekonominės perspektyvos, į šį procesą nėra įtrauktos. Skirtingai nei Lietuvoje, daugumoje ES šalių verslo plano, verslumo patirties ir išsilavinimo tikrinimas yra integrali leidimo gyventi verslo pagrindu išdavimo procedūros dalis (žr. 2 lentelę).

Nors minėti įstatymo pakeitimai ir reikalavimų sugriežtinimas atlieka piktnaudžiavimo prevencijos funkcijas, tačiau poveikis smulkiajam verslui dar nėra aiškus. Jau dabar pasigirsta tiek migracijos specialistų, tiek verslo atstovų nuogaštavimų, kad įstatymo pakeitimai užkerta kelią smulkiam užsieniečių verslui. Tad, ekspertų nuomone, įstatymo pakeitimai greičiau stabdo nei skatina investicijų ir verslo pritraukimą (8 pav.)

Lietuva neturi nei specialios užsieniečių verslininkų ar investuotojų pritraukimo programos, nei veiksmų plano. Taip pat nėra numatyta esminių atvykimo ar mokestinių palengvinimų verslininkams iš užsienio. 2014 m. lapkričio 1 d. įsigalioję įstatymo pakeitimai daugiau dėmesio skyrė saugumo klausimams, nelegalios migracijos ir fiktyvių įmonių atsiradimo prevencijai nei verslo atstovų pritraukimui. Realūs palengvinimai numatyti tik stambiais investuotojams, kurie į Lietuvos ūkį investuoja ne mažiau kaip 260 tūkst. eurų ir įkuria 5 ar daugiau darbo vietų, tuo tarpu smulkiajam užsienio verslui imigracijos sąlygos net sugriežtinamos. Reikalavimas per 6 mėn. sukurti 3 darbo vietas gali atbaidyti smulkiuosius verslininkus, ypač sparčiai besiplečiančiame IT versle, ar paskatinti juos ieškoti būdų gauti leidimus gyventi kitu pagrindu. Tad šalia teigiamų pasekmių – nelegalios migracijos ir fiktyvių užsienio verslų prevencijos – galime susidurti ir su neigiamomis – legalaus verslo, ypač smulkiojo ir vidutinio, atėjimo ribojimo. Taigi migracijos politikos užsieniečių verslininkų ir investuotojų atžvilgiu vertinimas nėra vienareikšmis, ekspertai ir patys užsieniečiai verslininkai čia mato daug galimybių tobulinimui.

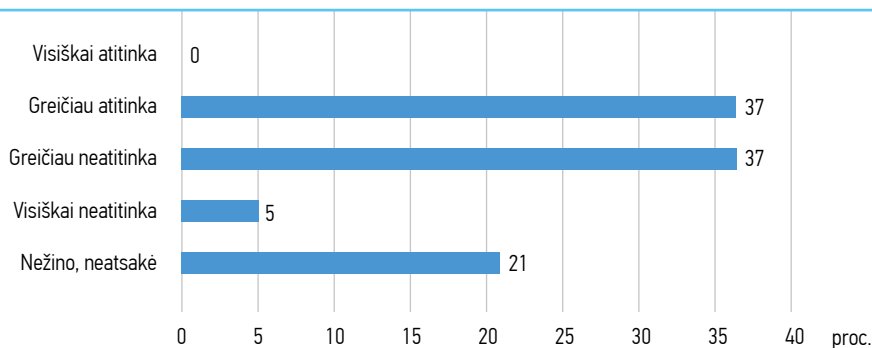
IV. Esamos politikos ir praktikos vertinimas

Lietuvos ekspertų vertinimas

Verslo ir investicijų pritraukimo strategija ir migracijos politika

Strategija. Nors, kaip minėta anksčiau, absoliuti dauguma ekspertų pabrėžia, kad užsieniečių verslininkų ir investuotojų į Lietuvą pritraukti būtina, kad tai yra vienas svarbiausių valstybės ekonominės plėtros ir saugumo ramsčių, realų šios politikos įgyvendinimą ir atitikimą šalies poreikiams ekspertai vertino gana skeptiškai. Kaip parodė apklausos rezultatai, **didėsnė dalis ekspertų (42 proc.)** mano, kad Lietuvos **strategija ir politika neatitinka realių šalies interesų**, ir nebuvo nė vieno, kuris teigtų, jog verslo ir investicijų pritraukimo strategija visiškai atitinka Lietuvos poreikius (žr. 9 pav.).

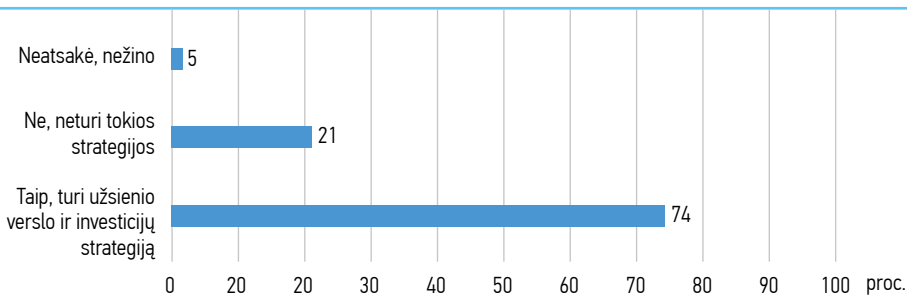
9 pav. Strategijos atitikimas realiems Lietuvos poreikiams.

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

Kita vertus, ketvirtadalis ekspertų (žr. 10 pav.) mano, kad Lietuvos Vyriausybė užsienio investicijų ir užsienio verslo pritraukimo strategijos iš tikrųjų net neturi (arba jie jos nežino). Visos kalbos apie investicijas daugiau vertinamos kaip politinė deklaracija, o ne realios gairės veiklai. Kaip teigia vienas ekspertų, „*man atrodo, mes tokį techninį supratimą auginam, bet vizijos vis tiek nėra ir toksai dar netgi per prievartą gaunasi, kad mums tų investicijų, tų žmonių reikia, bet iš tikrųjų mes jų nemėgstam*“ (LT-1).

10 pav. Ar Lietuva turi verslo ir investicijų pritraukimo strategiją?

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

Ekspertai, manantys, kad Lietuva užsienio investicijų ir verslo pritraukimo strategiją turi (74 proc.), vis dėlto čia pat priduria, kad „*ji galėtų būti geresnė, galėtų valdžia turėti aiškesnę, konkretesnę viziją*“ (LT-2), „*Manau, kad kažkokią strategiją turi, bet nemanau, kad yra nuosekli, ta politika... yra daugiau negaliu negu galiu ... ir atrodo, kad to potencialo jie nemato*“ (LT-1), „*Kad kažką turi ir dokumentuota – tai taip, bet... kur yra ten nežinau ir kokio lygmens tas dokumentas... Ir jis tikriausiai tarnauja kažkokiai kitai strategijai, kurią Vyriausybė turi turėti*“ (LT-1).

Paprašyti konkrečiau įvardyti strateginį dokumentą, ekspertai dažniausiai taip pat kalba abstrakčiai – strategija atsispindinti „*LR Vyriausybės dokumentuose*“, „*Vyriausybės, ministerijų ir privačių asociacijų dokumentuose*“ (LT-7) arba referuoja į panašaus pavadinimo (bet dažniausiai kito pobūdžio) programas. Kokia yra konkreti Lietuvos Vyriausybės strategija ir prioritetai, nėra aišku net ekspertams. Kaip teigė vienas respondentų, „*jeigu ateityje kokia didelė kinų kompanija pas premjerą į kabinetą ir sakytų, o jūs požiūriu, ką jūs norėtumėte su kinų imigrantais ir investuotojais daryti? Aš neįsivaizduoju, ką jis atsakytų*“ (LT-1). Susidaro įspūdis, kad „*mes dažnai nežinom, ko mes iš tikrųjų norim. Tarkim, yra labai aišku, nuo Vyriausybės per visas grandis einantis tikslas, kad mes norim, kad kuo daugiau Lietuvoj atsidaurytų naujų UAB'ų. O jeigu tą UAB'ą atidaro pakistaniečiai, tai gerai ar blogai? Manau, kad atsakymo irgi nėra per visą grandinę iki pat premjero*“ (LT-1).

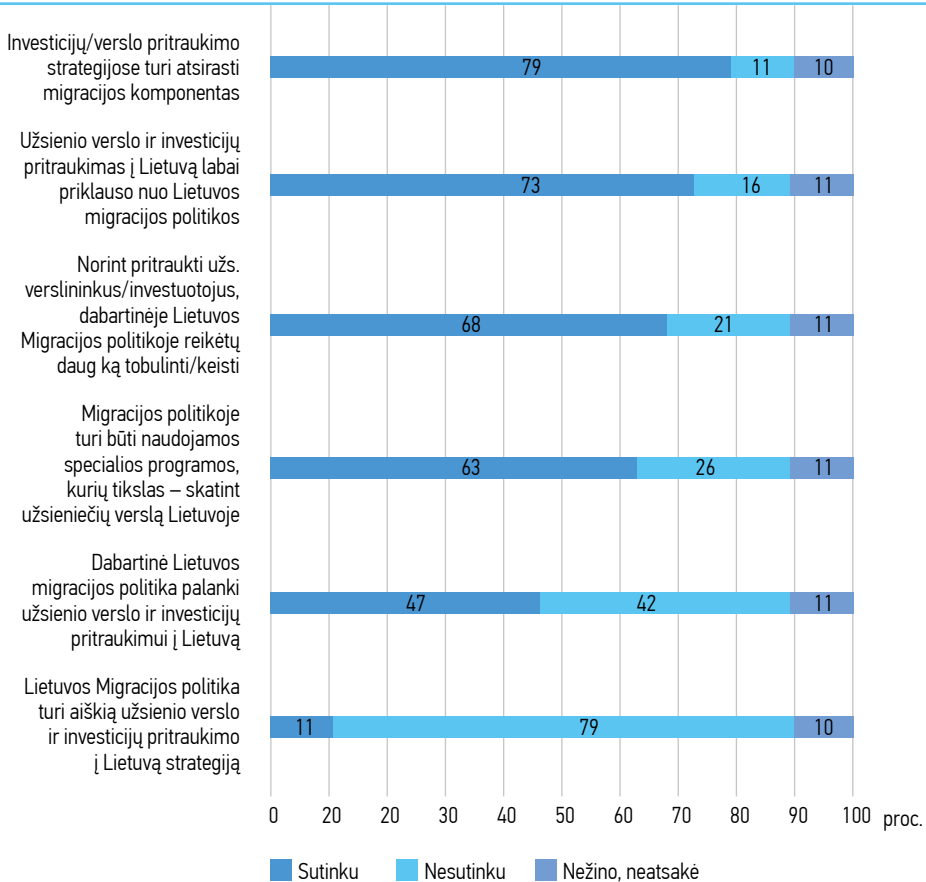
Tad, be bendro teiginio „*mums investicijų reikia*“, konkreti Lietuvos pozicija nėra aiški net specialistams, nors „*apie investicijų būtinumą yra prirašyta visų parlamentinių partijų ir koalicionių vyriausybių programose*“ (LT-6). O neturint aiškios pozicijos ir konkrečių prioritetų, neaiškumai atsikartoja ir kitose srityse, kartu ir migracijos politikoje.

Verslo bei investicijų pritraukimas ir migracijos politika. Dauguma tyrimo dalyvių mano, kad verslo ir investicijų pritraukimas į Lietuvą labai priklauso nuo migracijos politikos – taip nurodė 73 proc. ekspertų (žr. 11 pav.). Tiesa, kai kurioms stambioms strateginėms įmonėms, kurių pritraukimu rūpinasi Vyriausybė, tai gal ir nėra ypač aktualu, tačiau daugumai kitų migracijos klausimai labai svarbūs – tiek galimybė patiems lengvai atvykti ir gauti leidimus gyventi, tiek galimybė atsivežti darbuotojų. Deja, arti pusės respondentų nurodė, kad šiandieninė Lietuvos migracijos politika nėra palanki užsieniečių verslininkų ir investuotojų pritraukimui, 79 proc. ekspertų mano, kad Lietuvos migracijos politika net neturi tokio tikslo ir krypties.

„*Kai kurioms užsienio įmonėms migracijos klausimai visiškai nesvarbūs, kitoms – labai svarbūs. Tarkim, „Barclays“ atveju, jiems buvo visiškai neaktualu, nes jie matė, kad vietoje yra pakankamai žmonių. Dabar, sakykim, kokiai amerikiečių kompanijai, kurie nori iš Peterburgo žmones atvežti, labai svarbu yra visas, vien migracija yra labai svarbu. Praktikoje skiriasi, kai norima atsivežti darbo jėgą ir kai žmogus, atsivežantis verslą, pats nori gauti leidimą laikinai gyventi, čia dvi takoskyros. Labai dažnai būna darbo jėgos poreikis ir dabar auga tas iš žaidimų sektoriaus, kad nori patys atvažiuoti, įsisteigti čia verslą ir susiduria su tais kriterijais ir nežino, kaip dabar gauti leidimą gyventi ir atsivežti šeimą ir t. t. O mums tai yra aukštą pridėtinę vertę kurianti maža įmonė*“ (LT-1).

Ekspertų nuomone, norint pritraukti užsieniečių verslininkų ir investuotojų, dabartinėje Lietuvos migracijos politikoje reiktų daug ką tobulinti bei keisti (68 proc.) ir pirmiausia minima, kad investicijų ir verslo pritraukimo strategijoje turėtų atsirasti aiškus migracijos komponentas (79 proc.), o migracijos politikoje – specialios verslo ir investicijų pritraukimo

11 pav. Lietuvos migracijos politikos ir jos įtakos užsienio investicijų ir verslo pritraukimui vertinimas.

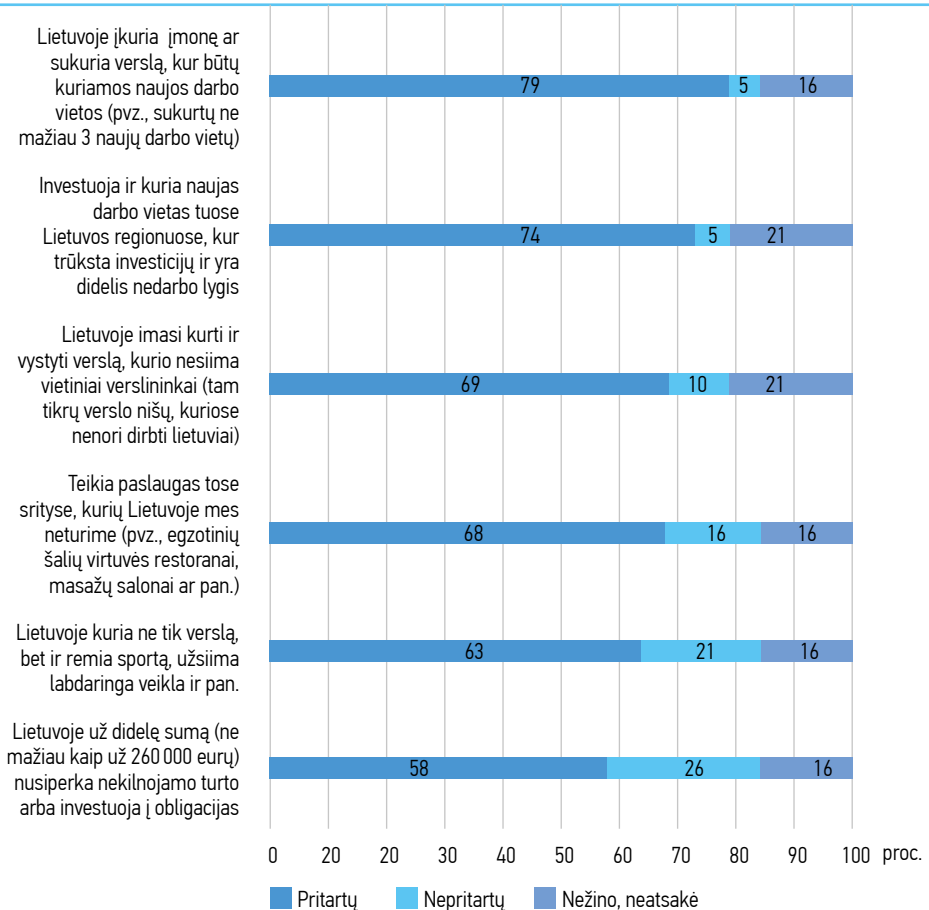
Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

programos (63 proc.); prioritetinėms verslininkų grupėms leidimai gyventi turėtų būti suteikiami be didesnių apribojimų. O tam tikroms didelėms ar strateginėms kompanijoms / verslams tikslinga taikyti net ir specifinius, individualius kriterijus, „nes didelės įmonės pritraukti yra svarbiau, jos sukuria daugiau darbo vietų, turi didesnę efektą (...). Kai kurie žaidėjai ateina tik tada, kai jiems pasiūlo ką nors ypatinga. Mes neturime tokios prabangos rinktis investuotojus, mes turime dėl jų kovoti” (LT-2).

Kalbant apie prioritetines imigrantų grupes bendrai, pirmiausia išskiriami užsieniečiai, kuriantys verslą ir darbo vietas Lietuvoje, – jiems turėtų būti suteikta teisė gyventi Lietuvoje be didesnių apribojimų, – tam pritarė beveik 80 proc. ekspertų (žr. 12 pav.). Ypač svarbu palengvinti imigracijos procedūras verslininkams, kurie kuriasi regionuose (74 proc.) ar investuoja tose srityse, į kurias „neina” lietuviškas verslas (69 proc.), nors tai ir nėra Lietuvos prioritetinė sritis (žr. 3 pav.). „Ypatingai regionai. Tai pati didžiausia mūsų bėda. Ten daugiausia žmonių emigracija nudrenavo. Ten labiausiai reikėtų tų investicijų, tų gerų darbo vietų” (LT-4).

Kiek mažiau ekspertų pritarimo sulauktų tik leidimo gyventi suteikimas užsienio verslininkams, nevykdantiems jokios veiklos, – ketvirtadalis apklaustų ekspertų mano, kad leidimai

12 pav. Sąlygų, suteikiančių teisę užsieniečiams gyventi Lietuvoje, vertinimas.

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

gyventi neturėtų būti „parduodami“, net ir už pakankamai dideles sumas. Tad dominuojanti nuostata – pritraukti verslą ir investicijas, kurios kurtų, o ne išparduoti, kas jau sukurta ar nekilnojamąjį turtą. Svarbu aktyviai traukti būtent kuriantį verslą, bet tam turi būti sudarytos palankios sąlygos. Ekspertų manymu, yra svarbu tiek migracija, tiek visa verslo aplinka, ir čia būtini esminiai pasikeitimai.

Į ką svarbu atkreipti dėmesį (re)formuojant verslo ir investicijų pritraukimo politiką?

Tyrimo dalyvių nuomone, siekiant realiai pritraukti užsienio verslą ir investicijas, svarbūs yra visi veiksniai – tiek bendro pobūdžio pozicija, tiek procedūriniai dalykai vietose. Būtent tai ir turėtų atsispindėti ir būti įvertinta formuojant ar reformuojant verslo ir investicijų pritraukimo politiką (žr. 3 lentelę).

Strategija. Ekspertų nuomone, siekiant skatinti užsienio verslo ir investicijų pritraukimą, labai svarbu turėti **aiškią, dokumentuotą** Lietuvos poziciją šioje srityje. Strategijoje turėtų aiškiai atsispindėti prioritetingos verslo ir investicijų kryptys, prioritetingos migrantų grupės

3 lentelė. Verslo ir investicijų pritraukimo veiksnių vertinimas.

	SVARBU	NESVARBU	NEŽINO, NEATSAKĖ
Aiški dokumentuota Lietuvos pozicija šioje srityje – prioritetingos imigrantų grupės, prioritetingi verslai ir pan.	95	2	3
Korupcijos, biurokratijos mažinimas	95	0	5
Informacija visais susijusiais klausimais vienoje vietoje (angl. One-stop-shop), taip pat ir internete	95	0	5
Aiškos ir nekintančios verslo taisyklės	90	5	5
Supaprastintos užsienio verslininkų atvykimo ir buvimo Lietuvoje procedūros, pvz., nereikalauti nuolat gyventi, jei verslininkas pageidauja – leisti atsivežti šeimą	89	5	6
Galimybė atsivežti darbuotojų (ypač aukštos kvalifikacijos), taip pat jei steigia etninius verslus	85	5	10
Informacija visais pagrindiniais klausimais įvairiomis užsienio kalbomis	84	11	5
Verslo aplinkos gerinimas; pagalba verslo pradžiai	79	16	5
Nediskriminacinė, daugiakultūrinė aplinka	74	16	10
Integracijos programos / pagalba	58	21	21

Šaltinis: Ekspertų tyrimas.

ir pan. Pati strategija turėtų būti maksimaliai aiški, konkreti ir prognozuojama. Migracijos politika turėtų padėti, o ne ap sunkinti strateginių tikslų įgyvendinimą. Žymiai ryškesnis turėtų būti Vyriausybės vaidmuo, didesnę vaidmenį turėtų vaidinti už ekonomikos plėtrą atsakingos institucijos, ypač Ūkio ministerija, o ne vien tik teisėsaugos institucijos. Ir nebijoti naujų idėjų, sprendimų, nes dabar politikoje „baimė yra pagrindinė problema“ (LT-3):

„Aš įsivaizduoju, kad investicijų pritraukimas turėtų būti ir Vyriausybės, ir premjero vienas iš pagrindinių rūpesčių, uždavinys numeris vienas (...). Ir kad būtų aiškiai suformuotos užduotys regioniniu pjūviu, kad būtų aiški užduotis sektoriniu pjūviu, kad būtų aiški užduotis kapitalo dydžio pjūviu, darbo jėgos pjūviu. Tada mes galėsime daugiau mažiau valdyti procesą“ (LT-4).

„Man atrodo, daug ryškesnis turėtų būti Vyriausybės vaidmuo kaip idėjinis ir duoti toną. Aš įsivaizduoju, kad gera politika galėtų atrodyti taip, kad užtektų 5 principų, ko mes norim. Pz., migracijoje mes norim skatinti kvalifikuotų žmonių pritraukimą iš kitų šalių. Ir iš tokių panašių kelių principų turėtų ir ta verslo pritraukimo politika formuotis“ (LT-1).

Ekspertų nuomone, pats **strategijos** ir politikos formavimo mechanizmas dabar yra ydingas, tad svarbu jį keisti iš esmės, mąstyti **pozityviai** – t. y., ką ir kaip norime pritraukti,

įvardyti prioritetus ir jų pagrindų formuoti politiką, o ne vien vykdyti nelegalios migracijos prevenciją. „Dabar mes einam šiek tiek atvirkščiai: mes identifikuojam kliūtis ir siekiame jas naikinti, kas ir vyksta, o būtų netgi geriau, kad mes pozityviai tą darytume ne šalindami trūkumus, o formuodami politiką. Mums svarbiau prisitraukti investuotojus, aišku, nepamirštant ir saugiklių“ (LT-2).

„Mano asmenine nuomone, ji (migracijos politika – aut.) yra formuojama labai nekompetentingai. Priežastis, matyt, ta, kad migracijos politika Lietuvoje yra įgyvendinama saugumą užtikrinančių institucijų – VRM, kurios pirmiausia funkcija ir yra užtikrinti saugumą. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kurios funkcija yra darbo rinkos vidinė apsauga ir jos skatinimas, ir Ūkio ministerija šiame procese realiai lieka už borto. Bet jų motyvacija ir visas požiūris tada skiriasi ir tada jie mato daug sienų bei ribų ir toks yra pagrindinis tikslas, o Ūkio ministerija ir kitos ministerijos, galbūt tos, kurios galvoja, kaip auginti šalį, kaip plėsti ekonomiką, ir matytų daugiau galimybių. Mano toks įsivaizdavimas, kad dabar į Vyriausybę suplaukia daug tokių pasiūlymų iš įvairių ministerijų ir jie tiesiog viską patvirtina, jeigu niekas labai nesipriešina. Taip viskas ir plaukia, bet nėra kokio nors tono iš viršaus (ko mes siekiame), nes tada migracijos klausimuose iš apačios ateina Ūkio ministerija: na, kažkiek mums imigracijos yra naudinga, iš SADM ir VRM ateina: oi, kiek čia daug visokių rizikų ir tada Vyriausybė taip išbalansuoja viską, kad nei tas pavyksta gerai, nei tas pavyksta gerai ir gaunam rezultatą tokį, kad nėra geros idėjos, ką mes norim toje srity pasiekti“ (LT-1).

Turint aiškias strategines nuostatas, būtina atitinkamai **tobulinti tiek migracijos politiką, tiek jos įgyvendinimą / procedūras**. Ekspertų manymu, dabartinėje migracijos politikoje trūksta tiek lankstumo, tiek aiškios krypties identifikavimo, būtent, ko, kokių tikslų siekiama: „Dabar ta tema kaip karšta bulvė, kurios niekas nenori imti į rankas“, „Mums pirmiausia sau reikėtų pasakyti, kad mums tai yra labai svarbu, ir nelikti ant suolelio paskutiniams“ (LT-4). O iš tiesų daug ką reikėtų keisti.

Vienas pagrindinių reikalavimų – **supaprastinti užsieniečių verslininkų atvykimo ir buvimo Lietuvoje procedūras**, už tai pasisako 89 proc. ekspertų. Jei tam tikra verslininkų kategorija įvardijama kaip prioritetinga, jai ir imigracijos taisyklės turėtų būti ne „bendra tvarka“, kaip dabar, o lengvesnės – aiškios, greitos, stabilios. Keltas pasiūlymas strategiškai svarbiems investuotojams taikyti iš principo kitokias, palankesnes sąlygas atvykti. Reikalinga pusiausvyra tarp griežtumo ir kartu lankstumo, vieno eksperto žodžiais tariant, reikia „lengvinti ir kartu griežtinti“ (LT-1).

„Aš įsivaizduoju, kad procedūros turėtų būti palankios, greitos, užimančios mažai rizikos, kurios leistų kompanijoms susidėlioti tokį „business case“ą“. Jame turi būti kuo mažiau neaiškumų, kuo mažiau rizikų, tarkim, jeigu galim pasakyti: žiūrėkit, mes jums duodam 1 milijono paskatą, jie sakys, kaip gerai, 1 milijonas, įsirašau ir susiskačiuosiu. Dabar jeigu sakau, žmones jūs galėsite įsivežti tarp 6 ir 12 mėnesių, jie tada jau sako: tai 6 ar 12? Ir tada jis užsirašo 10, per vidurį. Tai kuo daugiau aiškumo, kuo daugiau paprastumo, jeigu tu gali pasakyti, kad tu gali žmones įsivežti net ir per 2 savaites ir mes duodam 100 procentų, kad su visais viskas vyks sklandžiai, tai čia yra tavo pranašumas. (...) Rizikingi atvejai turi būti atitinkamai daug nuodugniau vertinami, procedūros sudėtingesnės nei tos, kur yra tas geras verslas, investicijos, kurių mes norime ir stengiamės pritraukti. Yra kažkokie gana ankstyvi kriterijai, jeigu tu „checklist“ą praeini, viskas ramu ir mes kaip šalis toleruojam, nors žinom, jog šitie kriterijai yra nepilni ir tikriausiai mes gausim 10 procentų

blogo srauto, bet tu kiek nors turi toleruoti tos rizikos. Kompanijoms reikia kuo daugiau aiškumo, negalima sakyti, kad šita politika keisis, kažkas bus negerai, gal mes visus stabdysim ir pan.“ (LT-1).

„Reikia lankstesnių sąlygų atvykstantiems užsieniečiams čia gyventi ir dirbti. Studijuojantiems pasilikti Lietuvoje“ (LT-4).

Norint pritraukti užsieniečių verslininkų, svarbu ne tik jiems sudaryti sąlygas lengvai ir be trukdžių atvykti ir gyventi, bet ir numatyti galimybes **atsivežti reikiamų darbuotojų**, ypač aukštos kvalifikacijos specialistų ar darbuotojų tų profesijų, kurių Lietuvoje nėra ar trūksta. Kartu turi būti numatyta galimybė **atsivežti sutuoktinį, šeimą**, nes tokie apribojimai ir lemia, kad dalis verslininkų, net ir esant palankioms verslo sąlygoms, Lietuvą aplenks.

„Ką, mums nereikia aukštos kvalifikacijos žmonių? Arba žmonės nežino, arba kažkas ne taip yra. Nes mes tuoj neturėsime, kas dirbtų. Tai reikia galvoti. (...) Reikia nebijoti kitokių, atsiverti“ (LT-3).

„Antrų pusių tas atvykimas... Kam komplikuoti? Jeigu vyras gavo ar žmona gavo, leiskit antrai pusei atvykti. Aiškina, kad jūs, neva, neturite intencijų likti Lietuvoj. Iš pradžių iš viso neturi tų intencijų būti. Vyras atvažiavo dirbti, po 5 metų jis išvažiuoja. Dabar žmona viena sėdi Indijoje. Sako, jūs neturite intencijų likti Lietuvoje, kreipkitės po 2 metų. Po 2 metų jis ateina ir sako: aš jau 2 metus čia, dabar norėtu žmona atvykti. Sako: ji neturi intencijų. Aš ir prieš 2 metus neturėjau intencijų likti. Aš atidirbsiu 5 metus ir išvažiuosiu su ta žmona“ (LT-3).

Taip pat kritikuojamas aiškumo ir apibrėžtumo trūkumas Lietuvos teisės aktuose bei **netikrumas dėl ateities**, nesant garantijų, kad įstatymai netikėtai nepasikeis. Remiantis Lietuvos laisvosios rinkos instituto Lietuvos ekonomikos vertinimu³⁷, sunkiai prognozuojama ir dažnai kintanti įstatyminė bazė kartu su aukštu biurokratijos lygiu bei nepalankia mokesnine aplinka yra svarbiausi veiksniai, lemiantys pagrindinių įmonių buveinių perkėlimą į kitas šalis.

Korupcija, popierizmas, eilės. Kartu turi būti tobulinami ir migracijos procesai, darbas su migrantais. Ekspertai, susiduriantys su užsieniečiais, siekiančiais pradėti verslą Lietuvoje, pastebėjo nemažai ydų dabartinėje sistemoje, pradedant nuo perdėto popierizmo, aklo biurokratiškos reikalavimų sekimo ir baigiant nevienareikšme ir nuo pareigūno asmeninės interpretacijos priklausančia įstatymų traktuote. Investicijas stabdo biurokratija, valstybės tarnautojų nelankstumas, kalbų nemokėjimas, ilgos procedūros, pasenusios techninės sąlygos. *„Labai daug ką reikia keisti. Pirma, IT sistemas. Aš kai pamatau tas jų popierines bylas, tai mane šiurpas ima. Todėl tas procesas ilgai ir trunka“ (LT-3).* Trūksta aiškios, lengvai prieinamos ir suprantamai pateiktos informacijos apie reikalavimus norint gauti leidimą gyventi Lietuvoje, kai kurios įstatymo nuostatos skatina juos apeiti (ypač tais atvejais, kai nori ateiti „pats sau darbdavys“ ar mažos įmonės savininkas).

Be to, labai svarbu, kad **visa informacija verslo ir migracijos klausimais** būtų lengvai prieinama vieno langelio principu, taip pat ir internetinėje erdvėje. Pati informacija turėtų būti aiški, nurodanti, ką ir kaip reikia daryti, kokius dokumentus pateikti, o ne nuorodos į

37 Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2014) „Lietuvos ekonomikos tyrimas 2013/2014 (2)“.

įstatymų straipsnius. Be to, informacija, skirta užsieniečiams, turėtų būti pateikta ir užsienio kalbomis, bent jau anglų, rusų.

Švietimas. Užsieniečiams verslininkams, ypač pradėjus taikyti privalomą 3 darbuotojų Lietuvos gyventojų įdarbinimą, labai svarbu esama darbo jėgos kokybė, atitikimas verslo poreikiams. Deja, švietimo sistema, ypač žvelgiant į ateitį, to neužtikrina. Ekspertų nuomone, esminė reforma reikalinga visoje švietimo sistemoje, tiek mokykloms, tiek universitetams.

„Kada mes kalbame apie investicijų pritraukimą, turėkime omenyje, kad investicijų pritraukimui yra svarbi visa eilė veiksnių. Ir vienas iš tų svarbių veiksnių, kuriam, mano galva, stokojam dėmesio, tai švietimo sistema. Švietimas, mano galva, yra viena svarbiausių, jeigu ne pati svarbiausia, valstybės išgyvenimo ateičiai tema. Ir tam turėtume pertvarkyti tiek mokyklas, tiek universitetus. Kas iš to, kad šiandien džiaugiamės pritrauktais centrais, kai girdime, kad verslas šiandien stokoja specialistų, ateinančių dirbti į tuos centrus. Jau yra paskaičiuota, kad kasmet reiktų įdarbinti vidutiniškai apie penkis tūkstančius IT specialistų Lietuvoje, kad patenkintume poreikį. Deja, tik tūkstantis ar aštuoni šimtai abiturientų laiko informatikos egzaminą. Ir kai pasižiūri, kiek jų gali per universitetus pakliūti į tą infotechnologijų sistemą, tai tris kartus atsiliekam nuo poreikio. Kitaip tariant, reikia kalbėti, jeigu jau kalbam, apie investicijas į tą segmentą, nes priešingai mes nebūsime įdomūs“ (LT-4).

Įvaizdis, viešinimas. Verslo ir investicijų pritraukimas yra daugelio šalių prioritetas, vyksta didelė konkurencinė kova, tad labai svarbu ne tik sudaryti palankias sąlygas užsienio verslui „ateiti“ ir veikti Lietuvoje, bet ir užtikrinti šalies žinomumą. Lietuvoje šioje srityje taip pat daug neišnaudotų galimybių. Ekspertai pabrėžė poreikį gerinti Lietuvos, kaip ekonomiškai atviros ir investicijoms palankios šalies, įvaizdį. Kritikuotas įvaizdžio kūrimo strategijos nenuoseklumas, koordinavimo ir profesionalaus požiūrio stoka.

„Lietuvos įvaizdžio darbas yra nepaprastai svarbus. Su įvaizdžiu mes labai dažnai turim problemų. Ir išties, šitoj vietoj nors pinigų yra išleista tikrai nemažai, bet taip realios kampanijos nėra buvę. „Drąsi šalis“ iš tiesų buvo blogai, netgi kenksminga. „Investuok Lietuvoje“ buvo padarę tą pirminį darbą, manau, kad iš tiesų neblogą. Vienu metu valdžia buvo nusprendusi pasisamdyti pasaulinį autoritetą, kad sudėliotų mums ekonominio įvaizdžio strategiją, tai tada pasamdėm V. Ollinsą ir jis mums sudėliojo tą pirminę strategiją. Yra labai graži knygutė ir joje labai gražiai kalbama ir labai teisingi dalykai parašyti, tik tiek, kad lygiagrečiai ėjo „Drąsi Lietuva“ ir paskui, po „Drąsios Lietuvos“ visų tų peripetijų, jau pasidarė žodis „įvaizdis“ keiksmožodis, viskas buvo sustabdyta. O paskui – ir dabartinė valdžia lygiai tą patį požiūrį turi. URM visada dėl įvaizdžio kalasi, bet nesėkmingai. Dėl įvaizdžio mes nieko nedarom koordinuotai. Įvaizdis yra didžiausia šiandienos problema. Apskritai“ (LT-2).

Šalia įvaizdžio problemų kritikuotas ir bendras valdžios negebėjimas argumentuotai kalbėti su investuotojais, **profesionalumo stoka** šioje srityje. Aktyvesnės turėtų būti ir savivaldybės, „turėtų galvoti apie savo ateitį, o ne laukti, kad kažkas iš kažkur duos komandą. Negali Vilniuje žinoti, ko ten vietose reikia“ (LT-4).

Ekspertų nuomone, gerinant įvaizdį būtina spręsti ir kultūrinio uždarumo bei tolerancijos trūkumo problemą, kuri gali daryti neigiamą įtaką tiek užsieniečių asmeninei patirčiai Lietuvoje, tiek jų kuriamo verslo sėkmei.

„Didžiausias iššūkis taip pat ir migracijos institucijoms: specialios programos, kuriuos šviestų vietinius žmones ir pratintų juos prie neišvengiamo daugiakultūriškumo, daugi-etniškumo. Tik sakoma, kad Lietuva tolerantiška šalis. Iš tikrųjų esminė problema ta, kad visuomenė palyginti yra labai vienalytė etniškai ir jai gresia šokas, jeigu rasis daugiau kitų rasų, tikėjimų žmonių. Migracijos tarnybos, švietimo įstaigos turėtų turėti ilgalaikes programas, grįstas ES šalių patirtimi“ (LT-6).

Apibendrinant ekspertų išsakytas mintis, galima teigti, kad Lietuvos verslo ir investicijų pritraukimo politika ir praktika reikalauja esminės revizijos: nuo aiškios vizijos ir tikslų iškėlimo, migracijos politikos adaptavimo numatytiems tikslams bei kreipiant migracijos politiką ekonominės naudos linkme (ne tik prevencine), tobulinant procedūras. Kartu reikia spręsti ir problemas susijusiose srityse – švietimo, viešinimo, kultūrinio uždaramo.

Užsieniečių verslininkų refleksija

Verslininkai, jau įsikūrę Lietuvoje, šiuos procesus mato ir vertina iš vidaus. Neretai šie verslininkai tampa ir savo verslo srities ambasadoriais, tais, su kuriais pirmiausia konsultuosis kiti užsieniečiai verslininkai – potencialūs investuotojai Lietuvoje. Tad labai svarbu žinoti ir jų nuomonę, kokios didžiausios problemos, ką būtina keisti, taip pat, kokie yra Lietuvos privalumai, kaip juos galima panaudoti, viešinti, propaguoti.

Būtina paminėti, kad užsieniečiai verslininkai, jau įsikūrę Lietuvoje, priešingai nei galėtų pasirodyti, nebijo konkurencijos ir net atvirksčiai, suinteresuoti tolesniu užsienio verslų ir užsienio investicijų pritraukimu: „Žinoma, kuo daugiau, tuo geriau. Viskas būtų lengviau, paprasčiau“ (V-K), „Aišku, svarbu, kad būtų daug investuotojų. Aš čia turiu draugų verslininkų iš Prancūzijos, JK, pažįstu vokiečius, italus. Ir tai labai naudinga“ (V-Ru). O neretai jie atlieka ir tarpininkų vaidmenį: „Aš kiekvieną savaitę kalbuosi su 3–5 žmonėmis ir stengiuosi juos įtikinti, kad jie atvyktų“ (V-Ru).

Lietuvos privalumai: kodėl verta gyventi ir pradėti ar perkelti verslą į Lietuvą?

Tyrime dalyvavę verslininkai (čia kalbama tik apie verslą, kuris jokiais privilegijomis ar specialiomis sąlygomis nesinaudoja) tokių Lietuvos privalumų įvardijo nedaug, beje, beveik visi jie nesusiję su verslo aplinka, ekonominiais dalykais, o juo labiau su migracija.

Planuojant verslo perkėlimą ar investicijas daugumai verslininkų yra svarbu, kad **Lietuva yra ES šalis, bet taip pat ir skiriasi nuo kitų ES šalių** – verslui, ypač iš Rytų, čia lengviau prisitaikyti nei „*kokioj Švedijoje, Belgijoje ar pan.*“ Lietuvoje nėra kalbos barjero, artimesnis mentalitetas, pan., bet nėra ir buitinės rusofobijos:

„Prieš atvykdamas į Vilnių gyvenau Švedijoje. Daugiausia dirbau su žmonėmis iš Ukrainos ir Rusijos. Stokholme jie patyrė nepatogumų. Taip, miestas labai gražus ir t. t., bet jų anglų kalba nelabai gera, tai – techninių sričių darbuotojai. Jie nėra įpratę prie tokių kainų svyravimų (...) Stokholmas kaip vieta būti jiems labai patiko, bet negalėjau nė vieno iš jų įsivaizduoti gyvenančio šiame mieste, besinuomojančio būstą, derinančio laiką su kaimynais dėl naudojimosi bendra skalbykla ir pan. Ir supratau, kad jeigu aš jiems pasakyčiau, kad jie turi persikelti gyventi į Stokholmą, jiems būtų labai sunku“ (V-Ru).

„Lietuva gera vieta verslui. Miestai čia europietiški – galima čia dirbti. Aplinka daugiakultūrė. Mūsų darbuotojai nelabai gerai kalba angliškai, bet turi galimybę susikalbėti rusiškai. O Lenkijoje žmonės nekalba angliškai ir ten reikėtų mokytis lenkų kalbos, kad galėtum dirbti“ (V-By).

Lyginant su kai kuriomis kitomis šalimis, Lietuvos privalumas tas, kad „nereikalaujama turėti didelį kapitalą“ (V-I). Taip pat verslininkams labai svarbu, kad **verslo aplinka ir partneriai būtų atsakingi**, o susitarimai vykdomi. Pasak užsieniečių verslininkų, Lietuvoje dėl šito nereikia jaudintis.

„Man, kaip verslininkui, verslo aplinka rūpi. Kas man patinka Lietuvoje, tai, kad čia nereikia rūpintis dėl apmokėjimo sąlygų. Jeigu tu bendradarbiauji, tai, kas pažadėta, bus padaryta, o pinigai sumokėti laiku. Kai aš dirbau Minske ir Ukrainoje, būdavo, kad kalbėsi su klientu (ypač rusais), jis kažką pažada, o paskui nesumoka pinigų. Čia, Lietuvoje, mes dėl tokių dalykų niekad neturime rūpesčių“ (V-K).

Dar vienas Lietuvos minimas privalumas – **kvalifikuota darbo jėga**, t. y., žmonės su labai įvairiapuse, tarptautine patirtimi, geru išsilavinimu, laisvai kalbantys keliomis kalbomis. „Didžiausias Lietuvos privalumas – 25–40 m. vietiniai, kurie turi a) talento / įgūdžių b) tarptautinės patirties c) troškimą pagerinti juos supantį pasaulį“ (V-Ru).

„Čia yra daug žmonių su tarptautine patirtimi, ir dauguma jų yra puikūs žmonės. Tokioje mažoje šalyje kaip Lietuva išvykti į užsienį keletui metų yra natūralu. (...) aš turiu lietuvių draugų, kurie dirbo Briuselyje, Londone, Malmėje, Birmingeme, Los Andžele, Niujorke, Naujajame Džersyje, Sankt Peterburge, Belgrade, Dubline, Kopenhagoje ir dar dievai žino kur ir jie visi pilni idėjų ir patirčių iš visų šių vietų. Dar svarbiau, jie gali pažvelgti į Lietuvą pašaliečio akimis, ir jie kovoja, kad šalyje būtų geriau“ (V-Ru).

Akcentuojama, kad Lietuva, Vilnius labai **tinka inovatyviems verslams**, IT verslui. Šiam verslui pakanka spartaus interneto, kad galėtų dirbti, todėl Lietuva galėtų į tai ir orientuotis. „Mūsų veiklos sričiai (IT) visai nesvarbu, kur būti. Bet, tarkim, teisininkams, finansininkams būtina tam tikra infrastruktūra. Tai jiems geriau vykti į Londoną ar Frankfurtą ar kur nors, kur šie verslai yra gerai išvystyti“ (V-Ru). Dar vienas Lietuvos privalumas tas, kad čia esama **verslo klasterių**. Kai kuriems verslams labai svarbu, kad drauge dirbtų skirtingų sričių profesionalai.

Vilnius – daugiakultūrė ir įvairiakalbė sostinė ir neretam verslininkui tai svarbu. Lietuvoje / Vilniuje nėra vienos dominuojančios tautybės, niekas neverčia integruotis (kaip, pvz., Švedijoje, Vokietijoje, kt.) ir nėra diskriminacijos (rusų) kaip Latvijoje ar Estijoje. Be to, tai – daugiakalbė šalis: „Niekas iš tavęs nereikalauja kalbėti tam tikra konkrečia kalba. Tau tiesiog pasako – kad jeigu nekalbi lietuviškai, tai galime kalbėti rusų, anglų kalba ar lenkiškai“ (V-Ru).

„Vienas dalykas, kuris patiko Vilniuje, kad čia nėra vienos dominuojančios tautybės. Pvz., Vokietijoje tave nuolat spaudžia, kad tu siektum vokiškos tapatybės ir susitapatintum su jais, žingsnis po žingsnio taptum naujuoju vokiečiu. Taip galbūt po kokių 5 metų tu tapsi tuo naujuoju vokiečiu, bet niekas tau nepalieka nė mažiausios galimybės likti savimi. Tuo, kuo tu esi. Tas pat pastebima ir Belgijoje. Belgijoje dar labiau pabrėžiama, kad jie yra flamandai, kalbama apie prancūziškumą. Vilniuje aš nejaučiu tokio spaudimo, jis yra nulinis“ (V-Ru).

„Nežinau, kaip ten buitiniame gyvenime iš tikrųjų, bet, pvz., mano gydytoja kalbasi su manimi rusiškai, bet ji yra vyresnio amžiaus. Jos užsienio kalbų žinojimas yra ribotas. Tuo tarpu slaugytoja yra jauna ir su manimi kalbasi anglų kalba. O tarpusavyje jos kalbasi lietuviškai. Taigi viename kambaryje kalbamasi trimis kalbomis ir tai visiems yra priimtina“ (V-By).

„Mano kolegos Estijoje, Taline, susidūrė su visai priešinga situacija. Estas gatvėje ant jų rėkė, kad nekalbėtų rusų kalba. Kaltino juos okupacija ir kitais dalykais. (...) Ir Rygoje senyvo žmogaus paklausė, kaip pasiekti norimą vietą. Vietoje pagalbos iš jo jie sulaukė piktų šūksnių, kad nešdintųsi iš čia putinistai. Lietuvoj viso to neteko patirti“ (V-Ru).

Kartu kaip vienas didžiausių Lietuvos privalumų įvardijama **gera ekologinė situacija** – grynas oras, švarus vanduo, nedidelis miestas. Kalbant apie verslininkų pritraukimą, šie aspektai nėra įvardijami, tačiau daugeliui verslininkų jie gali būti labai svarbūs.

„Maskvoje aš turėjau pirkti vandens filtrus ir jie darydavosi juodi po kelių dienų. Pradėjau skaičiuoti, kiek pinigų išleidžiu vandens valymui. O Vilniuje nereikia pirkti nei oro filtro, nei vandens filtro. Tiesiog atsidarai langą ir kvėpuoji grynu oru. Žmonės, galvodami persikelti čia, apie tai nesusimąsto ir pabrėžia didžiulius mokesčius. Bet yra kitų dalykų, kurie čia nekainuoja. Pavyzdžiui, čia nereikia automobilio. Aš turiu jį, bet nesinaudoju. Gal kartą per kelis mėnesius. Tai taip pat yra svarbu. Tu turi daug daugiau produktyvaus laiko“ (V-Ru).

Tai tik keli pastebėjimai, kuriuos išsakė užsienio verslininkai ir kurie, jų manymu, yra svarbūs informuojant potencialius investuotojus ir verslininkus iš užsienio. Daugelis šių aspektų galėtų būti aktyviau panaudojami kuriant Lietuvos įvaizdį ir pristatant šalį kaip patrauklią ir palankią užsienio verslininkams.

Probleminiai šalies aspektai užsieniečių verslininkų akimis

Kalbant apie tai, kas Lietuvoje nepatinka, kur susiduriama su problemomis, užsieniečiai verslininkai išskyrė kelias sritis. Tai ir bendra socialinė ir ekonominė situacija, tvarka šalyje, ir specifiniai užsienio verslo pritraukimo bei plėtros klausimai. Vis dėlto daugiausia kritikos tenka migracijos procesams, procedūrų neapibrėžtumui, sudėtingumui, taisyklių apėjimui. Migracijos tarnyboms tenka ir dalis kritikos, kuri iš esmės yra kitų institucijų kompetencija ir už kurią ji nėra tiesiogiai atsakinga.

Bendra socialinė ir ekonominė situacija. Nors verslo aplinka Lietuvoje vertinama palankiai „Lietuva – gera vieta verslui. Miestai čia europietiški, čia galima dirbti“, vis dėlto įvardijamos ir tam tikros Lietuvos, kaip šalies, ribos / apribojimai – **maža** šalis, maža rinka, tinkanti ne visiems verslams. „Jei gamyba ir tai greito vartojimo prekės, tuomet geriau rinktis didesnes šalis – Lenkiją, Italiją, Prancūziją. Aš rinkčiausi didesnę“ (V-K). Todėl, numatant verslo pritraukimo politikos prioritetus, būtų svarbu atsižvelgti ir į šiuos pastebėjimus, neignoruoti smulkiojo ir vidutinio verslo, jų galimybių.

Antra, į ką atkreipia dėmesį užsieniečiai verslininkai, – sustabarėjusios valdžios struktūros, **labai lėti pokyčiai, lėta reakcija į kylančias problemas ar tiesiog jų nesprendimas**, nevykdymas. Valstybiniame sektoriuje beveik nematyti naujų iniciatyvų, tik labai fragmentiškai naudojamos naujos technologijos. Ir vis lyginama su Estija – ar Lietuva, kad ir turėdama kai kurių kitų privalumų, atlaikys konkurencinę kovą?

„Vienintelis neigiamas dalykas, kurį aš pastebiu Lietuvoje, tai labai lėtai vykstantys pokyčiai. Visos visuomenės, valdžios evoliucija labai lėta. Šalia mano namų vyksta statybos ir ten pagal įstatymą privalomai turi būti stendas su darbo grafiku – kas, kaip ir kada vyksta. Tokio stendo nebuvo pirmus 5 mėnesius ir kai aš klausiau žmonių, kodėl taip yra, man atsakydavo – žinai, ten Zuoko draugas stato ir t.t. (...) Estijoje kitaip. Jie greičiau priima sprendimus Vyriausybės lygiu, jų viešieji ryšiai, be jokios abejonės, veikai žymiai geriau. Talinas yra mažesnis, bet žymiai lankstesnis. Ten yra mažiau žmonių, kuriuos reikia įtikinti“.

„Kita sritis – startuolių pritraukimas, yra tam tikras pavojus, nes Estija įveda elektroninę registraciją atvykėliams. Šiais metais jie labai skatina kompiuterinių žaidimų industriją ir neaišku, ar Lietuva darys tą patį“ (V-Ru).

Minimi ir **lėti pokyčiai švietimo sistemoje**, konservatyvūs, sustabarėję universitetai. Moderniems verslams reikia inovatyvių, kūrybiškų partnerių, tarpdisciplininių specialistų – tokių Lietuvoje nėra rengiama. Užsienio verslininkų nuomone, Lietuvos universitetams tai net neįdomu.

„Universitetai neruošia tarpdisciplininių specialistų, tokių, kurie moka dirbti komandoje. O, pvz., IT / startuoliams reikia bendradarbiavimo tarp skirtingų padalinių – programuotojų, dizainerių, inžinierių ir pan. Kitu atveju, jei žmogus nemoka dirbti komandoje – jį samdyti beviltiška. Toks geriau tegul eina dirbti, pvz., į „Barclays“, kol įgis patirties, kuri mums reikalinga. O visa tai galėtų suteikti universitetai, bet jiems tai neįdomu“ (V-Ru).

„Lietuvoje mes sutikome labai gerų, kūrybingų, gražiai piešančių dailininkų, bet mums iš jų jokios naudos, nes jie neišmano technologinių dalykų. Turintiems talentą įsilieti į mūsų veiklą reikia mažiausiai 2 metų“ (V-By).

Kaip šių lėtų permainų pasekmė beveik visada minima **tebeklestinti biurokratija** ir popierizmas „kaip prieš 10 metų“. Beje, tai matoma **kaip sisteminis dalykas**, ne atskirų darbuotojų problema – „darbuotojai yra mandagūs, supratingi, palaikantys ir elgiasi pagarbiai, neparodo nepagarbos dėl to, kad esame imigrantai. Bet akivaizdu, kad jie nesusitvarko su darbu ir sistema yra ydinga“. Tad ir šiame kontekste palyginimai su Estija yra vėlgi ne Lietuvos naudai.

„Kolega iš Minsko pateikė prašymą leidimui gyventi, jis nuėjo su šūsnimis popierių ir tarnautoja pasipiktino, kad jai dabar viską reikės iš naujo įvesti į kompiuterį. Tai yra maždaug taip pat, kaip prieš 10 metų. Tu turi krūvą popierių, apie akcijų nuosavybę ir kitokius, turi juos pasirašyti (...) Jis su tuo susidūrė čia, o Estijoje tiesiog būtų pateikęs internetu. Ir jeigu tu esi sparčiai besivystanti kompanija, po dvejų metų tikrai geriau persikelsi į Taliną. Ir galėsi viską daryti internete – mokėti mokesčius ir t. t.“ (V-Ru).

Girdėti ir specifinių nusiskundimų, kurie, nors gali atrodyti neesminiai, vis dėlto sukelia daug nepasitenkinimo. Neretai girdėti nusiskundimų **Studijų kokybės vertinimo centro darbu, vertinant diplomus**. Procesas neadekvačiai ilgas, reikalaujama popierinio dokumento su antspaudu, visiškai nesinaudojama IT galimybėmis (daugelyje universitetų diplomą pagal numerį galima tiesiogiai surasti universiteto duomenų bazėje), reikalaujama diplomus versti į lietuvių kalbą ir t. t.

Korupcija ir kyšiai. Sąžiningi verslininkai suinteresuoti, kad viskas būtų skaidru, nes, viena vertus, net ir kitų verslininkų „blogi darbai“ krinta kaip šešėlis ant visų. Antra vertus, verslas, ypač iš Rytų, būtent dėl to ir keliasi į ES. Ir čia, pasak užsieniečių verslininkų, situacija verslo aplinkoje gerėja, ypač kiek tai susiję su didesnėmis kompanijomis: „Kadangi dirbame

telekomunikacijos srityje, su korupcija nesusiduriam“ (V-K). Tačiau kai kuriose srityse, anot užsieniečių verslininkų, kyšiai ir korupcija tebeklesti.

„Mes turime mokėti kyšius muitininkams, kai važiuojame į Lietuvą. Su baltarusiais viskas buvo tvarkoje, o lietuviai pasakė, kad neveikia rentgenas ir reikės laukti iki kitos dienos. Ir vairuotojas, kuris čia nuolatos važiuoja, užsiminė, ar galima būtų kuo nors prisidėti, kad būtų greičiau sutvarkytas rentgenas. Muitininkas paklausė, kokias tai suma. Vairuotojas pasakė, kad 50 eurų. Tuomet muitininkas atsakė, kad čia iš vis nėra jokio rentgeno. Ir mes įvažiavome su dideliu sunkvežimiu, pilnų įvairių daiktų, ir jie mūsų net netikrino. O kartą teko pildyti daugybę dokumentų ir t. t. O pasirodo, kad viskam sutvarkyti pakanka 50 eurų. (...) Aš manau, ypač svarbu, kad nebūtų korupcijos. Ypač žmonėms, atvykstantiems iš Rytų Europos. Jeigu ir čia reikalai tvarkomi kaip jų šalyse, tai tuomet geriau vykti į Vokietiją ar kitur“ (V-Ru).

■ ■ ■

Čia pateikta nuomonė tik kelių jau įsitvirtinusių ir sėkmingai Lietuvoje verslą plėtojančių užsieniečių. Tad tikėtina, kad jų pastebėjimai tėra ledkalnio viršūnė problemų, su kurio mis susiduriama.

Investicijų, verslo pritraukimo politika ir praktika

Užsieniečiai verslininkai, vertindami investicijų ir verslo pritraukimo į Lietuvą politiką bei praktiką, išskyrė kelias problemines sritis:

- Nėra aiškios pozicijos, strategijos; neapibrėžti prioritetai;
- Nėra numatyta jokių lengvatų, mokestinių nuolaidų, kartais reikalaujama net daugiau nei numatyta įstatymuose;
- Trūksta informacijos užsienio kalbomis, nėra informacijos „vieno langelio principu“;
- Labai prasti viešieji ryšiai, trūksta aktyvumo praktikoje;
- Migracijos klausimai.

Pirmiausia užsienio verslininkai, kaip ir Lietuvos ekspertai, atkreipia dėmesį į tai, kad **nėra aiškios Vyriausybės strategijos** ir trūksta vizijos, taip pat neįvardyti užsienio verslo ir investicijų pritraukimo politikos (jei tokia realiai egzistuoja) prioritetai ar prioritėtinės verslo sritys. Pasigendama ir **aiškios dokumentuotos pozicijos – ko siekiama, kokios numatytos priemonės, kokie yra prioritetai verslui, kokios yra prioritėtinės imigrantų grupės**. Šis neapibrėžtumas jaučiamas visais lygmenimis „...turi būti juntamas suinteresuotumas atvykstančiais į šalį žmonėms. Ir tai turi atsispindėti migracijos ir kitų suinteresuotų institucijų veikloje“ (V-By). Dabar viskas gana neapibrėžta, nematyti krypties, neaišku, ko siekiama, neaišku, kur link judama.

„Viena stambi kinų energetikos bendrovė domėjosi (galimybė kurti verslą Lietuvoje – aut.), bet prasidėjo visas tas bla bla... Praėjo keleri metai ir nieko. Kita, saulės energetikos kompanija bandė investuoti, bet derybos įstrigo Vyriausybės lygmenyje. Vyriausybė ėmė keisti politiką dėl saulės energijos, viskas keičiasi. Vyriausybė nuolat keičia savo politiką. Mus tai gąsdina, gąsdina“ (V-K).

Vis dar pasigendama, kad visa **reikiama informacija būtų vienoje vietoje**, o pagrindinė informacija būtų įvairiomis kalbomis, „anglų kalba tai būtina“.

Mokesčiai, lengvatos. Skirtingai nuo kai kurių kitų šalių, pvz., Maltos, Kipro, Švedijos ir pan., („Malta, Kipras yra pakankamai agresyvūs. Šios šalys suteikia didžiules mokesčines lengvatas tiek bendrai, tiek individualiai atskiroms kompanijoms“) Lietuvoje ne tik kad **nėra numatyta jokių mokesčių nuolaidų ar lengvatų**, bet negalima daryti ir kokių nors atskaitymų, kurie leistų sumažinti mokesčius. Mokesčių administravimo srityje jaučiamas per didelis įstatymo raidės laikymasis, kuris prasilenkia su logika: „*Sąnaudų prasme jos beveik vienodos ir Lietuvoje, ir Švedijoje. Skirtumas tik tas, kad Švedijoje aš gaudavau įvairių mokesčių lengvatų. Kartą per metus už mano biuro valymą Švedijoje apmokėdavo valstybė. Tai vienas iš būdų sumažinti mokesčius ir tokių dalykų yra įvairių*“ (V-Ru). O Lietuvoje net lietuvių kalbos mokymasis ne grupiniuose kursuose negali būti įtrauktas į sąnaudas; vandenį galima pirkti tik bakais, bet negalima buteliukais, nes tai traktuojama kaip premija darbuotojui ir pan. „*Ir dar tokioje situacijoje mokesčių inspekcija klausia, kiek mes mokame savo advokatams? Mes atsakome 3000–4000 eurų. Tai jie sako, kad mes turime rasti pigesnius advokatus. Skamba tikrai juokingai, lyg kažkas iš mokesčių inspekcijos tau duoda patarimus, kaip vykdyti verslą*“ (V-Ru). Tad ekonominio skatinimo prasme Lietuva pralaimi daugeliui ES šalių. O įvertinus dar ir biurokratinį trukdžius, verslo pritraukimo politika ir praktika atrodo ne per geriausiai.

Aktyvumo stoka – vienas pagrindinių trūkumų, kur Lietuva pralaimi kitoms ES šalims. Jeigu iš tiesų esama noro pritraukti užsienio investicijas ir verslą, nepakanka tiesiog sėdėti ir laukti, reikia aktyviai dirbti („*Tai labai konkurencinga sritis. Ir laukimas yra pražūtingas*“). Būtent šio aktyvumo Lietuvai ir trūksta.

„*Mes bandėme įkalbėti „Investuok Lietuvoje“ nuvykti į kai kuriuos renginius praėjusiais metais. Bet jie to nepadarė. Jiems labai patinka, kai kas nors atvyksta į Lietuvą, bet nedaro problemos iš to, kad patys kažkur nevyksta. Ir šiais metais, kai jie pamatė, kad estai rodois visur, pasakė, na, gerai, gerai. Dabar mes turim naują vadovą, turim suplanuoti darbus ir aptarti, koks bus biudžetas ir kiek bus skirta kelionėms. Manau, kad konkurencija juos pradėjo siek tiek daugiau motyvuoti veikti*“ (V-Ru).

Sėkmingiausi užsieniečiai investuotojai sulaukia ne vienos valstybės kvietimo atvykti ir perkelti verslą, kai kurios šalys šioje srityje itin aktyvios. Lietuvoje dalis investuotojų buvo pritraukti asmeninės ambasadorių ar kitų asmenų, agentūrų iniciatyvos dėka. Vis dėlto kol kas nuoseklus darbo šioje srityje trūksta, vis dar **tikimasi, kad verslininkai, kuriems įdomi Lietuva, patys ją susiras**. Tai priklauso ir nuo to, kad nesama bendros valstybės pozicijos, kad tam tikrose, strategiškai svarbiose srityse būtina pritraukti ne tik stambiuosius, bet ir smulkesnius investuotojus. Pastaruosius labiau traukia tos šalys, kuriose jie jaučiasi laukiami, kurios užtikrina palankias ir nepriekaištingai veikiančias sąlygas jų verslui ir darbuotojams.

„*Bet aš jums pateiksiu ir neigiamą pavyzdį apie didelę studiją (kūrybines dirbtuves) su 100 ar 120 žmonių iš Kijevo. Jie yra sukūrę daugybę kompiuterinių žaidimų ir svarstė galimybę atvykti į Lietuvą. Aš juos pasikviečiau, suvedžiau su „Investuok Lietuvoje“ žmonėmis. Ir žinia buvo tokia – atvykite, mes parodysime jums miestą ir t. t. Kijeviečiai paklausė, ar „Investuok Lietuvoje“ turi specialią programą kompiuterinių programų kūrėjams, kurioje būtų numatytos mokesčių lengvatos, ir jie atsakė, kad visiems galioja vienodos taisyklės. O Maltos ambasadorius atskrido į Kijevo, susitiko su jais ir pasakė, kad jie gaus nuolaidas socialinių mokesčių srityje artimiausiems 5 metams, kad jie yra labai svarbūs Maltai, ir pasiūlė vykti kartu į šalį. Ir jie nuvyko, pamatė saulę, jūrą, paplūdimius. O „Investuok Lietuvoje“ net nepasinaudojo galimybe aprodyti Vilnių. Ir kol laukė jų atvykstant, Maltos ambasadorius pats nuvyko pas juos ir įtikino juos, kad jie persikeltų į Maltą*“ (V-Ru).

Kiek specifinį nepasitenkinimą išsakė **kinų verslininkai**, kurie **jaučiasi diskriminuojami prieš ES šalis ir prieš ES fondus**. Visos privilegijos esą teikiamos Europai ir ES fondams, tad jų potencialas nepanaudojamas: „Lietuvos Vyriausybė neleidžia naudoti Kinijos fondų, o mes galėtume finansuoti daugelį projektų“ (čia būtina paminėti, kad kinų fondai nėra labdara, jų panaudojimui yra keliami daugybė specialių sąlygų – reikia rinktis kunišką įrangą, kuniškas technologijas, kt.).

Migracija

Skirtingai nuo to, kas nubrėžta Migracijos politikos gairėse, būtent, kad verslininkai ir užsienio investuotojai yra prioritetinės imigrantų kategorijos ir jiems turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos atvykti ir apsigyventi Lietuvoje, daugelis užsieniečių verslininkų migraciją įvardijo kaip kliūtį verslui Lietuvoje ir nurodė konkrečius trūkumus.

Pirmausia atkreipiamas dėmesys, kad **dažnai ir be perspėjimo keičiasi įstatymai** ar taisyklės, kartais „nuo šiandien“. Tad tampa neaišku, **koku pagrindu teikti prašymą leidimui, koku reikia dokumentų**. Pasak verslininkų, „iš pradžių teiki vienu pagrindu, ateini – reikalauja kitu pagrindu, tuomet patys (migracija) nežino, koku pagrindu galima duoti leidimą“.

„Kaip pavyzdį galiu pateikti mūsų firmos filialo direktoriaus pavyzdį: anksčiau atvykdamo kaip **direktorius**, vėliau, pasikeitus įstatymams (reikia turėti akcijų, o jis akcijų neturi, yra paskirtas filialo direktoriumi), – **su darbo viza / leidimu dirbti**; po to kaip centrinės įmonės **specialistas siunčiamas dirbti į filialą**, dabar – kaip **aukštos kvalifikacijos specialistas** – bet visą laiką eina tas pačias pareigas / direktorius“ (V-K).

Kartu atkreipiamas dėmesys į labai **skirtingas įstatymo interpretacijas** bei reikalavimus daryti tai, kas nenumatyta įstatyme, reikalavimus pateikti niekur neaprašytų dokumentų.

„Aiškios ir nekintančios verslo taisyklės? Na, jos galėtų keistis į geresnę pusę. Bet taip, tai svarbu, kad būtų laikomasi taisyklių. Nes nutinka taip, kad migracijos dokumentuose nėra pasakyta, kad kažkas draudžiama, bet žodžiu pasakoma visai kas kita ir teisinamasi tuo, kad yra jų darbas. Negali būti skirtingų įstatymo interpretacijų“ (V-Ru).

Manipuliacijos įstatymais ir fiktyvumas. Ypač užsieniečius verslininkus nuvilia tai, kad Lietuvoje migracijos srityje vyrauja fiktyvūs dalykai – fiktyvi įmonė, fiktyvus direktorius, fiktyvi imigracija, kad reikia apeidinėti įstatymus, ieškoti spragų. Neretai tokį kelią nurodo ir teisines paslaugas teikiančios įmonės.

„Kai atvyksti į Lietuvą ir pradedi tvarkytis dokumentus, paaiškėja, kad paprasčiau daryti fiktyviai, o ne pagal visas taisykles. Todėl pradedi abejoti sistema ir prarandi jai lojalumą. Svarbu sudaryti tinkamas sąlygas atvykti ir steigti pagal taisykles, kad taip būtų paprasčiau ir aiškiau, kad tai būtų norma (...) Mes matėme žmonių, kurie atvyko čia gana keistu būdu. Jie naudojos ryšiais migracijos tarnyboje ir visos procedūros, aišku, buvo greitesnės ir pigesnės. Ir mes tame įžvelgiame grėsmę sau, nes jeigu jie susidurs su nemalonumais ir tai bus paviešinta žiniasklaidoje, tai turės neigiamos įtakos visam mūsų verslui“ (V-Ru).

Įsigaliojus nuostatai, kad asmuo nebegali gauti mėlynosios kortelės, jeigu yra savo įkurtos įmonės vadovas, kai kuriems teko įmonę „parduoti“ žmonai ir būti jos įdarbintam – tuomet galima gauti šią kortelę ir jau jos pagrindu gauti leidimą gyventi savo žmonai – „verslo savininkei“. Tokiu būdu visas procesas apsiverčia aukštyn kojomis. Verslininkams užkliūva tai, kad **tenka ieškoti būdų, kaip „apgauti“ sistemą**, ką jiems akivaizdžiai sako netgi

teisines konsultacijas teikiančios įmonės. Tai akcentavę verslininkai tikino, kad jiems apskritai Lietuva – patraukli šalis kurti verslą, vis dėlto tokie atvejai, kai tenka ieškoti įstatymo spragų, nuvilia ir mažina pasitikėjimą valstybe ir pagarbą jai.

„Kalbant apie migraciją, stovėjimas eilėje ir mokėjimai – ne problema. Problema yra ta, kad tai yra ydinga, amorali sistema – tu eini ir turi meluoti, kad tai ne tavo, o tavo žmonos kompanija. Nuo to momento, kai tu pradedi meluoti, tu prarandi ryšį su valstybe, prarandi pasitikėjimą. Pradedi galvoti, kad tai ne ta šalis, kuriai tu kuri, o šalis, kuria tiesiog gali pasinaudoti ne visai sąžiningai. Taigi prarandamas abipusis lojalumas“ (V-By).

Ir vėlgi lyginama su Estija: *„Galiu pateikti Estijos pavyzdį. Ši šalis daug skaidresnė už Lietuvą viešųjų ryšių prasme. Ir ji dabar labai aktyviai konkuruoja mūsų verslo segmente. Jie aktyviai dalyvauja įvairiose mugėse, parodose siekdami pritraukti pas save žaidimų verslą. Ir jeigu ir toliau viskas taip vystysis, tai bus blogai, nes bus aišku, kad Estija yra ta šalis, kurioje nereikia kurti fiktyvių įmonių. O Lietuvoje bus tik mykiama ir nieko nedaroma, kad taip nenutiktų“ (V-Ru).*

Kaip problemos buvo įvardytos ir **itin sudėtingos procedūros, popierizmas** (užpildyti būtinų dokumentų gausa, eilės migracijos poskyriuose, dokumentų formų užsienio kalbomis trūkumas), siekiant gauti leidimą gyventi teisėtos veiklos pagrindu. Dauguma verslininkų į pagalbą pasitelkia advokatų kontorą, kurios už tam tikrą mokestį (1000–2000 eurų) šiuos dokumentus sutvarko. Kaip pavyzdys interviu metu ne kartą buvo paminėta Estija, kurioje visus dokumentus galima pateikti internetu, egzistuoja elektroninė registracija ir panašios modernios technologijos. Lietuvoje taip pat bandoma tai daryti, tačiau praktiškai procesai neveikia.

„Dabar daug kas perkelta į elektroninę erdvę. Bet užsirašymo sistema tokia, kad viskas labai greitai užsipildo ir eilė apie 2 mėn. ir nėra jokios užsirašymo atšaukimo tvarkos“.

„Jei ko nors reikia skubiai, eini, lauki gyvoje eilėje, bet ne specialioje, o bendroje su elektroniniu užsirašymu – jei kas tą dieną neatėjo – tave priims, bet neaišku, kiek reiks laukti“.

„Su leidimais gyventi – blogai; bendra eilė visoms operacijoms – ir dokumentų pridavimui, ir dokumentų atsiėmimui, ir konsultacijoms. Pirmi du yra labai greitai, bet gali reikti laukti, kol vyksta konsultacijos, kurios kartais trunka ir po porą valandų. Reiktų atskirų langelių – dokumentų priėmimui, atsiėmimui ir konsultacijoms“ (V-K).

Tad, kaip minėjo verslininkai, *„arba tu gaišti dvi savaites ar daugiau, ir dar neaišku, koks bus rezultatas, arba moki advokatams 2000 eurų ir jie sutvarko.“* Beje, kaip minėta, tokios advokatų kontoros neretai tiesiog siūlo būdus, kaip apeiti įstatymą – pvz., susirasti fiktyvų direktorių lietuvių (yra atvejų, kai tokie „direktoriai“ verslininkus apgauna, palieka tik skolas), įsigyti lietuvišką „firmelę“, parduoti firmą žmonai, kt. T. y., neskaidraus / netikro verslo atstovai sugeba apeiti įstatymą ir, radę spragą, atvykti į Lietuvą, o sąžiningiems verslininkams kai kurie reikalavimai sudaro tik dirbtines kliūtis.

Kaip vieną būdų tobulinti verslininkų imigracijos procesą respondentai **siūlo kurti patikimų verslininkų tinklą**, kurio nariai galėtų laiduoti vieni už kitus ir būti savotiška garantija, kad atvykstantis verslininkas – rimtas ir patikimas, o jo verslas nėra fiktyvus. Tokia sistema ne tik pagreitintų atrankos procedūrą, bet ir padėtų nuodugniau ir atidžiau tikrinti būtent įtarimų keliančias įmones:

„Aš manau, kad reikėtų panašios sistemos, kuri yra JAV. Reikia asmeninių pokalbių ir rekomendacijų, tik taip pažinsi žmogų ir jo ketinimus. Žmogus, kuris nori čia įsikurti, tikrai turi turėti tam tikrą bendravimo ratą, būti tam tikros bendruomenės nariu, mokėti bendrauti. Kitais žodžiais, jie turi turėti žmonių, kurie juos gerai pažįsta ir gali juos apibūdinti ar patvirtinti tam tikrus dalykus. Ir tada jie būtų kviečiami pokalbiui ir tiesiog paraiškoje pažymimi atitinkami atsakymai. Aš manau, kad tokiu būdu labai lengva atskirti žmones, kurie tikrai nesiruošia šioje šalyje nieko daryti, ir žmones, turinčius rimtų ketinimų. (...) Idealiu atveju „Investuok Lietuvoje“ turi įkurti tam tikrą klubą, kuris vienyty patikimas kompanijas, kurias pasikvietė būtent jie. Ir jeigu kokia nors kompanija kreipiasi į migracijos tarnybą, ji turi turėti dokumentą iš šio klubo, teigiantį, kad 10 kompanijų asmeniškai žino čia besikreipiančiąją kompaniją ir kad ji 5 metus dirba šioje srityje. Jeigu tokio rekomendacinio laiško nebūtų, migracijos tarnyba turėtų įdėmiau tikrinti tokią kompaniją visais galimais aspektais“ (V-Ru).

Kita, ne mažiau opi problema – **darbuotojų atsivežimas**. Kaip vieną opiausių problemų užsieniečiai verslininkai minėjo sudėtingas ir ilgas procedūras prirėikus atsivežti darbuotojų. O jų, bent pirminiuose etapuose, daugeliui verslininkų būtinai reikia, kad apmokytų vietinius darbuotojus, pritaikytų įrangą, pan. Tad jie dažnai atsivežami kaip komandiruoti darbuotojai, t. y., mokesčius moka ne Lietuvoje.

„Taip pat yra darbuotojų atsivežimo problema. Žinoma, kad aš norėčiau įdarbinti daugiau vietinių darbuotojų, lietuvių inžinierių, bet iš pradžių man 100 proc. teko pasikviesti darbuotojus kinus, kad apmokytų vietinius, padarytų pristatymą. Tačiau tai yra labai sudėtinga. Kad pakviesčiau kiną darbuotoją, vizos reikia užsipašyti bent prieš mėnesį“ (V-K).

Problemų kelia net ir **kvalifikuotų darbuotojų samdymas**: esama nemažos dalies talentingų darbuotojų, kurie neturi aukštojo mokslo diplomo ir vien todėl negali gauti mėlynosios kortelės. Nors formaliai pagal įstatymą 5 metų darbo patirtis konkrečioje srityje turėtų būti prilyginama aukštojo mokslo diplomui, Lietuvoje tokios procedūros nėra numatytos. Tad nors teoriškai aukštos kvalifikacijos specialistas be diplomo, bet su 5 metų patirtimi ir galėtų pretenduoti gauti mėlynąją kortelę, praktiškai tai negalioja. O juk kai kuriose srityse, pvz., IT, tokie specialistai sudaro iki 40 ir daugiau procentų, jie ir yra to verslo variklis.

„Viena mergina, norėjusi atvykti į Lietuvą iš Izraelio, yra pripažinta menininkė savoje šalyje, ji tikrai labai talentinga, yra gavusi apdovanojimą. Bet ji neturi diplomo. Ji rengia savo parodas įvairiose pasaulio šalyse. Ja žavimasi, jos kūriniai gerai perkami, bet Lietuvoje tokia kvalifikacija nepripažįstama. Tokių žmonių dokumentai atmetami ir jie išvyksta dirbti į kitas šalis: Vokietiją, JAV. Vokietijai tai yra gerai“ (V-Ru).

Lietuva, atstumdama talentus, šioje srityje pralaimi.

Be to, kai kuriose srityse darbuotojai iš užsienio yra samdomi ne visam etatui, o kaip ekspertai, sprendžiantys konkrečias užduotis, o tai taip pat kelia sunkumų, norint įgyvendinti trijų (nuolatinių) darbuotojų reikalavimą.

Kartu su sunkumais atsivežti darbuotojų iškyla dar viena opi problema, būtent, kad užsienio darbuotojai, išskyrus ypač gerai apmokamus specialistus, atvykdami **negali atsivežti sutuoktinio, šeimos**. Todėl, pasak užsieniečių verslininkų, tikėtis ypač aukštos kvalifikacijos specialistų nereikėtų: „Siunčia gal ir neblogus, bet tikrai ne geriausius specialistus“.

Aukščiausios kvalifikacijos darbuotojai yra paklausūs daugelyje šalių ir gali rinktis tas, kur visos sąlygos juos visiškai tenkina. Dažniausiai tai – ne Lietuva.

Šiame tyrime užsieniečiai verslininkai buvo klausiami ir išsakė savo mintis tik esminiais Lietuvos verslo ir investicijų pritraukimo bei migracijos politikos ir praktikos aspektais, nesigilindami į techninius dalykus, teisines interpretacijas ir pan., nors jos taip pat gali būti labai svarbios vertinant Lietuvos patrauklumą verslininkų imigracijai. Tad čia išsakyti pastebėjimai yra daugiau bendro pobūdžio, neanalizuojant pavienių atvejų, konkrečių teisiinių traktuočių ar techninių detalių.

Apibendrinant tyrime dalyvavusių verslininkų išsakytas mintis galima teigti, kad:

- Lietuvos privalumai dažnai nepanaudojami ar panaudojami tik iš dalies;
- Galimybės neidentifikuojamos ir su jomis nėra kryptingai dirbama, jos neišnaudojamos;
- Trūkumai, probleminiai aspektai, taip pat ir migracijos politikoje, jei ir žinomi, nėra sistemingai šalinami, o užsiimama *ad-hoc* skylių lopymu, identifikuotų fragmentų ar probleminių klausimų revizija (kartais sukuriant naujas problemas).

Nemaža dalimi tai yra pasekmė to, kad Lietuva neturi aiškios strategijos ir prioritetų verslo ir investicijų pritraukimui, pokyčiai užsienio verslo ir migracijos srityje lėti ir fragmentiški, „daugiau negaliu negu galiu“, migracijos politika praktiškai niekaip nesusieta su ekonominės plėtros poreikiais ir daugiau vadovaujasi saugumo (realaus ar menamo) užtikrinimo kriterijais nei ekonomine ar socialine nauda. Visa tai lemia, kad Lietuva, nors ir turėdama nemažai privalumų ir būdama patraukli verslui, ypač kai kuriose srityse, dėl savo politikos ir pasyvumo daugeliu atveju pralaimi kitoms ES šalims, net ir mažesnėms. Nesiimant pokyčių, šis atotrūkis dar didės, o to tikėtina pasekmė – verslo perkėlimas į kitas šalis, tarp kurių dažnai minima Estija.

V. Viešoji nuomonė

Migracijos klausimai Lietuvoje yra ypač aktualūs, į įvairias migracijos iniciatyvas reaguojama labai jautriai. Tad vertinant vienokius ar kitokius migracijos politikos aspektus bei iniciatyvas labai svarbu žinoti ir visuomenės nuomonę tais klausimais, įvertinti, kokios priemonės sulauktų ar nesulauktų visuomenės pritarimo.

Nors, remiantis anksčiau darytų tyrimų³⁸ rezultatais, Lietuvos gyventojai yra gana neigiamai nusistatę imigracijos ir imigrantų iš užsienio, ypač iš ne ES šalių, atžvilgiu, požiūris į užsieniečių investuotojų ir verslininkų atvykimą ir apsigyvenimą Lietuvoje yra kur kas pozityvesnis / palankesnis, o kai kurių kategorijų verslininkų ir investuotojų imigracijai pritartų net absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų. Tad, jei būtų formuojama tikslinė užsienio investuotojų ir verslininkų pritraukimo į Lietuvą migracijos politika, visuomenė ją palaikytų.

Kaip parodė 2014 m. pabaigoje TMO užsakymu atlikta Lietuvos gyventojų apklausa³⁹, užsieniečių verslininkų ir investuotojų atžvilgiu dominuoja greičiau teigiamos nei neigiamos nuostatos.

Į klausimą, kaip jie vertina užsieniečius, kurie atvyksta į Lietuvą iš trečiųjų šalių su tikslu čia steigti savo verslą, kurti įmonę ar investuoti:

39 proc. respondentų atsakė teigiamai, t. y., tokius užsieniečius vertina palankiai (7 proc. – labai palankiai ir 32 proc. – greičiau palankiai). Palankiai užsieniečius iš trečiųjų šalių dažniau vertina jaunimas iki 30 metų, vidutinės ir didžiausias šeimos pajamas (daugiau nei 434 eurus šeimos nariui) gaunantys asmenys, didmiesčių gyventojai, turintys aukštąjį išsilavinimą apklaustieji;

- 35 proc. Lietuvos gyventojų požiūris į verslo tikslais iš trečiųjų šalių atvykstančius užsieniečius yra neutralus – nei palankus, nei nepalankus. Šį atsakymą dažniau pasirinko rusų tautybės respondentai;
- 17 proc. Lietuvos gyventojų teigė, kad jų požiūris į tokius užsieniečius verslininkus yra nepalankus. Taip dažniau atsakė vyresni nei 50 metų žmonės, pensininkai, mažiausias šeimos pajamas (iki 434 eurų) gaunantys bei nebaigę vidurinės mokyklos respondentai.
- 9 proc. apklaustųjų nuomonės šiuo klausimu neturėjo. Tai dažniau nebaigę vidurinės mokyklos žmonės, moksleiviai, pensininkai, mažiausias šeimos pajamas (iki 434 eurų) gaunantys asmenys.

Bandant sukonkretinti, kokioms sąlygoms esant užsieniečiams verslininkams ir investuotojams iš trečiųjų šalių būtų galima suteikti teisę gyventi Lietuvoje, daugumai Lietuvos gyventojų ne tiek svarbu, koks tai verslas ir iš kur, kiek kur, į kokius regionus Lietuvoje užsienio verslas ir investicijos bus nukreiptos ir kokią papildomą naudą tai duos Lietuvai.

38 Etninių tyrimų institutas (2014). Tyrimo ataskaita „Trečiųjų šalių piliečiai Lietuvos visuomenėje: Visuomenės nuostatų monitoringas“, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2013/05/Visuomenes-nuostatuu-monitoringas1.pdf> [žiūrėta 2015 m. birželio 1 d.], Tarptautinė migracijos organizacija (2010) *Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.

39 Žr. 1 priedą.

Kaip rodo tyrimo rezultatai, didžiausią palaikymą visuomenėje (81 proc.) turėtų pritraukimas tų užsieniečių investuotojų ir verslininkų, kurie investuoja ir kuria naujas darbo vietas **Lietuvos regionuose, kur trūksta investicijų ir yra didelis nedarbo lygis**. Beveik tiek pat Lietuvos gyventojų (80 proc.) pritarė ir nuostatai, kad užsieniečiams iš trečiųjų šalių būtų suteikta teisė gyventi Lietuvoje, jei jie Lietuvoje kuria ne tik verslą, bet ir **remia sportą, užsiima labdaringa veikla**. Abiem atvejais nepritarė apie 10 proc. gyventojų.

Kiek mažesnio (bet vis dėlto pakankamai didelio) palaikymo sulauktų politika, numatanti suteikti teisę gyventi Lietuvoje tiems užsieniečiams, kurie Lietuvoje imasi kurti ir plėsti verslą, **kurio nesiima vietiniai verslininkai** (verslo nišose, kuriose nenori dirbti lietuviai) (71 proc.), ar tikintis, kad užsienio verslas **didins prekių ir paslaugų įvairovę**, teiks paslaugas tokiose srityse, kurių Lietuvoje neturime, pvz., egzotinių užsienio šalių virtuvės, restoranai, masažų salonai ir pan. (pritarė 65 proc.).

Tuo tarpu pritraukimui tokių užsieniečių, kurie vykdyti veiklos ar steigti darbo vietų nenumato, o nori **tik investuoti**, kad ir dideles pinigų sumas, **į nekilnojamąjį turtą, obligacijas ar pan.** ir tuo pagrindu gauti leidimą gyventi Lietuvoje, pritarė mažiau nei pusė Lietuvos gyventojų (47 proc.) ir net 37 proc. būtų prieš. Tad migracijos politika – „leidimas gyventi už investicijas į nekilnojamąjį turtą“, kas yra gana populiaru kai kuriose ES šalyse (Latvijoje, Ispanijoje, kt.), Lietuvoje galėtų sulaukti pakankamai stiprios opozicijos.

Pabandžius reitinguoti, kokiomis sąlygomis / už kokią veiklą užsieniečiams investuotojams ir verslininkams iš trečiųjų šalių pirmiausia būtų tikslinga suteikti teisę / leidimą gyventi Lietuvoje ir kuriai vienai iš išvardytų sąlygų Lietuvos gyventojai labiausiai pritarė, prioritetai išlieka panašūs (žr. 4 lentelę) – dominuoja ekonominiai motyvai, darbo vietų kūrimas, labdaringa veikla.

4 lentelė. Lietuvos gyventojų nuomonė (pritarimas) apie sąlygas, kurias įvykdžius, užsieniečiui būtų suteikiama teisė gyventi Lietuvoje (tik 1 atsakymas).

REITINGAS	SĄLYGOS, SUTEIKIANČIOS TEISĘ GYVENTI LIETUVOJE	PRITARŲ, PROC.
1	Investicijos ir naujų darbo vietų kūrimas tuose Lietuvos regionuose, kur trūksta investicijų ir yra didelis nedarbo lygis	35
2	Užsieniečiai Lietuvoje kuria ne tik verslą, bet ir remia sportą, užsiima labdaringa veikla	23
3	Lietuvoje imasi kurti ir plėsti verslą, kurio nesiima vietiniai verslininkai (tam tikrose verslo nišose, kuriose nenori dirbti lietuviai)	11
4	Lietuvoje įkurtą įmonę ar sukurtą verslą, kur būtų kuriamos naujos darbo vietos (pvz., sukurtų ne mažiau 3 naujų darbo vietų)	10
5	Teikia paslaugas tokiose srityse, kurių Lietuvoje neturime (pvz., egzotinių užsienio šalių virtuvės, restoranai, masažų salonai ir pan.)	5
6	Lietuvoje už didelę sumą (ne mažiau kaip už 260 000 eurų) nusipirktų nekilnojamojo turto arba investuotų į obligacijas.	3
....	Nepritarė nė vienai iš išvardytų sąlygų	4
...	Neturi nuomonės šiuo klausimu	9
	Iš viso	100

Įdomu pastebėti, kad 4 proc. Lietuvos gyventojų nepritarė jokioms siūlomoms sąlygoms, suteikiančioms galimybę apsigyventi Lietuvoje; 9 proc. apklaustųjų nuomonės šiais klausimais neturėjo.

Nepaisant kai kurių gyventojų grupių gana skeptiškų nusistatymų, vis dėlto bendros nuostatos užsieniečių (iš ne ES šalių) investuotojų ir verslininkų pritraukimo ir gyvenimo Lietuvoje atžvilgiu yra palankios (ir žymiai pozityvesnės nei bendrai imigracijos ir imigrantų požiūriu). Be to, kaip rodo tyrimo rezultatai, daugiau nei dviem trečdaliams Lietuvos gyventojų (69 proc. respondentų) būtų **priimtina dirbti įmonėje, kurios savininkas būtų užsienietis** iš kitų (ne ES) šalių, pvz., iš Turkijos, Vietnamo, Kinijos, Indijos, Rusijos, Gruzijos ir pan. (21 proc. – tikrai priimtina ir 48 proc. – greičiau priimtina). Tai dažniau akcentuoja jaunimas ir mažesnių Lietuvos miestų gyventojai – būtent tos kategorijos, kurios daugiausia susiduria su nedarbo problema. Tad, skirtingai nei kitos imigrantų kategorijos (prieglobsčio prašytojai, darbo migrantai, kt.), užsieniečiai verslininkai ir investuotojai Lietuvos visuomenės dažniau vertinami ne kaip grėsmė saugumui ar šalies etniniam vientisumui, bet kaip ekonominė nauda ir naujos galimybės Lietuvai. Todėl tikėtina, kad priemonės, lengvinančios užsieniečių verslininkų ir investuotojų atvykimą ir gyvenimą Lietuvoje (jei tokios būtų vykdomos), palaikymą visuomenėje turėtų.

Išvados

Investicijų ir užsienio verslo pritraukimo svarba pabrėžiama iš esmės visuose strategiškai svarbiuose Lietuvos valstybės dokumentuose, politinių partijų programose, tai akcentuoja ir ekspertai – politikai, ekonomistai, verslo atstovai. Užsienio investicijos vertinamos ne tik kaip vienas esminių veiksnių, skatinantis ekonomikos plėtrą, darbo vietų kūrimą, inovacijas, bet netiesiogiai ir kaip saugumo garantija.

Deja, konkrečios užsienio verslo ir investicijų pritraukimo vizijos, taip pat ir strateginio dokumento, įvardijančio tikslus, prioritetus ir priemones jiems pasiekti, Lietuva neturi. Tad verslo ir investicijų pritraukimas skamba daugiau kaip politinė deklaracija, neįgaujanti realaus programinio pobūdžio. Migracijos klausimai tame kontekste nenagrinėjami.

Antra vertus, Migracijos politikos gairėse, nors užsienio verslininkai ir investuotojai įvardijami kaip prioritetinga užsieniečių kategorija (šalia kitų vienuolikos), kuriems turėtų būti sudarytos palankesnės atvykimo ir buvimo sąlygos, tačiau tai strategijoje taip pat nėra konkretizuojama (o praktikoje taikomi tik minimalūs palengvinimai ir tik stambesniems investuotojams) ir niekaip nesusieta su kitais strateginiais socialiniais ir ekonominiais dokumentais. Seimo Migracijos komisijos veiklos kryptyse ekonominiai ar verslo pritraukimo aspektai taip pat neminimi. Tad ir bendro vektoriaus, kuris susietų migracijos ir užsienio investuotojų ir verslininkų pritraukimo politiką, nėra.

Neturint aiškios vizijos ir strategijos, problemos nusidriekia per visą grandinę – tiek verslo / ekonominėje srityje, tiek migracijos klausimais.

Viena priežasčių (kaip bendros strategijos nebuvimo išvestinė) – ydinga ekonominės migracijos politikos formavimo praktika, kai politiką formuoja už saugumą atsakingos institucijos (Vidaus reikalų ministerija) ir pirmiausia dominuoja nelegalios migracijos prevencijos nuostatos, o už ekonomikos plėtrą atsakingos institucijos (Ūkio ministerija), kurios turėtų numatyti aiškias migracijos politikos gaires (kas, beje, daroma daugelyje ES šalių), šiuose procesuose beveik nedalyvauja.

Kaip pasekmė, Lietuva neturi specialios užsieniečių investuotojų pritraukimo politikos. Be to, vien pinigų investavimas, net ir solidžių sumų, net nėra pagrindas imigracijai į Lietuvą. Lietuva neturi ir specialios užsienio verslininkų pritraukimo programos, o realūs palengvinimai numatyti tik tiems užsieniečiams verslininkams, kurie į įmonės nuosavą kapitalą investuoja 260 tūkst. eurų ir sukuria 5 darbo vietas (greitesnė leidimų išdavimo procedūra, leidimai ilgesniam laikotarpiui, galimybė iš karto atsivežti šeimą).

Pats verslo atstovų imigracijos reglamentavimas gan prieštaringas. Viena vertus, keliami gana griežti reikalavimai dėl kapitalo investavimo, darbo vietų sukūrimo, privalomo dalyvavimo įmonės veikloje. Kita vertus, tikrinti, ar užsienietis turi realių gebėjimų užsiimti numatyta veikla, ar verslas nėra fiktyvus, kt., palikta vertinti (jei kyla įtarimų) migracijos srities specialistams ar konsuliniais darbuotojams. Kitos institucijos, kompetentingos įvertinti užsieniečio verslą ir įgūdžius iš ekonominės perspektyvos, į šį procesą nėra įtrauktos.

Fragmentiniai įstatymo pakeitimai, neturint bendros aiškios vizijos ir krypties, o tik bandant „lopyti skylės“, net jei ir išsprendžia tam tikrą problemą, kartu neretai sukuria kitas. 2014 m. lapkričio 1 d. įsigalioję įstatymo pakeitimai sumažino fiktyvių užsienio įmonių steigimo Lietuvoje galimybes, bet kartu apsunkino ir legalaus verslo, ypač smulkiojo bei vidutinio, pritraukimą.

Ekspertų nuomone, dabartinė užsienio verslo ir investuotojų pritraukimo politika neatitinka Lietuvos interesų ir reikalauja revizijos. Būtina dar kartą apsvarstyti tiek bendro pobūdžio poziciją, tiek procedūrinius dalykus.

Ekspertų nuomone, siekiant skatinti užsienio verslo ir investicijų pritraukimą, labai svarbu turėti **aiškia, dokumentuotą Lietuvos poziciją šioje srityje**. Strategijoje turėtų aiškiai atsispindėti prioritetingos verslo ir investicijų kryptys, prioritetingos migrantų grupės ir pan. Pati strategija turėtų būti maksimaliai aiški, konkreti ir prognozuojama.

Būtina **keisti ir strategijos / politikos formavimo mechanizmą ir svarbu mąstyti pozityviai** – t. y., ką ir kaip norime pritraukti, – įvardyti prioritetus ir jų pagrindu formuoti politiką, o ne vien tik vykdyti nelegalios migracijos prevenciją (aišku, numatant tam tikrus saugiklius). Žymiai ryškesnis turėtų būti Vyriausybės vaidmuo, didesnę vaidmenį turėtų vaidinti už ekonomikos plėtrą atsakingos institucijos, ypač Ūkio ministerija, o ne vien tik teisėsaugos institucijos. Ir nebijoti naujų idėjų, sprendimų, nes dabar politikoje „*baimė yra pagrindinė problema*“.

Skirtingai nuo daugelio kitų ES šalių, Lietuvoje nėra numatyta jokių **lengvatų, mokesčių nuolaidų**, kartais reikalaujama net daugiau, nei numatyta įstatymuose. Kyla klausimas, ar nevertėtų iš naujo apsvarstyti šių nuostatų, ypač kai kalbama apie prioritetingas (jei tokios būtų įvardytos) verslo sritis. Pati **įstatymų formuluotė turėtų būti maksimaliai aiški, neleidžianti įvairių traktuočių ar neapibrėžtumo**.

Kartu nurodoma, kad vis dar **trūksta informacijos užsienio kalbomis**, nėra informacijos „vieno langelio principu“, nepakankamai išnaudojamos IT galimybės.

Tačiau daugiausia kritikos išsakoma migracijos tarnyboms: nuo politikos iki praktikos, nuo sisteminių dalykų iki smulkių procedūrinių klausimų. Beje, joms neretai tenka kritika ir už tuos dalykus, kurie nėra jų kompetencija, bet kaip probleminiai iškyla vizos ar leidimo gyventi gavimo metu.

Užsieniečius verslininkus ypač nuvilia tai, kad Lietuvoje migracijos srityje yra daug neapibrėžtumo, vyrauja fiktyvūs dalykai – fiktyvi įmonė, fiktyvus direktorius, fiktyvi imigracija. Nepriimtina ir tai, kad reikia apeidinėti įstatymus, ieškoti spragų, tad, pasak užsieniečių verslininkų, jau pirminiame etape prarandamas pasitikėjimas ir lojalumas valstybei. Deja, neretai šia linkme pastūmėja ir teisines paslaugas teikiančios įmonės.

Tad, ekspertų nuomone, šiuo metu verslo ir investuotojų pritraukimo migracijos politikoje trūksta tiek aiškios krypties identifikavimo, būtent, kokių tikslų siekiama, kokius verslus, kur norima pritraukti, tiek drąsos įvardyti tuos tikslus. O iškelus tikslus, atitinkamai turėtų būti koreguojamos ir imigracijos procedūros, ir pirmiausia reikėtų:

- diferencijuoti užsienio verslininkų atvykimo ir buvimo Lietuvoje procedūras, numatant palengvinimus prioritetingiems ir patikimiems verslams;
- sudaryti palankesnes sąlygas ir greitesnes procedūras atsivežti reikiamų darbuotojų;
- numatyti galimybę atsivežti sutuoktinį, šeimą;
- tobulinti migracijos procesų administravimą, pavyzdžiui, perkeliant funkcijas į elektroninę erdvę, kelti migracijos pareigūnų kvalifikaciją.

Be užsienio verslo ir investuotojų pritraukimo ir migracijos klausimų, ekspertai įvardijo ir kitas susijusias sritis, kur būtinos reformos.

Pirmiausia, esminė **reforma reikalinga švietimo sistemoje** – nuo mokyklų iki universitetų. Šiuo metu kvalifikuota darbo jėga vis dar įvardijama kaip vienas esminių Lietuvos privalumų, tačiau ateityje, neinvestavus į šį segmentą ir neadaptavus jo ateities poreikiams, „mes nebūsim įdomūs“.

Kartu kritikuojami ypač lėti pokyčiai valdžios struktūrose sprendžiant problemas, pokyčių baimė, baimė priimti nepopuliarius, bet reikalingus sprendimus, taip pat biurokratija ir tebeklestintis popierizmas.

Įvaizdis, viešinimas. Verslo ir investicijų pritraukimas yra daugelio šalių prioritetas, konkurencinė kova didelė, tad labai svarbu ne tik sudaryti palankias sąlygas užsienio verslui „ateiti“ ir veikti Lietuvoje, bet ir užtikrinti žinomumą. Lietuvoje šioje srityje ypač daug neatliktų namų darbų. Ekspertai pabrėžė poreikį gerinti Lietuvos, kaip ekonomiškai atviros ir investicijoms palankios šalies, įvaizdį. Kritikuotas įvaizdžio kūrimo strategijos nenuoseklumas, koordinavimo ir profesionalaus požiūrio stoka. „Dėl įvaizdžio mes nieko nedarom koordinuotai. Įvaizdis yra didžiausia šiandienos problema. Apskritai“.

Be įvaizdžio problemų, kritikuotas ir bendras valdžios negebėjimas argumentuotai kalbėti su investuotojais, **profesionalumo stoka** šioje srityje. Aktyvesnės turėtų būti ir savivaldybės, už verslo plėtrą ir investicijų pritraukimą atsakingos institucijos.

Tad, kaip parodė tyrimas, vertinant šios dienos situaciją, galima teigti, kad:

- Lietuvos privalumai dažnai nepanaudojami ar panaudojami tik iš dalies;
- Galimybės neidentifikuojamos ir neišnagrinėjamos, kartu ir neišnaudojamos;
- Trūkumai, probleminiai aspektai, tarp kitų ir migracijos politikoje, jei ir žinomi, nėra sistemingai šalinami, o užsiimama *ad-hoc* skylių lopymu, revizija (kartais sukuriant naujas problemines sritis).

Visa tai sąlygoja, kad Lietuva kaip šalis, nors ir turėdama nemažai privalumų ir būdama patraukli verslui, ypač kai kuriose srityse, dėl savo politikos ir pasyvios praktikos daugeliu atveju pralaimi kitoms ES šalims, net ir mažesnėms. Nesiimant pokyčių, šis atotrūkis dar didės ir kaip pasekmė – galimas verslo perkėlimas į kitas šalis, tarp kurių dažnai minima Estija.

Apibendrinant ekspertų išsakytas mintis, galima teigti, kad Lietuvos verslo ir investicijų pritraukimo politika ir praktika reikalauja esminės revizijos: nuo aiškios vizijos ir tikslų iškėlimo, migracijos politikos adaptavimo numatytiems tikslams iki migracijos politikos kreipimo ekonominės naudos linkme (ne tik prevencine), procedūrų tobulinimo. Kartu reikia spręsti ir problemas susijusiose srityse – švietimo, viešinimo, kultūrinio uždarmo.

Juo labiau kad, kaip parodė viešosios nuomonės tyrimas, požiūris į užsieniečių investuotojų ir verslininkų atvykimą ir apsigyvenimą Lietuvoje yra pakankamai pozityvus, o kai kurių kategorijų verslininkų ir investuotojų imigracijai pritarė net absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų. Be to, kaip rodo tyrimo rezultatai, daugiau nei dviem trečdaliams Lietuvos gyventojų būtų priimtina dirbti įmonėje, kurios savininkas būtų užsienietis iš kitų (ne ES) šalių, pvz., iš Turkijos, Vietnamo, Kinijos, Indijos, Rusijos, Gruzijos ir pan. Tad, skirtingai nei kitos imigrantų kategorijos (prieglobsčio prašytojai, darbo migrantai, kt.), užsieniečiai verslininkai ir investuotojai Lietuvos visuomenės dažniau vertinami ne kaip grėsmė saugumui ar šalies etniniam vientisumui, bet kaip ekonominė nauda ir naujos galimybės Lietuvai. Todėl tikėtina, kad priemonės, lengvinančios užsieniečių verslininkų ir investuotojų atvykimą ir gyvenimą Lietuvoje (jei tokios būtų vykdomos), sulauktų visuomenės palaikymo.

Executive Summary

Foreign entrepreneurs and investors are a cause for competition between states in attempts to attract capital, innovative technologies, new work methods, etc. The admission of such immigrants is not harmonized at the European level. Therefore, only state policies and actions determine who, and in what manner, will be admitted into the country.

The **aim** of this study is to assess the policies, practises and opportunities of attracting investors to Lithuania, as well as interconnectedness between this process and migration. The study was carried out in accordance with the European Migration Network guidelines, supplementing them with a sociological data.

Investment and Business

Does Lithuania need foreign investment and business? Both the main strategic documents and experts who participated in the study state that the attraction of foreign investment and foreign businesses are fundamental components of state development. Foreign businesses and investment not only promote economic development and innovation, but also act indirectly as a security guarantee. This political attitude, however, is not reflected at a practical level. Most of the interviewed experts were unable to indicate whether the Lithuanian government does have a clear strategy and what its priorities regarding foreign entrepreneurs are. Almost half of the respondents believe the Lithuanian policy does not reflect the actual interests of the state.

What kind and where from should the foreign investment and business be? Experts believe that one of the main priorities of the government must be the attraction of foreign businesses which create new jobs and introduce innovative technologies (e.g., start-ups, “green” businesses, IT). Less attractive areas include investments in real estate and government securities. EU (especially Scandinavian countries) investors are the most desirable. At the same time, however, the experts emphasised that added value created by business should be seen as an aspect more important than the origin country of the investment or the destination region in Lithuania. The state should mostly focus on attracting large and medium-sized businesses. The views on small businesses were split: some argued that small and medium businesses create more jobs and valued their flexibility; others, by contrast, argued that focusing on small businesses would be a waste of state resources.

How do foreign entrepreneurs view Lithuania? Foreign entrepreneurs point out that the appeal of Lithuania (particularly Vilnius) is due to the high work ethics of local people and business partners, the possibility to communicate in several languages (English, Russian) and gentle ecological environment. The shortcomings include the small market size of the country, slow government reaction to emerging problems and stagnating education system.

Migration Policy

Who is responsible for the business migration policy in Lithuania? The biggest role in forming and implementing migration policies (including the admission of entrepreneurs) is played by the Ministry of the Interior, which considers migration mostly in terms of security. The Ministry of Economy and its subordinate institutions are only involved in these matters fragmentary. Currently, the field of migration regulation is dominated by security principles rather than business interests. A reasonable balance of the two must be achieved in order to create favourable conditions for real entrepreneurs, while anticipating possible security risks.

Does Lithuania have a policy for attracting foreign investors and business owners?

The Law on the Legal Status of Aliens does not provide for admission of foreigners willing to invest in Lithuania - investment alone is not a sufficient ground for a temporary residence permit. An alien can be admitted to the country only if he/she is a participant of an enterprise registered in Lithuania (e.g., if he/she is the manager, member of its collegial management board, or a shareholder who holds shares equivalent to no less than 1/3 of the share capital). However, no active program for attracting such aliens exists. 79 percent of experts believe that the current Lithuanian migration policy is not geared to creating favorable conditions for foreign business.

How do foreign entrepreneurs view migration procedures? The vast majority of the surveyed business owners believe that current immigration regulations fail to meet the changing business needs. As a result, business owners look for loopholes in the Law. Foreign business owners also note the formation of a vicious practise, whereupon temporary residence permits tend to be acquired while circumventing the law rather than in accordance with the procedures laid down. The existing system lacks transparency. The handling of migration matters is riddled with uncertainty and unexpected changes in the regulations, bureaucratic procedures, heaps of documents, and lingering queues. Since dealing with migration issues for an immigrant is typically the first point of contact with a country, the experience of these dealings contributes significantly to the overall impression of Lithuania's administrative system.

Why have the regulations for the arrival of foreign business owners changed? Before 1st November 2014 Lithuania had a fairly liberal procedure for entry of foreign business owners, with no measures to determine the authenticity of a foreigner's enterprise prior to his/her arrival. The past few years witnessed an increase in the number of foreigners who came to Lithuania only to acquire temporary residence permits and thus the right to move freely in the Schengen area. Consequentially, the Ministry of the Interior submitted legislation proposals to prevent abuse.

What has changed since 1st November 2014? The amended law was aimed at two objectives: abuse prevention and encouragement of the arrival of business owners with actual business intentions. Therefore, all foreign business owners are now subject to new requirements, the main ones being: 1) the enterprise must be in operation for at least 6 months prior to a temporary residence permit application; 2) the enterprise must employ at least three Lithuanian residents; 3) the enterprise authorised capital must be no less than 28 thousand euro, of which no less than 14 thousand must be invested by the foreigner. Other important aspects measuring the alien's intentions (business plan, language proficiency)

are not systematically evaluated and are left at the consular authorities' or immigration officers' discretion.

What impact of the amendments can be expected? The amendments prevent the establishment of fictitious companies, but the particular methods of legal regulation chosen tighten restrictions for all foreign business owners instead of targeting individual suspicious entrepreneurs only. Large and medium-sized businesses are able to meet the new requirements, but for small foreign businesses (e.g., start-ups, small IT companies), the new requirements are difficult to implement. Thus, the amendments potentially prevent small businesses from moving to Lithuania, or force them to look for alternative ways of staying in the country.

Public opinion

How does the public view foreign business owners? According to a public survey, 39 percent of Lithuanian population are in favour of foreign business owners. Foreign business owners are viewed in a much more positive light than other immigrants. As many as 69 percent of respondents would agree to work for a company owned by a third country national. 81 percent of respondents agree that residence permits should be issued to foreigners who create jobs and businesses in regional areas and are involved in the life of Lithuania (e.g., engaged in charity work). The survey demonstrated that the public would support improving admission conditions for foreign entrepreneurs.

Recommendations

The following recommendations were proposed by experts who participated in the study:

- A strategic document clearly identifying business and investment priorities should be developed; its priorities should be communicated boldly. Also, a specific program for attracting foreign entrepreneurs should be considered.
- Ministry of Economy and its subsidiary bodies should be included in developing economic migration policies. The Ministry would represent the Lithuanian economic interest, thus contributing to a more balanced policy. The practice of other EU countries, where a responsible institution is tasked with evaluating the alien's business plan, is also worth considering.
- The facilitation of migration procedures should be related not only to the amount of jobs an enterprise creates, but also to various other forms of beneficial activities (e.g., paid taxes, innovations, regional development, etc.).
- A one-stop-shop should be implemented for providing information; information should be provided in a simple manner and using terms that are easy to understand; in order to accelerate immigration procedures, they should be transferred into an electronic environment.
- Improve the country image. Installation of particular migration solutions (special visas or temporary residence permits for start-ups) would show the openness and readiness to welcome small businesses to Lithuania. While these solutions add little value in the short run, they can be very useful for increasing Lithuania's visibility in the long run.

Literatūros sąrašas

Europos Sąjungos teisės aktai

Entrepreneurship 2020 Action Plan: Reigniting the Entrepreneurial Spirit in Europe (2013), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:en:PDF> [žiūrėta 2015 m. birželio 1 d.]

Stokholmo programa: atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui (2010), Europos Taryba, Nr. 2010/C 115/01 // *Europos Sąjungos oficialusis leidinys C115. 2010-05-04.*

Lietuvos Respublikos teisės aktai

Investicijų skatinimo 2008–2013 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1447.

Investicijų skatinimo ir pramonės plėtros 2014–2020 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 986.

Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 163.

Lietuvos Respublikos 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas Nr. IX-2206 „Dėl užsieniečių teisinės padėties“.

Lietuvos Respublikos Seimo statusas.

Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl Dokumentų leidimui laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje gauti pateikimo ir leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka arba registruotos partnerystės sutartis buvo sudaryta arba vaikas buvo įvaikintas, kad užsienietis gautų leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, tvarkos aprašo patvirtinimo“

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2011–2019 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 30 d. nutarimu Nr. 389.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Lietuvos migracijos politikos gairės“, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 29.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 metų veiklos prioritetai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. spalio 9 d. nutarimu Nr. 931.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 metų veiklos prioritetai, patvirtinti LRV 2013 m. spalio 9 d. nutarimu Nr. 931.

Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. lapkričio 26 d. įsakymu Nr. 4-850.

Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015.

Lietuvos politinių partijų dokumentai

- Darbo partijos programa (2013).
- Jaunosios Lietuvos programa (2010).
- Lietuvos laisvės sąjungos | Liberalų programa (2014).
- Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) programa (2012).
- Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio Seimo rinkimų programa (2012).
- Lietuvos rusų sąjungos programa.
- Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo rinkimų programa (2012).
- Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos programa (2010).
- Tautininkų sąjungos bendroji programa (2011).
- Tautininkų sąjungos deklaracija (2011).
- Tautininkų sąjungos Seimo rinkimų programa (2012).
- Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų Seimo rinkimų programa (2012).
- Tvarkos ir teisingumo partijos programa (2002).

Europos migracijos tinklo (EMT) studijos

- EMN (2015) Admitting third-country nationals for business purposes.
- EMN (2013) Attracting highly qualified and qualified third-country nationals to the EU.
- EMN (2013) Intra-EU Mobility of Third-Country Nationals.
- EMN (2012) Visa policy as migration channel.

Europos migracijos tinklo (EMT) Ad-Hoc užklausos

- EMN (2015) Ad-Hoc Query on Admitting Third-Country Nationals for Business Purposes.
- EMN (2014) Ad-Hoc Query on Applicable Fees for Residence Permits.
- EMN (2014) Ad-Hoc Query on Fees for Residence Permits.
- EMN (2014) Ad-Hoc Query on Requirements for Operating a Business Activity.
- EMN (2014) Ad-Hoc Query on Wealthy immigrants.
- EMN (2012) Ad-Hoc Query on Wealthy immigrants.
- EMN (2012) Ad-Hoc Query on the Duration of Residence Permits.
- EMN (2012) Ad-hoc Query on Residence Requirement for Investors.
- EMN (2011) Ad-Hoc Query on Limitations to Acquiring Real Estate by Third-Country Nationals.
- EMN (2009) Ad-Hoc Query on Aliens Carrying Business.
- EMN (2009) Ad-Hoc Query on Issuance of Residence Permits in Case of Purchasing a Real Property in a Member State.

Kiti šaltiniai

Altman, Daniel (2015) “Baseline Profitability Index 2015 – Where to Invest around the World”. *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2015/06/25/where-to-invest-around-the-world-2015-edition-bpi-baseline-profitability-index/> [žiūrėta 2015-08-10].

Economist Intelligence Unit (2014) „Business Environment Rankings 2014: Which country is best to do business in?“, http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=bizenviro2014 [žiūrėta 2015 m. birželio 1 d.].

Etninių tyrimų institutas (2014). Tyrimo ataskaita „Trečiųjų šalių piliečiai Lietuvos visuomenėje: Visuomenės nuostatų monitoringas“, <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2013/05/Visuomenes-nuostatu-monitoringas1.pdf> [žiūrėta 2015 m. birželio 1 d.].

Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2014) „Lietuvos ekonomikos tyrimas 2013/2014 (2)“, Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.

Tarptautinė migracijos organizacija (2010) *Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus*, Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.

World Bank Group (2015) „Doing Business 2015: Going Beyond Efficiency. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies“, <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB15-Full-Report.pdf> [žiūrėta 2015 m. birželio 1 d.].

Internetinės svetainės:

Europos migracijos tinklas, *Migracija skaičiais* (<http://123.emn.lt>)

Eurostat duomenų bazė (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>)

Lietuvos Migracijos departamentas (<http://www.migracija.lt>)

Lietuvos ūkio ministerija (<http://ukmin.lrv.lt>)

1 priedas. Lietuvos gyventojų apklausos aprašas

Lietuvos gyventojų apklausa „Lietuvos gyventojai apie užsieniečius, atvykstančius į Lietuvą iš trečiųjų šalių ir ketinančius Lietuvoje steigti savo verslą“

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro užsakyму bendra Lietuvos ir Didžiosios Britanijos rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimų bendrovė „Baltijos tyrimai“ 2014 m. gruodžio 12–22 d. atliko Lietuvos gyventojų apklausą. Apklausa buvo atliekama kaip Lietuvos nacionalinio barometro dalis. Iš viso apklausti 1096 Lietuvos gyventojai, 15 metų ir vyresni, 127 vietovėse (atrankos taškuose).

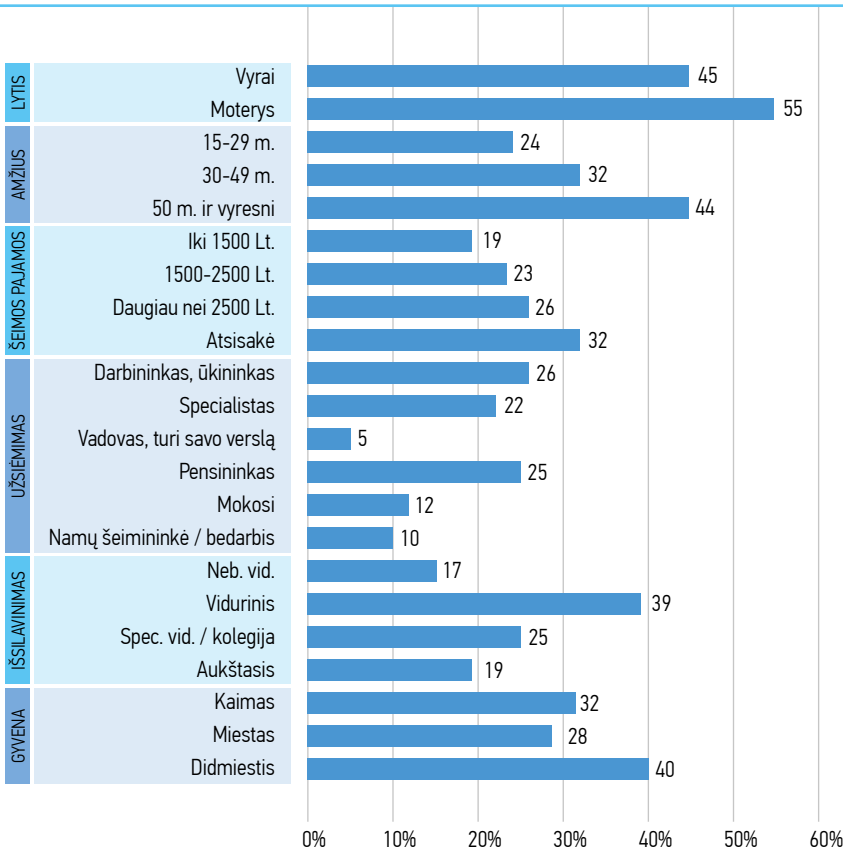
Tyrimo rezultatai atspindi 15 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų nuomonę pagal lytį, amžių, išsimokslinimą, gyvenvietės tipą. Rezultatų paklaida tokio dydžio imčiai neviršija plus/minus 3 proc.

Respondentų atranka: atsitiktinė maršrutinė (pagal gimtadienio taisyklę).

Apklauso metodas: asmeninis interviu respondento namuose.

Su visa ataskaita galima susipažinti Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro svetainėje <http://iom.lt/lt/publikacijos>

Apklaustų gyventojų socialinės-demografinės charakteristikos

2 priedas. Ekspertų kokybinio tyrimo aprašas

TMO Vilniaus biuro užsakymu atliktas kokybinis tyrimas (pagilinti interviu) su ekspertais. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip Lietuvoje vertinamas užsienio investicijų poreikis, valstybės politika ir reali veikla pritraukiant investicijas, koks investicijų bei verslo pritraukimo ir migracijos ryšys. Taip pat buvo siekiama įvertinti naujausius įstatymų, reguliuojančių užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje, pakeitimus bei problemas, kylančias užsieniečiams (vieniems ar su lietuviais partneriais), norintiems Lietuvoje steigti verslą.

Tyrimo dalyviai – Lietuvos valstybinių įstaigų atstovai, dirbantys užsienio investicijų politikos srityje, Lietuvos organizacijų, kurių veikla yra susijusi su užsienio investuotojais, atstovai, užsienio valstybių (ne ES narių) ambasadų atstovai, tarptautinių organizacijų atstovai, ekonomistai bei tarptautinių ir užsienio kompanijų atstovai (verslininkai). Tyrime dalyvavo ekspertai iš LR Seimo, Ūkio ir Vidaus reikalų ministerijų, užsienio ambasadų, Lietuvos-Amerikos verslo rūmų, Pramoninkų konfederacijos, VŠĮ „Investuok Lietuvoje“, VŠĮ „Versli Lietuva“, didžiųjų bankų.

Iš viso tyrime dalyvavo 29 ekspertai:

	INSTITUCIJOS TIPAS	EKSPERTŲ SKAIČIUS
1	Lietuvos Respublikos Seimas	3
2	Užsienio valstybių ambasada	2
3	Lietuvos valstybinė įstaiga (ministerija, migracijos departamentas)	4
4	Lietuvos organizacija, dirbanti užsienio investicijų srityje	6
5	Tarptautinė verslo organizacija	1
6	Didelė tarptautinė įmonė (bankas)	1
7	Verslininkai – lietuviai	4
8	Ekonomistai	2
9	Užsieniečiai verslininkai (rusai, baltarusiai, kinai, indai)	6

Tyrimas vykdytas 2015 m. sausio–kovo mėnesiais. Tyrimą vykdė dr. R. Ališauskienė.

Studijoje naudojami trumpiniai:

1. Lietuvos ekspertai:	
Organizacijos, dirbančios užsienio investicijų srityje	LT-1
Organizacijos, dirbančios verslo skatinimo srityje	LT-2
Investuotojų asociacijos / sąjungos	LT-3
Pramonininkų / verslininkų organizacijos	LT-4
Lietuvos valstybinės įstaigos	LT-5
Kiti ekspertai	LT-6
Politikai, Seimo nariai	LT-7
2. Tarptautinių organizacijų atstovai:	
	T-0
3. Verslininkai:	
Lietuvos verslininkai	V-Lt
Rusijos verslininkai	V-Ru
Baltarusijos verslininkai	V-By
Kinijos verslininkai	V-K
Indijos verslininkai	V-I
4. Užsienio ambasados	
	U-A